

שרידי ירושלמי – כת"י אשכנזי
לקראת פתרון חידת "ספר ירושלמי"

יוצא לאור על-ידי יעקב זוסמן

לפני מאה שנה, בשנים 5-1894, פירסם יעקב בספרוינד, רבה של טריר, קטעי מדרש וקטעי מחזור שנתגלו בספריה העירונית של טריר¹. שרידי כתב-יד אלה היו בין כשלוש מאות קטעים עבריים שנמצאו בזמנו בתוך כריכות ספרים של הספריה² – ביניהם עשרות קטעי תלמוד בבלי³ ושני קטעים של התלמוד הירושלמי, אותם הזכיר בספרוינד, בקצרה וכבדרך אגב, במאמרו הנ"ל⁴. ידיעה קצרה וסתמית זו על שרידי ירושלמי אלה לא עשו כנראה שום רושם בזמנו על חוקרי הירושלמי⁵, ועד כמה שידוע לי איש לא נתן את דעתו עליהם מאז ועד היום⁶, והם לא עלו שוב ולא נזכרו כלל בספרות המחקר – אע"פ שבזמנו, בשעת

1 J. Bassfreund, "Über ein Midrasch-Fragment in der Stadt Bibliothek zu Trier," *MGWJ* 38 (1894), p. 167 ff; idem, "Hebräische Handschriftenfragmente in der Stadt Bibliothek zu Trier", *ibid* 39 (1895), p. 263 ff

שני דפי המדרש היו קטעים של תנחומא – אותו זיהה בספרוינד כטופס של "למדנו האבוד". בינתיים נודעו דפים נוספים לא מעטים של תנחומא מתוך כריכות ספרים, ואפשר שגם מאותו טופס עצמו; – ראה מ' ברגמן, תנחומא-למדנו, דיסרטציה ירושלים תשנ"א, עמ' 70; גם ידיעותנו והבנתנו את מהותו של תנחומא-למדנו השתפרו מאז – ראה למשל אורבך, קבע"ס ח' (תשכ"ו) עמ' 3 ואילך.

עשרות דפי המחזורים עניינו את בספרוינד בהיותם שרידיהם של מחזורים 'נוסח צרפת' (5 טפסים שונים) שכתבי"י שלהם נדירים ביותר עד היום הזה (ראה למשל ד' גולדשמידט, מחקרי תפילה ופיוט, עמ' 80 ואילך) וכמדומני שגם אלה לא נידונו שוב בספרות המחקר. – בינתיים נתגלו קטעים לא מעטים נוספים ממחזורים נוסח צרפת, גם הם מתוך כריכות ספרים, בעיקר באיטליה.

2 בספרוינד מזכיר שם (1895 עמ' 264 הע' 1): תורה עם תרגום, סליחות, פירוש מחזור, ס' התרומה ותשב"ץ קטן. בשנים האחרונות נתגלו בספריית טריר קטעים רבים נוספים (רובם דפים נוספים מן החיבורים הנ"ל) – והם כולם מצפים לתיאור מפורט (ורישומים בקטלוג המכון לתצ"י ובקטלוג רות [להלן הע' 6] הם חלקיים בלבד [ראה כעת B. Richler, *Guide* p. 186]). כמדומני שעד היום זה האוסף הגדול ביותר של קטעים מתוך כריכות ספרים שנתגלה בספריות גרמניה (ראה כעת ש' עמנואל, "הגניזה האירופית" [בדפוס]). – בהזדמנות זו ברצוני להודות למנהל הספריה בטריר ד"ר ג' פרנץ ולצוות עובדיו שהיו לי לעזר רב בחיפושי בספריה שם, וכן לפרופ' א' טים מאוניברסיטת טריר שטרחו עמי הרבה בבדיקת עשרות רבות של כרכים עתיקים.

3 בספרוינד (שם): ארבעים דפי תלמוד בבלי משלשה כ"י שונים (וראה להלן הע' 10).

4 "שני דפים מכתב-יד של הירושלמי, המכילים שינויים אחדים בעלי חשיבות". – בספרוינד שם.
5 והדבר מפליא במיוחד משום שבספרוינד פנה בקשר לזיהויים של קטעים אחדים לעצתו של ר"י לוי מברסלוי (שם עמ' 265 בהע') שהיה שקוע בחקר הירושלמי, והיה הראשון בין חוקרי הירושלמי שהתעניין ביותר בנוסחאות כ"י (ר' מש"כ מחק"ת א עמ' 54 הע' 3); – נראה שבספרוינד לא פנה אליו אלא בקשר לקטעים שלא ידע לזהותם בעצמו (ע"ש).

6 איש מעוסקי הירושלמי (כגון רטנר באצ"י שלו) ורושמי רשימות של כ"י שלו (ביבליוגרפיות למיניהם) לא הזכיר קטעים אלה. בינתיים נרשמו שרידי כ"י של טריר בקטלוגים אחדים, כגון קטלוג המכון לתצלומי כ"י, אלוני-לוינגר, אוסטריה גרמניה, עמ' 43; רות-שטרדל *Hebräische* Hss. VI 2 (1965), p. 387 – וראה להלן הע' 10, והע' 15.

מציאתם, לא נודעו עדיין שום כתב־יד של הירושלמי⁷, מלבד כ"י לידן⁸.
 כעבור למעלה מיובל שנים נתגלו בספרית האוניברסיטה של מינכן מספר דפים של כתבי־יד עבריים שאף הם שמשו לכריכות ספרים – ביניהם כמה דפי תלמוד בבלי וכן שני דפי קלף יפים, שזוהו ע"י פרופ' ל' פרייס כ"תלמוד ירושלמי – מסכת יבמות"⁹.
 כל קטעי תלמוד הללו – בבלי וירושלמי – עובדו ונרשמו לפרטיהם עוד בראשית שנות השבעים ע"י "מפעל המשנה" מטעם האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים. תוך כדי תיאורם העיר את תשומת לבי ד"ר יונה וולף המנוח, העובד הוותיק והמסור של המפעל¹⁰, על הדמיון שבין דפי הירושלמי של מינכן לבין אלה שבטרייר; בדיקה קרובה יותר של הדפים שכנעה אותי שכל הנראה הצדק עמו. במהלך בדיקה מדקדקת יותר של הדפים (במיוחד דף אחד של טרייר) עלתה בלבי האפשרות שלפנינו נוסח מיוחד במינו של טקסט הירושלמי – כתב־יד מן הטיפוס שאת קיומו רק שיערו החוקרים באופן כללי. היו אלה שני דפים פגומים מס' מועד בטרייר – דף ממס' ראש השנה ודף ממס' מועד קטן – ושני דפים מסדר נשים במינכן, כאשר בדף של ר"ה נמצאו שינויים והוספות מינים ממינים שונים. לדפים אלה התכוונתי כאשר כעבור זמן מה, בשנת תשל"ח, בהרצאתי על נוסח ירושלמי שקלים האשכנזי המעובד, רמזתי בהיסוס מה על מציאה זו, אגב דברי על "אותן ציטטאות מרובות מן 'ירושלמי' במסכתות האחרות (במיוחד במסכת ברכות ובסדר מועד) שאינן (ובחלקן גם אינן יכולות להיות) בירושלמי שלנו ... ומפליא הדבר שעדיין לא נתגלה שום שריד של

7 מלבד כ"י הרש"ס, שמעמדו כעד נוסח ישיר, בלתי תלוי ובטוח לירושלמי לא נתברר עד היום (ראה לע"ע מש"כ תרביץ מ"ג [תשל"ד], עמ' 108 הע' 110). גם קיומו של כ"י ותיקן טרם נודע או ברבים (ראה מש"כ ס' גילת [בדפוס] עמ' 208) – ובודאי לא כ"י אסקוריאל.
 קטעי ירושלמי ראשונים מן הגניזה החלו להתפרסם רק זמן קצר לאחר מכן (כגון: ברכות – שכטר וסינגר [1895/6]; גיטין – שכטר [1897]; ונויקין – קוקובצב [1899]).
 8 שבומנו, כידוע זולו בו החוקרים, בהיותו כתה"י שממנו נדפס הירושלמי בויניציאה – ראה ס' גילת הג"ל עמ' 8–207.

9 N. Daniel et al., *Lat. Mittelalt. Hss der UBM*, Wiesbaden 1974, p. 30. כבר קודם לכן העביר אלי פרופ' פרייס צילומי דפים אלה יחד עם כמה דפים נוספים של שרידי תלמוד בבלי. – תודתי נתונה לו גם בהזדמנות זו. כל הקטעים הללו, בבלי וירושלמי, מצויים ורשומים מאז גם במכון לתצ"כ עבריים שבירושלים.

10 כאן אתי המקום להעלות את זכרו הברוך של ד"ר וולף המנוח שבמסירות ובתבונה עמל שנים רבות על זיהויים ורישומם של שרידי כתב־יד תלמודיים עתיקים וטרח רבות למען הצלחת "מפעל המשנה". גם דפי הירושלמי הנידונים כאן – כולל הדפים שלהלן – וכו לטיפולו המסור, והעלאתו המודייקת של החומר כולו המצוי בידי היתה לי לעזר רב בהכנת החומר לפרסום.
 לציון מיוחד ראוי עבודתו הקפדנית על קרעי־קטעי התלמוד הבבלי המרובים שעלו מתוך כריכות הספרים אשר בטרייר, כולל הדפים החדשים שנתגלו בזמן ביקורי בספריה שם. בעמל רב, בהתלהבות ובסבלנות בלתי מצוים הצליח ד"ר וולף לצרף ולוהות מתוך כששים קרעים וקטעים שרידי שני טפסים של בבלי סדר נשים (+ מס' נדה). – יהי זכרו ברוך.

קובץ "ירושלמי" מיוחד זה¹¹ ממסכתות אחרות (מלבד אולי אחד, אלא שאכ"מ¹²). באותן שנים ממש, בשנות השבעים, נודעו לראשונה שרידי כתב-יד עבריים יפים בתוך כריכות ספרים גם בספריה הציבורית (Landes & Hochschul Bibliothek) אשר בדרמשטט. דפים מרשימים אלה זוהו לבקשתו של הממונה על מחלקת כתב-יד בספריה, ד"ר ק"ה שטאוב, כדפי תלמוד ירושלמי¹³. והנה בראשית שנות השמונים הביא לפני ד"ר ט' קוסמן מן ה'הוכשולה' למדעי היהדות אשר בהידלברג, שרידי דפים אחדים מכתב-יד עבריים שהוצאו מכריכות ספרים בספריות שונות בגרמניה¹⁴. בין דפים אלה נמצאו מספר דפי תלמוד שלא היו רשומים עדיין ב"מפעל המשנה" – וביניהם אותם דפי קלף גדולים שנמצאו בדרמשטט. מיד הבתנתי שגם דפים אלה שייכים לאותו טופס ירושלמי מיוחד במינו שאליו רמזתי זמן קצר קודם לכן במאמרי הנ"ל¹⁵. דפים אלה היו חשובים במיוחד משום שכאן נמצא לראשונה הגשר הבטוח המקשר בין הדפים כולם – בדרמשטט נמצאו ארבעה דפים יפים מסדר מועד המתקשרים לשני דפי מועד הפגומים אשר בטריר (ביניהם דף אחד ממס' מו"ק כמו בטריר); ושני דפים מסדר נשים המתקשרים לשני דפי נשים אשר במינכן (אחד מהם מס' יבמות כמו במינכן)¹⁶. גם מהותו של כתה"י נעשה כעת ברור הרבה יותר, בעוד שעד אז היו בידי רק שני דפים פגומים למדי מסדר מועד – מהם אחד (מו"ק) שכמעט

11 וכנראה שעד היום כל יתר שרידי הירושלמי שהגיעו אלינו, גם שלא מן "הגניזה הקלאסית" – מכל הסדרים, ביניהם גם ממס' ברכות ומס' מועד – שרידי טפסים אשכנזיים ואיטלקיים מובהקים הם כולם טופסי ירושלמי "נקיים", ללא הוספות או שינויים מהותיים. כל הקטעים הללו דרך כריכות ספרים הגיעו אלינו [קטע הירוש' שהוצג כקטע ש"נמצא בתוך כריכה של כתב-יד תימני עתיק", לאמיתו של דבר מקורו בגניזה הקאהירית – ראה מש"כ "תעודה" א' עמ' 300 הע' 42].

12 "מסורת-לימוד ומסורת-נוסח של התלמוד הירושלמי" – מחקרים בספרות התלמודית, יום עיון לרגל מלאת שמונים שנה לשאל ליברמן, ח-ט' סיון תשל"ח, ירושלים תשמ"ג. – ראה עמ' 41 והע' 128 שם.

13 כמדומני שלראשונה הוזכרו דפים אלה במאמרו של Fechner and Horbury, *Transactions of the Cambridge Bibliographical Society* V (1971), p. 222 n. 2 – את הקטעים ויהא פרופ' הורבורי מקמברידג' – ראה K.H. Staub, "Geschichte der Dominikaner Bibliothek in Wimpfen, am Neckar", SGB 3 Graz (1980), pp. 32, 79 n. 68.

14 היה זה במסגרת מסע מוגבר לחיפוש שיטתי אחרי ה"גניזה האירופית", דהיינו שרידי כתב-יד עבריים ש'נשבו' בתוך כריכות ספרים, שידועות עליהם הלכו וגברו באותן השנים (איטליה, גרמניה, אוסטריה ואפריקה) – ראה כעת ש' עמנואל, במאמרו הנ"ל (הע' 2) – שיתוף פעולה בין המכון לתצ"כ ו"מפעל המשנה" בירושלים לבין המכון למדעה" בהידלברג.

15 וכך מסרתי בו במקום לד"ר קוסמן שהתעניין בומנו בחקר כריכות ספרים עתיקים (Makulaturforschung). – לימים הוא אף פרסם את הידיעה על המציאה בצירוף צילומים אחדים מן כתב-היד בחוברת מיוחדת: T. Kwasman, *Untersuchungen zu Einbandfragmenten etc.* Heidelberg 1986 (ועי' ש' עמ' 33 הע' 47, 51 ועוד). – ראה עוד להלן הע' 25.

16 ובכך נעלמו כל היסוסי לגבי כ"י זה. מעתה אין עוד שום ספק – למרות הברלים מסויימים בין מועד לנשים (משנה, סופי שורות וכיו"ב – ראה להלן) – שהדפים כולם שייכים לאותו טופס עצמו. מלבד הסימנים הוויזוניים הברורים (הקלף, גודלו, הכתב, הכתיב וכד') נסיבות גלגולם (כולם עברו ככל הנראה את הכריכה בהידלברג – ראה להלן הע' 31) – גם תוכנם מלמד על כך. עכ"פ הגשר של דרמשטט בין טריר למינכן אינו מותיר עוד שום ספק בדבר: הדף של מו"ק אשר בדרמשטט

ואין בו שינויים – ושני דפים מסדר נשים – בהם אין כלל שינויים של ממש¹⁷ – הרי כעת היו כבר בידי ששה דפים מסדר מועד (מארבע מסכתות שונות) ובהם שינויים ברורים ובוולטים ביותר. יתר על כן, מציאתם של מספר דפים מפורזים מכ"י אחד בספריות שונות, עוררו בלבי את התקווה שעם הזמן יתגלו דפים נוספים מכ"י גדול זה¹⁸ – ובמיוחד אם נוכל להתחקות אחרי מוצאם המשותף של הכרכים הלטיניים בהם הם נמצאו¹⁹. ואכן, כעבור זמן לא רב – בשנת 1991 – שלח אלי ד"ר שטאוב מספר רצועות קלף שאף הן הוצאו מכריכות ספרים בדרמשטט ושאל האם גם אלה שייכים לכ"י המבוקש – תשובתי החיובית העלתה 31 רצועות קלף שהן שרידי שני דפים רצופים (גליון) ממש²⁰.

כעת מצויים בידינו סך הכל שנים עשר דפי קלף גדולים, שרידי כתב-יד מפואר אחד של הירושלמי מתוך שש מסכתות שונות – שנים בטרייר (ר"ה א ומו"ק ב), שנים במינכן (יבמות א ו-ד) ושמונה בדרמשטט (ביצה א; תענית א ו-ב; מו"ק א; יבמות ב, ג ו-ה; קידושין א). אין ספק בלבי שבחיפוש שיטתי יתגלו דפים נוספים מכ"י מפואר זה שיאפשרו לנו להרחיב ולהעמיק בנושא²¹ – ואז יתברר בודאי פרטים נוספים שיאפשרו לדייק יותר בכל הנוגע לתופעה ספרותית מיוחדת זו: "ספר ירושלמי", מהותו, מוצאו, תפוצתו וכל כיו"ב²². על כל פנים, כעת, עם מלאת מאה שנה לגילויים של השרידים הראשונים מכ"י זה, הגיע הזמן לפרסם את אשר נתגלה בינתיים²³. להלן תיאורם של שנים עשר הדפים מטופס אחד של הירושלמי²⁴ הנמצאים בשלוש ספריות שונות בגרמניה²⁵.

- שייך בודאי לדף מו"ק שבטרייר; ושני דפי יבמות שבמינכן לא רק שייכים לדפי יבמות שבדרמשטט, אלא כנראה גם לאותו קונטרס עצמו (ראה להלן הע' 37).
- 17 ראה לע"ע מש"כ מחק"ת א' עמ' 128 הע' 52 והג"ש. – וראה עוד להלן הע' 25.
- 18 הדפים שנתגלו עד כה הם שרידי שני סדרים סמוכים. דפים מן המסכתות האחרונות של ס' מועד והראשונות של ס' נשים (ר' להלן הע' 33) – ככל הנראה בכרך אחד (ר' להלן הע' 37)? כרך מונומנטלי זה הכיל כנראה, אם לא את כל ארבעת סדרי הירושלמי, הרי לפחות שנים מהם – כנודג באשכנז ש"שקושרין יחד" כרכים גדולים, ראה מש"צ ב"תעודה" א' עמ' 27 הע' 35 וכעת גם מחק"ת ב' עמ' 226 הע' 36 והג"ש. והשוה למשל "ספר שבו סדר זרעים ומועד ירושלמי שהיה של רבינו יעקב [תם]" שבמחז"ו עמ' 51.
- 19 ראה להלן עמ' 21 תמצית מחקר של ד"ר שטאוב על מוצאם של הכרכים.
- 20 ראה תיאורם להלן בהע' 34.
- 21 ובמיוחד אם יתגלו מספר דפים ממש' ברכות – ראה להלן הע' 72.
- 22 ראה להלן עמ' 17.
- 23 כאן, ב'קבץ על-יד', אני מפרסם את הטקסט עם מבוא קצר על כתב-היד עצמו, טיבו ותולדותיו. במקביל לכך אני עומד לפרסם: א. פרטי נימוקי על הקשר שבין שרידי כ"י זה לבין "ספר ירושלמי"; ב. סקירה מקיפה על "ספר ירושלמי" בכלל – מהותו, מוצאו ותפוצתו (ר' מחק"ת ב' עמ' 221 הע' 5).
- 24 בחרתי להקדים פרסום דפים אלה, מתוך עשרות דפי ירוש' עתיקים וחשובים, מהם שטרם פורסמו כלל (ראה מחק"ת ב' עמ' 231 הע' 59), לא לגופו של הירושלמי אלא לשם בירור עניינו של "ספר ירושלמי" על כל בחינותיו.
- 25 פרסומי הנ"ל של ד"ר קוסמן (לעיל הע' 15) – למרות היותו חוברת בודדת (1° N) – בלי המשך) – הגיע בשנים האחרונות לכמה ספריות ולידיהם של כמה חוקרים – ביניהם לידיו של פרופ' מ' עיס, אשר הודיר, למד את הנושא וכתב מאמר חשוב על נוסחאותיו הישירות של כתב-היד (ר' 11

*

שנים עשר דפי הירושלמי²⁶ מתחלקים שוה בשוה בין שני סדרים – ששה מסדר מועד וששה מסדר נשים – והם שרידי שש מסכתות (ששה עשר פרקים): דף אחד ממס' ביצה²⁷ (סוף פרק א וראש פרק ב, ס ע"ג שו' 50 – ס"א ע"ב שו' 51), דף אחד ממס' ראש השנה (פרק א, נ"ז ע"א שו' 14 – נ"ז ע"ג שו' 19), שני דפים ממס' תענית (דף אחד מסוף פרק א וראש פרק ב, ס"ד ע"ג שו' 57 – ס"ה ע"ג שו' 32; ודף שני מפרק ד, ס"ח ע"ג שו' 15 – ס"ט ע"א שו' 35), שני דפים ממס' מועד קטן (דף אחד מפרק א, פ ע"ב שו' 47 – פ ע"ד שו' 37; ודף שני מפרק ג, פ"ב ע"א שו' 38 – פ"ב ע"ג שו' 30), חמשה דפים ממס' יבמות (דף א מסוף פרק ב וראש פרק ג, ד ע"א שו' 14 – ד ע"ד שו' 16; דפים ב–ג [הרצועות] פרק ד, ה' ע"ג שו' 14 – ו ע"ב שו' 60; דף ד סוף פרק ה וכמעט כל פרק ו, ז ע"א שו' 35 – ז ע"ד שו' 2; ודף ה סוף פרק ט"ו וראש פרק ט"ז, ט"ז ע"א שו' 59 – ט"ז ע"ד שו' 29) ודף אחד ממס' קידושין (פרק א, נ"ט ע"א שו' 21 – נ"ט ע"ג שו' 16). כתב היד מרשים בגודלו וביופיו; רובו הגדול נשתמר במצב מצויין, ובדרך כלל אין קושי של ממש בקריאתו של הטקסט²⁸.

הדפים, ששימשו כאמור לכריכות ספרים, רובם היו דבוקים מצדם האחד ללוח העץ של הכריכה. בשעת ההפרדה הם ניווקו במקצת ולעתים ניתן עוד להעזר במה שנותר דבוק על לוח העץ²⁹. רוב הדפים היו בכרכים לטיניים גדולים ודפי כתב היד העברי הגדול נשארו בשלמותם – הם הותאמו רק ע"י חיתוך גליונותיהם³⁰ – ולכן פה ושם הכתיבות המעטות שעל הגליונות ניווקו, אבל גוף הטקסט נשתמר בד"כ בשלמותו. רק שני דפי טריר (ראש

להלן עמ' 20). אלא שפרסומו של קווסמן הטעה גם אותו; לחוברת צורפו רק שלשה צילומים, עמוד מכל ספריה (דרמשטט – יבמות ה; מינכן – יבמות א; וטריר – מו"ק ב), דוקא אותם שלשה עמודים שאין בהם שום דבר של ממש שיעיד על ייחודו של כתה"י (ר' לעיל הע' 17). ועל כן כתב עסיס בצדק: "והנה ... מפרסם המחבר פקסימיליות של שלשה עמודים ... אבל עיון בפקסימיליות האלה אינו מצדיק את דבריו ... יש לנו כאן ירושלמי רגיל בהחלט ללא שום קיצורים או תוספות". משנודע לו לפרופ' עסיס שבידי מצויים דפים נוספים, כל מה שנמצא עד כה, כולל ששה דפים מס' מועד שעליהם בססתי את מסקנתי, ושאיני עומד לפרסם את הטקסט כולו – הכינס לעכב את פירסום מאמרו עד להופעת הטקסט כולו. תודתי נתונה לו גם מכאן (ר' עוד להלן הע' 89).

26 מכאן ואילך אתיחס לדפים כולם כאל יחידה אחת – שרידי טופס אחד של ירושלמי – מבלי להתייחס למקום המצאם של הדפים הבודדים. את תיאורו המפורט של ד"ר שטאוב לדפי דרמשטט, אותו הוא האיל לשלוח אלי, כללתי בתיאור הכולל של הדפים כולם.

27 לסדר המסכתות ראה להלן הע' 33.

28 מלבד בעיות של הכרעה באותיות הרומיות (ב/כ, ד/ר וכיו"ב) – ובמיוחד בגלל שיבושיו המרובים של כתה"י – ראה להלן.

29 בדרמשטט הם אמנם הופרדו מן לוחות העץ של הכריכות אבל הדפים עצמם נשארו בתוך הכרכים.

30 דפי דרמשטט נשתמרו כמעט בשלמותם – מלבד דף מו"ק א שרקבון פגע בשורותיו העליונות והתחתונות (בדומה למו"ק ב התחתן, השמור בטריר) ושני דפי יבמות (ב ו–ג) שנחתכו לרצועות וחלקם אבד.

בדפי מינכן (יבמות א ו–ד) נחתכו הגליונות בכמות גדולה יותר אבל גם בהם הכתב כמעט שלא נפגע כלל (מלבד קצות השורות בדף II2).

השנה ומועד קטן ב) נחתכו ממש, כנראה כדי להתאימם לכרך קטן יותר³¹ – דפים אלה ניוזקו גם בשעת ההפרדה בנוסף לרקבון שפגע בהם, ולכן הקריאה בהם לעתים קשה יותר³². כל ששת דפי סדר מועד אינם רצופים ואין לקבוע בהם לא קונטרסים מקוריים של כתב-היד ואף לא את סדרן של המסכתות בכתה³³. רק שני דפים במס' יבמות (ב ו-ג) רצופים – אלה הם שני דפי הרצועות שבדרמשטט³⁴ שהיו מתחילה גליון פנימי אחד של שני דפים – והם שייכים ככל הנראה לקונטרס אחד עם שני דפי יבמות שבמינכן (א ו-ד), שחסר ביניהם גליון אחד (דף בין א ל-ב ודף בין ג ל-ד)³⁵.

הגודל המקורי של הדפים היה כנראה 40×25 ס"מ בקירוב. כתה"י כתוב בשני טורים, ומספר השורות משתנה בין 51 – 61, מספר השורות בכל קונטרס (גליון?) היה כנראה זהה³⁷.

בשני דפים פגומים אלה שהופרדו עוד במאה הקודמת לא ניתן עוד לברר את הכרך בהם הם נמצאו – מאמצי הספרנים בטירר לאתר את הכרך המקורי לא העלו דבר ברור. אבל גם בלי קביעת הכרך, אין שום ספק שגם דפים אלה שייכים לאותו טופס עצמו כמו דפי מינכן ודרמשטט (ר' לעיל הע' 16 והע' 20) – עליהם אנו יודעים בודאות שהם שמשו ככריכה לכ"י שזמנם המחצית הראשונה של המאה הטי"ו ושהם נכרכו בהידלברג, ראה גם קווסמן הנ"ל (הע' 15) עמ' 14.

לאחר הטיפול המקצועי המסור של ספרני טריר שנענו לבקשתי השתפר גם מצבם של דפים אלה – תודתי נתונה להם גם מכאן.

סדרן של המסכתות בירושלמי בכלל טעון דיון בפני עצמו (ראה לע"ע מחק'ת ב' הע' 11 והע' 251 והנ"ש) – כאן אציין רק שסדרן של ארבעת המסכתות מס' מועד שנשרדו מכ"י שלנו אינו חלק כלל. הסדר שבכ"ל (= ד"ה): ראש השנה, ביצה ... תענית, מו"ק – אינו תואם את המקובל (לפי מספר פרקי המשנה) ואינו מתועד באופן חד משמעי בשום מקור אחר. כאן סדרתי את הדפים בהתאם למקובל בכלל: ביצה (ה' פרקים), ר"ה (ד'), תענית (ד') ומו"ק (ג'). גם בכ"י המעניין והחשוב של ליקוטי אגדות הירושלמי מן הגניזה הסדר הוא: ראש השנה תענית (ולא ביצה באמצע) – ראה גנו"ש א' עמ' 398 (זהו כנראה כ"י שלם של קונטרס אחד: "ליקוטין מן הירושלמי ראש השנה" בראשו, ובסופו "בשלם" (שרד"י עמ' 152 ועמ' 184 – ודפי דרופסי באמצע. גינצבורג שהרגיש ברציפות שבתחילה לא עמד כנראה על הרציפות שבסוף, עי"ש; וכך כנראה גם אפשטיין, תרביץ אב עמ' 37); בקטע גניזה החשוב "הישן – פלימפטסט" (מלנה"מ עמ' 935) עם ניקוד א"י, הסדר: תענית מו"ק. – ראה גם להלן הע' 37. (הסדר שבקונטרס אחרון בעיתי, ע"ש).

לגליון זה וזכינו בזכות מאמציו של ד"ר שטאוב שטרח וצירף, מעשה אמון, שלושים ואחת רצועות לכדי שני דפים – ועדיין חסרים מספר רצועות לכדי השלמת הדפים. כאן אני נותן את תיאורו הבהיר של ד"ר שטאוב כלשונו (בתרגום מגרמנית):

"מתוך כ"י מס' 407 הופרדו שלושים ואחת רצועות צרות, עשרים ושש מהן כתובות משני צדיהן ואילו חמש רצועות חלקות. הרצועות הוכנסו לשם חיזוק בין השכבות של כתב היד מניר ונתפרו יחד אתן. כשמחברים את הרצועות מתקבל חלקו העליון של גליון, שבזמן השמוש המשני (Makulierung) חולק לאורך הקיפול לשני חלקים. הדפים הבודדים שנוצרו ע"י כך נגזרו אח"כ במספרים במקביל לשורות הכתב לרצועות צרות, כל דף בנפרד, או – מה שנראה יותר כשהם מונחים זה על גבי זה. לרף מס' 1 שייכות שתיים עשרה רצועות כתובות ולרף מס' 2 ארבע עשרה. הרצועות החלקות הן כנראה חלקים של השוליים העליונים. מן התסרון שבטכסט בין הדף הראשון לשני ניתן להסיק שמדובר בגליון הפנימי ביותר מתוך קונטרס של הקודקס העברי שנחתך."

ראה עוד להלן הע' 37.

35 'כנראה' – משום שאין לדעת בבירור את רוחב הגליונות המקורי בטרם נחתכו.

36 הדבר חשוב גם לנסיון שחזור הקונטרסים אבל במיוחד לנסיון שחזור חלקי הטקסט החסרים – כגון בדפי הרצועות (יבמות ב-ג), בהם חסרות הרצועות התחתונות. בכ"י שלנו, שכל כך מרובים בו

רוחב הטורים כ־8.5 ס"מ בממוצע ובין טור לטור רווח של כ־2 ס"מ. שרטוט השורות והטורים נעשה (בחריטה) באופן בולט והכתב תלוי מתחת לשורות. הסופר מקפיד להצמד לשרטוט ראשי וסופי הטורים – ולכן ראשי הטורים תמיד ישרים מאוד ורק בסופי שורות הוא סוטה פה ושם במקצת. הוא מרבה במילוי סופי השורות ע"י ראש המלה הבאה, עליה הוא חוזר בד"כ בשלמות בשורה שלאחריה. לעתים קרובות הוא ממלא את סוף השורה במילוי דמוי חצי אל"ף (א) ולפעמים באות אחרונה מאורכת. מספר האותיות (כולל רווחים) בטור נע בין כ־30 לכ־40. כמות הטקסט בטור אחד של כתה"י מקביל בממוצע לקצת יותר ממחצית הטור בדפוס ויניציאה³⁸. הכתב הוא כתב אשכנזי מרובע, ככל הנראה מן המאה ה־13³⁹. מרובים הקיצורים ע"י גרש רגיל או ע"י⁴⁰ אבל לעתים קרובות גם ללא סימן כלשהו. מעט גליונות ההערה כתובים כנראה בכתב אחר – גם כתב זה זהה על גליונות ראש השנה (שרידי) ועל גליונות תענית (דרמשטט)⁴⁰.

בראשי הפרקים⁴¹ אין פרק שלם של משנה – אבל בד"כ פסקאותיו ארוכות ובמיוחד בס' מועד, ולעתים גם משניות שלמות⁴². המעבר מהלכה להלכה מצוין בד"כ, במועד: ע"י ריווח "הל" פיסקא "וכו"; ובנשים: ע"י ריווח "הל" א' פיסקא קצרה "כול" תל" (ר' מלנה"מ עמ' 932 ואילך). לאחר פסקאות ארוכות יש לעתים שוב פסקאות קצרות – פסקאות אינטגרליות⁴³. נוסח משנתו טעון דיון בפני עצמו⁴⁴. סוף הפרק מצוין כבר בד"כ

ההשטמות והשינויים, חשוב לדעת לפחות את מספר השורות החסרות (ראה למשל ח"נ יבמות II ש' 28 – ונראה שבדפים אלה מספר השורות היה 51, כמו בדפים א ו-ד השייכים ככל הנראה לאותו קונטרס, ר' לעיל ליד הע' 35; ראה גם מ"ק II השורות האחרונות).

לכאורה אפשר היה להניח שגם שני הדפים האחרים של ס' נשים (ה ו-ו) – פרק אחרון של יבמות ופרק ראשון של קידושין) שייכים לקונטרס אחד – ואולי אף לאותו גליון – בשניהם 59 שורות לטור ושניהם מצויים באותו כרך לסיני (Darms.Hs. 898) – ואם נניח, משום מה, שסדר המסכתות היה יבמות קידושין (ר' לעיל הע' 33) לא חסר ביניהם אלא גליון אחד של שני דפים, ועצ"ע.

אלא שהטקסט עצמו אינו זהה – ובמיוחד בס' מועד – בגלל כמות המשניות, ההוספות, ההשטמות, הדילוגים והשינויים המרובים.

צורות האותיות מזכירה לא במעט כמה כתבי יד אשכנזיים מובהקים מן המאה ה־13–12.

בדפי מינכן אין גליונות הערה כלל – מעט גליונות ההשלמה (כגון יבמות II ש' 47) נחתכו ולא נותרו מהן אלא שרידים ועצרים בלבד.

ראשי פרקים נשתמרו: ביצה פ"ב (II), תענית פ"ב (II); יבמות פ"ג (III), פ"י (II) ופס"ז (III).

מכל מקום הכנסת המשנה לטקסט הירוש' (וכנראה גם החלוקה לפסקאות) לא היתה מעשהו של סופר כתה"י שלנו, היא היתה כבר לפניו בטופס ממנו הוא העתיק – ראה למשל ביצה ספ"א (II ש' 43–45): "ר' יהודה אומ' אף לא מנעל לכן מפני שהוא צריך ביצת הגיר", הסופר שלנו(?) דילג, כדרכו, ע"י הדיומות "מפני שהוא צריך" מן המשנה לתלמוד, ע"ש. וככל הנראה גם ה'תיקון' עפ"י הבבלי ('ביצת הגיר' – ר' להלן הע' 44) היה כבר בטופס האב שלו (שכנראה גם לא הבין את המונח הירוש' 'כני מתני' – ר' להלן הע' 78).

ראה לע"ע מחק"ת א' עמ' 169 והע' 66 שם.

עכ"פ נוסח המשנה שלו אינו חד משמעי, יש בו גירסאות שעיקרן כנראה נו' "סדר המשנה" ויש בו נוסחאות כנו' משניות "בבליות". כאן אסתפק בדוגמא אחת בלבד, רק כדי למנוע אי הבנה: ביצה פ"א מ"י: "משלחין כלים וכו' – בכ"י שלנו (II ש' 43) "אע"פ שיש בהן כלאים: כול' (!):

ע"י "הדרן עלך" – הבבלי המובהק.⁴⁵

לשונו וכתבו של כתה"י שלנו, המושפע כל כך, ביודעין ושלא ביודעין, מן הבבלי, מובן שהוא כבר שחוק ביותר – ולכן לשונות, מונחים וכתבים איי"ם (ראה הירוש' כפש' עמ' כ"א הע' 1) מרובים נעלמו ממנו, ובכך אין משום חידוש (ראה עוד להלן). לעו"ז, מן הראוי לציין דוקא כמה מקרים שבהם הוא שומר על צורות מקוריות, גם במקומות שלפנינו כבר נשחקו⁴⁶ – הן מצויות אפילו בקטעים שהם הוספות ברורות לטקסט הירושלמי המקורי.⁴⁷

*

ובאשר לטיבו של כתב היד המפואר – טיב הטקסט שבו ודיוק נוסחו – הרי הוא גרוע במידה שקשה לתאר. כתב היד מלא שיבושים כרימון, הוא "מצטיין" בטעויות גסות ומרובות לאין שיעור, מכל הסוגים והמינים שרק אפשר להעלות על הדעת: דילוגים והשמטות גדולות וקטנות על כל צעד ושעל⁴⁸ – מחמת הדומות⁴⁹ ושלא מחמתן⁵⁰ – כפלויות מיותרות⁵¹,

ר' יהודה אומ" וכו', כנו' המשנה שבבבלי (י"ד ע"ב – ור' באהגר"א שצויין עה"ג שם!) בניגוד לנו' שאנו מוצאים בירוש': "... תפורין אע"פ שאין לצורך המועד", עי"ש; – ולכאורה יש לפנינו דוגמא נוספת ל"תיקונים" בירוש' כ"י שלנו עפ"י הבבלי (ר' להלן). אלא שנו' המשנה שבירוש' נמצא רק בכ"ל (= ד"ו, עי' מפרשים ור' מלנה"מ עמ' 653), בכל העדים האחרים, כולל כ"י קפל ועוד, נוסח המשנה ביסודו כנו' שבבבלי (ור' אצו"י עמ' 17); בכ"ל כנראה השמטה, עי"ש (ראה גם פרנצוס, אזכרי מבוא עמ' 17). [ואילו במשנה הסמוכה לעיל מינה הוא גורס "חלה" (II א' שו' 25) אע"פ שבנו' הירוש' הוא גורס במפורש (ולא כבירוש' שלנו) "ולמה ל א תנינן חלה" (שם שו' 42) – ראה מלנה"מ עמ' 955, ואכמ"ל].

בסדר נשים אציין רק לגירסתו' הכפולה ביבמות פ"ד מ"ב, שאף היא רומזת לכאורה על משהו מן הבחינה הזאת, בכ"י שלנו (II ג' שו' 20): "קרובת חלוצתו גרושתו", כפל-נוסח שהוא גלוסת תיקון, המתועד גם בכ"י אחרים (דק"ס השלם עמ' קמ"ג) – ראה מלנה"מ עמ' 526 ותוסכפ"ש נשים עמ' 50.

45 ראה מחק"ת ב' עמ' 257 הע' 204 והנ"ש; – מלבד ביצה ספ"א (לעיל הע' 41).

46 ראה למשל להלן הע' 59.

47 ראה למשל מו"ק II א' שו' 8: "מעשה באדן אחד וכו'" – בקטע הלקוח מן הבבלי! (וראה שם שו' 16).

48 ברשימות הבאות אין כל כוונה למצות את החומר כולו, ובודאי לא לרשום את כל השיבושים המרובים שבכ"י – הכוונה רק להדגים את התופעות, ומסדר מועד בלבד, ואידך זיל גמור בח"ג שבבבלי הטקסט.

אפשר שכמה מן הדילוגים אינם טעויות – אלא השמטות מכוונות – ראה להלן הע' 77.

49 מספר הדילוגים עה"ר מדהים ממש, עובדא זו מלמדת כמובן על רשלנותו של הסופר – אבל ככל הנראה גם על של אבותיו – ועל מידת ערנותו המשתנה מרף לרף. – אסתפק כאן בהדגמות מן העמוד הראשון בלבד (ביצה פרק א): II א' שו' 15: "... בשובתא בריה דריב"ל ... בשובתא] אמ' ר' וריקן וכו'" – נשמט משפט שלם ולא היה גם בפני האו"י? – ר' הל' יו"ס סי' שני"ד, עי"ש – וראה עוד להלן; שם שו' 19: "... שמא יצטרכו לה רבים [ולמה ... שמא יצטרכו לו הרבים] תני ולא את המפתח וכו'" – ועי' כך הוא דילג על משפט שלם, משפט היסטורי חשוב שנשתבש כנראה גם בכ"ל (למפי' למיתי), ותלכטו בו חוקרים מאו"פ ועד לימינו (ראה פרנצוס עמ' 104 והנ"ש. הנוסח שנדפס בשרד"י ס"ע 170 מטעה, ראה אפשטיין מלס"א עמ' 274 הע' 6; שם שו' 20: "ר' ב [הושעיה בר ר' ב] יצחק" – וכ"ה בראב"ה, בא"ז ועוד, ר' להלן

טעויות בקריאת אותיות דומות⁵², צירופי ופירודי אותיות מכל הסוגים⁵³ וסתם טעויות ככל שרק אפשר. אין ספק שסופר כתה"י לא רק שלא היה רגיל בירושלמי, ואף לא היה ת"ח

(דילוגים מעין אלה בשמות רגילים מאוד בכ"י); שם שו' 27–42: "בהרמתן [תני א"ר יהודה ... אינו זכאי בהרמתה ... זו מפני זו]", לאחר הסוגיא המקבילה לדמאי החסרה אצלנו (ר' להלן הע' 62) והמשנה שלאחריה ("הל' אמרו ב"ש ... בהרמתן"), נשמטה סוגיא שלמה, ע"ש. שם שו' 42: "ולמה לא (ו) תנינן חלה [מפני חלה] שוורמה ביום טוב" (ר' להלן הע' 60); שם שו' 49: "... שאינו מפריש חלתה אלא בסוף [א"ר יוסה בר"ב ... שלא יפריש חלתה אלא בסוף] תקנה תקנו וכו'"; שם שו' 61: "... ר' ירמיה (...) בשם ר' יוחנן [השום והשחליים ... בשם ר' יוחנן] העושה אלוניטת וכו' – ונשמט מאמר שלם, ע"ש – וכ"ה באו"ו ס' של"ש, ר' להלן; שם II שו' 2: "... העושה אלוניטת ... משום מרקח ... חזקיה ... העושה אלוניטת ... משום מרקח] ע"ש – וכ"ה באו"ו הנ"ל; שם שו' 6: "... שתי ר' [אברהם ... שרי ר' זעירא בעי קומי ר' אברהם ...] – וכ"ה באו"ו הנ"ל, ר' להלן; שם שו' 34: "... בלחישת אמ' לו [למה ... בלחישת אמ' לו] כשם שקבלתי וכו'"; שם שו' 40: "... נפשות בהמה בכלל [אתאי דר"ש ... נפשות בהמה בכלל] כן ר' שמעון ... אף נפשות בהמה בכלל"; שם שו' 44: "... אף לא מנעל לבן מפני שהוא צריך [ביצת אומן; כיני מתניתא מפני שהוא צריך] ביצת ... – דילוג מן המשנה לסוגיא הגמרא, "מתוקנת" עפ"י הבבלי, ראה לעיל הע' 44; שם שו' 48: "... ביום טוב [תני ... ביום טוב] אבל מפרקין וכו'"; וראה גם II שו' 3: "... כסף [אמרין בשם ... וסופה] טליה דקיקין וכו' – ע"ש וכ"ה בראב"ה, ר' להלן.

השמשות מעין אלו – גדולות וקטנות – מצויות לכל אורך כתב היד, ראה חילופי נוסחאות, שם השתדלתי להבליט את ההשמשות עה"י; הגדולות יותר צוינו גם ע"י רישום מספר המלים החסרות – ע"ש.

50 גם הדילוגים הקטנים (מעין עה"ד) וההשמשות האחרות, שלא דוקא בעטיין של דומות ממש, מרובות בכ"י שלנו – ביניהן סגנונות אופייניים לירוש' שנשמטו כנראה גם בגלל אי הבנת הניסוח – וגם כאן לא אפרט אלא מביצה פרק א' בלבד: IIא שו' 8: "... לא נחית (לביט וועדא); שם שו' 17: "שאל (לה אשתאלת); שם שו' 22: "יתייב (ומתני); שם שו' 45: "ושכח (להפריש) חלתה"; שם שו' 53: "ר' יוסה בר בון (ר' חונה) בש' ..."; שם שו' 61: "(ר' חונה) ר' ירמיה (ר' אימי) בש' ..."; שם II שו' 7–8: "... (לא) שחק ליה מאתמול (א"ל אין); שם שו' 11: "(בגין כן) [ו]הוא עבר ..."; שם שו' 16: "... סיקריקין (ר' יצחק ... צריכה) – ע"ש; שם שו' 19: "בשבת (על דבית שמאי); – וכיו"ב עוד, ראה ח"ב.

51 כגון ביצה IIא שו' 45; ראש השנה IIא שו' 2; תענית IIא שו' 5; שם II שו' 17; שם II שו' 8; שם שו' 50; שם II שו' 21; מועד קטן IIא שו' 42; שם II שו' 38–39; וכאלו עוד (ולעתים כך גם בהעתקת המשנה, כגון: ביצה IIא שו' 52; תענית IIא שו' 21 ועוד – ר' לעיל הע' 42). (44).

52 כתה"י שורץ חילופי אותיות דומות המצויים פה ושם גם בכ"י אחרים, כגון חילופי ב/כ, ד/ר, ה/ח, ו/ז, ז/י, מ/ס וכיו"ב, אלה גם לא צוינו בד"כ בח"ג; אבל מצויים בו בשל כך, ובמיוחד בצירוף עם אי הבנת אחרות, שיבושים מנוחכים לרוב, כגון: ב י צ ה IIא שו' 8: "דבקטינא" במקום "רב קטינא"; שם שו' 14: "מסעניה" / "מטעניה"; שם II שו' 47: "מסמאין" / "מטמאין"; שם שו' 56: "אם כן" / "אמ' כן"; וכיו"ב. ולכן גם קרייזים כגון: ראש השנה IIא שו' 15: "את כל הנער" / "את קול הנער"; תענית IIא שו' 23: "חורעין" / "ידעין"; מועד קטן IIא שו' 13: "חלב הפשט" / "הלכת הפשיש"; שם שו' 19: "החוטט צביבור" / "בצינור", וכיו"ב הרבה.

53 כגון ביצה IIא שו' 2, 4 (פעמיים): "צניען" / "צנינין"; שם שו' 3: "בר יונה" / "בריתה"; ראש השנה IIא שו' 12: "ירנאם" / "ירנאם תרין יומין"; שם שו' 43: "ר' יונה" / "מנה"; תענית IIא שו' 48: "מלכנו" / "מלכת"; מועד קטן IIא שו' 37: "שמטחו" / "שניחו אבותיו" וכיו"ב עוד.

הרגיל בטקסט תלמודי כלשהו, הוא גם לא הבין את פשוטן של המלים אותן הוא מעתיק. ממש מדהים לראות סופר המקפיד לכאורה על מראהו החיצוני של כתב היד ומעתיק ברשלנות גמורה טקסט שאין הוא מבין אפילו את משמעות מילותיו.⁵⁴ גם מן הבחינה הזאת קרוב כתב היד שלנו לכתב־יד ותיקן (מס' 133) של הירושלמי הידוע לשימחה⁵⁵ – ומבחינות רבות הוא אף 'עולה' עליו. ובאמת אם כתבי יד אלה – כמו זה שלנו וכ"י רומי – מייצגים את כתבי היד של הירוש' שעמדו בפני רבותינו הראשונים בארצות אירופה⁵⁶ – מובנות לחלוטין התלונות המרובות על שיבושי הירוש' ויחסם של חכמים מסויימים לתלמוד זה בכלל⁵⁷. אבל אעפ"כ, למרות כל חסרונותיו המרובים של כתה"י, שנים עשר דפים גדולים – ארבעים ושמונה טורים – מן הירושלמי לאו מילתא זנטרתא הם, שהרי "אפילו כ"י משובש של כל הירושלמי היה מכיל בתוכו אלפים גירסאות טובות"⁵⁸. ואכן, לא כל השמטה, הוספה או שינוי כלשהו לעומת הירוש' שלנו (כ"ל = ד"ו) בבחינת

54 אבל ראה מש"כ במחק'ת ב' עמ' 246 הע' 151 ד"ה כאן.

55 ולכן העלתי את האפשרות, כבר מן ההתחלה, שיש אולי קשר כלשהו בין שני כתי"י "אשכנזיים" אלה (על נוסחאותיו האשכנזיות' של כ"י ראה כבר הגר"ש ליברמן, על הירושלמי עמ' 54 – והרי תוספות סוטה אשכנזיות מובהקות הן; וגם מכיוונים אחרים הקשר האשכנזי ברור למדי, ואכמ"ל) – שניהם מציינים בטעויות גסות ובהעתקות מרושלות ביותר; שניהם מכילים מסכתות מס' נשים ומסכתות אחרות שהרבו לעסוק בהן באשכנזי (מס' ברכות וס' מועד); שני כתי"י אשכנזיים מן המאה ה"ג המשלימים זה את זה; גם המראה החיצוני של הדף – שני טורים (רובו המכריע של כ"י ר) ודמיון מראה הכתב – יש בו לכאורה כדי לקרב ביניהם. הפיתוי לקשר בין שני כתי"י אלה אף גובר אם לוקחים בחשבון ששניהם קשורים בדרך זו או אחרת להיידלברג – שניהם היו מצויים שם בסביבות המאה ה"ט – אלא שעלינו להניח שגם כ"י ר היה כבר קודם לכן בהיידלברג. עכ"פ בראשית המאה ה"ט הוא היה ככל הנראה באיטליה (ר' מש"כ בס' ליברמן סעמ' 65 בהע' 167 – ואיני יודע על סמך מה כותב גינצבורג, פו"ח מבוא עמ' ל"ה: "לא היה לפני המדפיסים" משם הגיע להיידלברג ואח"כ עם ספרית הפלטינה שוב חזר לאיטליה (ראה להלן עמ' 17–18; וראה, בעקבות הערתי שעל פה, קיוסמן הנ"ל, עמ' 18; ושפר, סינופסיס, מבוא עמ' XI הע' 24).

אלא שבדיקה קצת קרובה יותר (ובמיוחד ראיית שני כתה"י במקורם) מבטלת אפשרות זו מסיבות שונות: גודל הדף (הדפים שלנו לקוחים מטופס מונומנטלי מרשים ביותר), מספר השורות בעמוד, דרכי קישוט ונוהגי כתיבה שונים ועוד, אבל מעל לכל, ומבחינתנו זו הנקודה החשובה ביותר, בעוד שהדפים שלנו הם שרידים מטופס ירושלמי מעובד מן הטיפוס האשכנזי המסויים, הרי כתי"י ותיקן המכיל גם את מס' ברכות – המסכת המעובדת ביותר בטיפוס ירושלמי ייחוד זה – אינו אלא נוסח ירוש' רגיל, בלי הוספות ועיבודים מכוונים כלשהם.

56 אלא שכמובן הראשונים גם תיקנו אגב העתקה את השיבושים הגלויים שבכ"י שלפניהם – ואעפ"כ לעתים לא נמלטו גם הם מטעויות גסות וגלויות. אציין כאן רק לדוגמא אחת בולטת אצל אחד מגדולי בעלי הירוש' באשכנזי (שהירוש' שלו כנראה היה טופס רגיל – למרות קרבתו לחוג החכמים בעלי "ספר ירושלמי") – ר' יהודה בר"ק בעל יתה"א המעתיק בע' טוביה (מח' מימון עמ' תע"ו): "בפ"א דסוכה ירושלמי (נ"ב ע"א) ... א"ר פנחס אתא טוביה (!) קומי ר' יימיה וכו'" – והרי רק בזכות זו הוא מובא בערך טוביה, וזאת למרות שתי המקבילות שבכלאים פ"ד ועירובין ספ"א!

57 ראה מש"כ לע"ע במחק'ת ב' עמ' 275 הע' 300 (נוכעת גם ס' גילת [בדפוס], עמ' 205).

58 הגר"ש ליברמן, הירושלמי כפשוטו, מבוא עמ' ט"ז. – וראה גם תוסכפ"ש בבא בתרא עמ' 427 הע' 37.

טעות הם. לעתים נשתמר דוקא בכ"י משובש זה נוסח מקורי נכון, בפרט קטן⁵⁹ או גדול יותר – ולא כל מה שנוסף כאן בהכרח הוספה מאוחרת היא, ולהיפך. לא פעם מתברר שדוקא בכ"ל נשמט מה שנשתמר כאן⁶⁰; או שנשמט כאן מסיבה מכוננת כלשהי. כך למשל כמה סוגיות שמקבילותיהן מצויות במקום אחר בירוש' ונשמטו בכ"י שלנו⁶¹; לעומת זה סוגיות מקבילות כפולות המצויות דוקא בכ"י שלנו וחסרות בכ"ל: בראש ובראשונה יש לציין את הסוגיא לביצה פ"א מ"ו המצויה בירוש' דמאי פ"ד ה"ו, כ"ד ע"א – וכבר תמה עליה הגר"ש ליברמן⁶² שסוגיא זו המזכירה במפורש את משנת ביצה אינה נמצאת לפנינו בירוש' ביצה

59 כגון ביצה I1א ש' 10: "הורי [לאיתיה] דריש גלותא" – וכ"ה בר"ח, בעיטור ובא"ו, ולא בככ"ל ושרד"י עמ' 170; שם שם ש' 42: "ולמה [לא] תנינן חלה" – ולא בככ"ל ושרד"י עמ' 171, ראה מלנה"מ עמ' 995, (ומיד אח"כ דילוג ע"י הרומות – ר' לעיל הע' 49); ראש השנה I2 ש' 18: א'ד' [יהושע בן] לוי – וכ"ה בשרד"י עמ' 146, בע"י, מכירי תהלים עמ' 50, פסדר"כ ומקבילות ועוד; שם II ש' 21: "ש[נפר]" – ומיע"ז בכ"ל אלא שנמחק (ר' אצ"י, ועצ"י); מועד קטן I2א ש' 57: "רבנן [דקיסרין] אמרין (דברין) קילוסין" – וכ"ה במקבילות שבפסחים ובסנהדרין ואצל כמה מן הראשונים כאן וככל הנראה גם בקט"ג החשוב (שרד"י עמ' 192 ש' 21 – אלא שגניצבורג כדרכו לא ציין את מספר האותיות החסרות – ע"י"ש); שם II2 ש' 2: "הורי לר' [יעקב] (ב)ארמניא" – ראה אלבק, מל"ת עמ' 397 הע' 394 ועוד, וכ"ה בפס"ד ק"א ע"א בככ"י (במקום מ"ד מנ"י שבדפ"ר); – וכאלה עוד. ראה עוד להלן הע' 66 וכן להלן עמ' 20.

(כאן אעיר רק שלעיתים אפילו בקטני קטנות, שכתה"י שלנו רגיל לדוש בעקביו – כגון צורות כתיב של שמות, בהן הוא מושפע ביותר מן הצורות הבביות (ר' להלן) – לפעמים דוקא אצלו נשתמרו הצורות המקוריות יותר, כגון: "ר' לא" (ביצה I2א ש' 29), "ר' לעוז" (שם II2 ש' 6), "ר' חא" (ר"ה I2א ש' 20; תענית I1א ש' 44, שם I2 ש' 53, שם שם II ש' 15 ועוד), "הילל" (ביצה I1א ש' 27, שם ש' 40, שם II2 ש' 6, שם ש' 9, ר"ה I1א ש' 10, שם ש' 13 ועוד), "עיליי" (תענית I2א ש' 4), "ירשייה" (שם שם I1 ש' 50, שם שם I2 ש' 7); וכן גם ר' יוסי בר בא" – ולא "בר אביי" בככ"ל (שם שם I1 ש' 2), וכיו"ב עוד הרבה – ראה גם להלן הע' 66).

60 כך למשל ביצה פ"א, ס ע"ד ש' 21: "יצחק עטושיא שאל וכו'" הנמצא בכ"י שלנו (I1א ש' 4-6) וחסר בד"י, משום שנשמט בכ"ל עה"ד – אבל נמצא גם בשרד"י עמ' 172 ומובא ע"י ראשונים (ר' אצ"י עמ' 12 ועוד, כגון הראב"ה ס' תשמ"ב; וכך הגיה כבר רז"פ, מבחי"י ק"ו ע"ב, שלא היה לפניו אלא הר"ן בלבד! – וממנו בתת"א ואחרים); וכן תענית פ"ב, ס"ה ע"ג ש' 29: "ר' ינאי בר' ישמעאל בשם [דבית ר' ינאי ... בש' רב וכו'" הנמצא בכ"י שלנו (I2א ש' 54) וחסר בד"י, גם זה נשמט בכ"ל עה"ד – אבל נמצא במקבילה שבברכות פ"ד בכל הנוסחאות (כולל קטע בולוניה) וכ"ה גם בתענית בשרד"י עמ' 174, ובראשונים (גם בראב"ה ס' תת"א), ור' ב' שם י"ד ע"א [ורב אסי (כצ"ל) משמיה וכו']; מועד קטן פ"א, פ ע"ד ש' 11: "אילו הן ברכת אבליים מה שהן אומרים [בבית הכנסת ... מה שהן אומרים] וכו'" שבכ"י שלנו (I2א ש' 54-56) ונשמט עה"ד בכ"ל – וכ"ה בשרד"י עמ' 192, במקבילות שבפסחים וסנהדרין ואצל ראשונים (ר' תוסכפ"ש ברכות עמ' 49 הע' 54). – וכיו"ב עוד.

61 כגון ביצה I1א ש' 21 – חסרה הסוגיא המקבילה לשבת פ"ו, י ע"ב (הסוגיא נמצאת כאן בביצה לא רק בכ"ל אלא גם בקט"ג [שרד"י עמ' 84 – העמוד שייך לכאן, ראה מש"כ "תעודה" א' עמ' 29 הע' 40, וראה גם תוסכפ"ש מועד עמ' 938] ואצל כמה מן הראשונים, ראה אצ"י ועוד); ראש השנה I2א ש' 39 – הסוגיא המקבילה לסנהדרין פ"ג, כ"א ע"א ושבועות פ"ו, ל"ז ע"ד (אבל ההמשך: "א"ר הונה וכו'" נמצא גם כאן, ע"י"ש).

62 תלמודה של קיסרין עמ' 6 – והדוגמא היחידה שהוא ציין לה (שם הע' 1) היא זו: דמאי פ"ד וביצה פ"א; וראה גם תוסכפ"ש מועד עמ' 931 ומחק"ת א' עמ' 93 הע' 163.

שם, "וזה כמעט שאינו מצוי בירושלמי"; – והנה בכ"י שלנו נמצאת הסוגיא כאן בביצה פ"א (I1 ש' 27–37). כמו כן מצויה בכ"י שלנו סוגיא מקבילה שאיננה נמצאת במקום זה בנוסחאות האחרות – סוגית דיני ממונות בע"ש הנמצאת לפנינו בשלשה מקומות אחרים (ביצה פ"ה, כתובות רפ"א וסנהדרין פ"ד) אבל לא בתענית ספ"א (I11 ש' 46–50)⁶³. וכן כמה השמטות – קטנות וגדולות יותר שנשמטו בכ"ל⁶⁴ ונשתמרו דוקא בכ"י שלנו⁶⁵. כמו כן מצויות בכ"י כמה גירסאות נכונות ומדויקות יותר מאשר בכ"ל (= ד"ו)⁶⁶.

63 סוגיא זו מובאת גם אצל הראב"ה (ח"ב עמ' 486) מ"ירושלמי [ביצה פ"ה] ... ובירושלמי פרק אחד דיני ממונות ובסוף פרק קמא דתענית איתא נמי הכי; ואילו האור זרוע (ח"ד סי' פ"ט, י"ד ע"ד): "וגרסינן בירוש' דפרקין [סנהדרין פ"ד] ושלילי פ"ק דמסכת תענית וריש פ"ק דכתובות – ושם גם עי"ש כבכ"י שלנו [ברוקח סי' ל': "ירוש' בפ"א דברכות/דכתובות"] – וראה אצו"י עמ' 68 והנ"ש, וכן ליברמן, הלכות הירושלמי עמ' מ"ג ואת ב' שם. (אלא שאצלנו הפיסקא "ובשאלת שלום" מפסיק הענין, ואח"כ: "הדה אמ' לא דנים וכו'", מביצה הנ"ל? וצ"ע). המצאן והעדרן של סוגיות "כפולות" בטופסי הירושלמי השונים מלמדים כמובן על גידדתן של הסוגיות המקבילות ממקום למקום אצל הלומדים במשך הדורות – ראה מש"כ מחק"ת ב' עמ' 234 ואילך, והנ"ש.

64 כגון מועד קטן I11 ש' 24: "אבל לא במועד [דברי ר' שמעון ור' אליעזר בן יעקב אוסר] וכו'" – וכ"ה במקבילה שבשביעית ספ"ב, עי"ש; אע"פ שגם בשרד"י עמ' 190 כבכ"ל; (ראה גם שם I2 ש' 10: בכ"ל נשמט עה"ד ?? וראה להלן שם "ותנן הכא וכו'" – ראה פנ"מ ומש"כ סוגיות זרעים טהרות עמ' 7 הע' 13 ועצ"ע).

65 או שנשתמר גם בכ"ל אלא שנשמט בד"ו משום שהמגיה מחק משום מה – ראה מועד קטן I2 ש' 24: "ערב היה לו וכו'", הנמצא בכ"ל (עמ' 353) ומאחר שנמחק שם ליתא בד"ו פ' ע"ג ש' 56, עי"ש וצ"ע. וראה גם ב' י צ ה I11 ש' 2: "חייב משום מרקח" וכ"ה בכ"ל אלא שבד"ו השתבש – ראה ליברמן, מחקרים עמ' 315 הע' 118.

וכן גם להיפך, מה שנמצא בד"ו חסר בכ"י שלנו אינו בהכרח השמטה – ראה למשל תענית פ"ב, ס"ה ע"ב ש' 48–50: "כך אמר הקב"ה אף וחמה מלאכי חבלה הן וכו'" החסר בכ"י שלנו (I2 ש' 5) – חסר גם בגוף כ"ל ונוסף רק על הגליון (עמ' 312), וליתא גם בקט"ג, במכירי, במקבילה שבפסדר"כ ועוד [אבל נמצא בע"י, גם בדפ"ר]. וראה גם שם פ"ד, ס"ח ע"ג ש' 29–35: "וחרב הבית תני רשב"י וכו'" החסר בכ"י שלנו (I1 ש' 36) – ואין זו אלא הכפלה בכ"ל (עמ' 320) מלהלן שם בד"ו ש' 50–56, עי"ש.

היחס בין כ"י שלנו לכ"י אחרים, וכן לכ"ל לפני ואחרי הגהה, ראוי לבדיקה נוספת. – נראה שיש גם טעויות (?) משותפות לכ"ל ולכ"י שלנו (ר' מחק"ת ב' עמ' 273 הע' 294). ראה למשל ביצה I2 ש' 13: "רב אמר אומר אני וכו'" – וצ"ל "רבי אמר" ר' תוסכפ"ש מועד עמ' 943 הע' 7; תענית I1 ש' 12: ולית הדה פליגא על ר' יהושע בן לוי [דריב"ל אמר אין קרי אלא מתשמיה המיטה] פתר לה וכו'" – ונשמט המשפט שנמצא במקבילה שבברכות פ"ג ויומא פ"ה ואצל כמה מן הראשונים? ר' פ"ח ח"ב עמ' 229; וכאלה עוד.

66 למרות השחיקה החזקה והבבליזציה המרובה מאוד (ראה להלן הע' 78) נשתמרו פה ושם גם צורות כתיב מקוריות – ואף במקום שהן נשחקו כבר בכ"ל – ראה למשל ביצה I2 ש' 5: "לא תיסר"; ראש השנה I11 ש' 11: "חבריהון דרבנין"; שם I2 ש' 11: "אבוי דר' [שמואל] וכו"; מרבה מאוד ב"ה סופית (והרבה השתנה בין כ"ל לד"ו): ביצה I11 ש' 23: "וקשייה"; שם שם ש' 47: "שנייה היא", שם I2 ש' 14: "הדה פליגה"; שם שם ש' 3: "הדה אמרה" – ובכלל הרבה מאוד "הדה" על צורתיה ושימושיה; שם שם ש' 34: "ממלא אדון" (ר' לעיל הע' 47) – ראה גם לעיל הע' 59; לשונו וכתבו של כתה"י ראויים לבדיקה מקיפה ויסודית יותר.

*

אבל עיקר חשיבותו של כתב־יד זה, ומה שמייחד אותו בין שאר כל כתה"י האחרים של הירוש' שהיו מצויים בידינו עד כה, הן ההוספות הברורות והשינויים המכוונים בנוסח המקורי של הירוש', שינויים שאין לדונם לא כטעויות גרידא ולא כסטיות מקריות בעלמא. כידוע, ההוספות והשינויים בנוסח הירוש' שנמצאו בכתבי הראשונים העסיקו את הלומדים מקדמת דנא, ואת החוקרים מאז ש"ר ועד ימינו. חוקרי הירושלמי העלו סברות שונות והציעו הצעות מגוונות להסבר התופעה מבלי שתהא בידם דוגמא של ממש להכרעה. ה"הוספות" הללו בירוש', מינים ממינים שונים, נידונו הרבה בספרות המחקר, ובעיקר אלו שמקורם לכאורה במה שאפטוביצר הציע בזמנו לכנותו וקבע את שמו כ"ספר ירושלמי" – ו"קביעתו נתקבלה על דעת כל החכמים"⁶⁷. אבל אע"פ שהדברים באמת מקובלים על הכל, איש לא ידע להגדיר באופן ברור במה המדובר, שהרי לא היה בידינו שום שריד ממש של כתב־יד מעין זה⁶⁸. וכבר תמהתי לפני שנים אחדות על העובדא, שגם לאחר שכבר נסקרו אוצרות הספרים למיניהם והגניזות השונות נבדקו "מפליא הדבר שעדיין לא נתגלה שום שריד של קובץ 'ירושלמי' מיוחד זה"⁶⁹. והנה זאת הפעם זכינו ונתגלה כתב־יד מעין זה – כ"י המכיל

67 הר"ש אברמסון, "תורה שבעל פה" תשל"ב עמ' קנ"א. – ראה למשל מהר"ן אפשטיין, תרביץ א/ב עמ' 37 [= מחקרים ב' עמ' 330] ועוד; הר"ש ליברמן, הירושלמי כפשוטו, מבוא עמ' כ"ה ועוד כוכ"פ בחיבוריו האחרים (בכינויים שונים: "ספר ירושלמי", "ירוש' של גאונים" וכיו"ב); הר"ל גינצבורג, פ"ח מבוא עמ' כ"ה, ק"ד ועוד; אורבך, בעה"ת עמ' 712 ("השערות של אביגדור אפטוביצר ... נתקבלה גם על דעתם של חוקרים אחרים"), ערוגה"ב ח"ד עמ' 157 ועוד. – וראה מש"כ במחקר"ת ב' עמ' 220 ואילך.

68 ובאמת כל חוקר הגדיר "ספר ירושלמי" זה בהגדרות שונות – "ליקוטים", "עיבודים", "קיצור ירושלמי", "קובץ ירושלמי", "ירושלמי של גאונים" וכיו"ב – ראה מאמרי הנ"ל (הע' 23).

69 ספר ליברמן תשמ"ג עמ' 41 הע' 128. – ואכן, בזמנו כאשר היו בידי רק דפי טריר ומינכן בלבד התלבטתי רבות במהותם של דפים אלה. למרות הדמיון שביניהם, לא הייתי בטוח כלל בקשר שבין שני דפי ס' מועד שבטרייר לשני דפי ס' נשים שבמינכן, וזאת מסיבות שונות: דפי טריר נחתכו והתאמו לכריכת ספרים בתבנית קוורטו לעומת הדפים הגדולים שבמינכן; דפי טריר היו בלויים ומטושטשים והקריאה בהם היתה קשה ביותר; לאחר שחזור משוער של גודל הדף מתברר שמספר השורות דווקא עולה על אלה של מינכן (61 לעומת 51); גם בדרכי ההעתקה ובסידור התומר יש הבדלים ביניהם – ציון ההלכות, הפסקאות וכיו"ב; בדפי מס' יבמות שבמינכן אין הוספות ושינויים של ממש וגם בדף של מס' מועד קטן לא הבחנתי בשינויים משמעותיים – כל השערתי היתה מבוססת על הדף האחד הפגום הבלוי והמטושטש של מס' ראש השנה; דף בודד זה מכיל בעיקרו אגדות – שהמובאות מהן במפורש בשם ירוש' אצל הראשונים מועט ביותר – ולכן, הדף כשלעצמו היה ניתן להגדרות שונות; הדפים כולם גילו סימנים מובהקים של טקסט משובש ביותר שקשה לסמוך עליו – מכל הטעמים הנ"ל לא ידעתי מה אדון בהם, למרות למנהל הספריה אחרים ברורים למדי. רק לאחר שספרית טריר טרחה בניקוי ובשימור הדפים (תודתי למנהל הספריה ד"ר ג' פרנץ על אויבותו ומסירותו) והקריאה היתה קלה יותר, ובמיוחד לאחר שנתגלו דפי דרמטשט הראשונים שגישורו בין הדפים כולם, ובהם עוד ארבעה דפי ס' מועד נוספים עם סימנים מובהקים (ר' להלן הע' 73), רק אז יכולתי להכריע באופן ברור באחדותו של כתב־היד.

'הוספות' ושינויים מסוג המובאות מ"ספר ירושלמי" – ודוקא מתוך ה"גניזה האירופית"⁷⁰ האשכנזית המובהקת.

ששה דפי ירוש' סדר מועד⁷¹ המצויים כעת בידינו⁷² מגלים את כל הסימנים שמנו חכמים ב"ספר ירושלמי". דפי ירוש' אלה מכילים: הוספות גדולות⁷³ וקטנות יותר, ממקורות ידועים וממקורות ידועים פחות⁷⁴; שינויים מכוונים – להלכה ושלל להלכה – עפ"י הבבלי ועפ"י מקורות אחרים; ניסוחים המושפעים במודע ובאופן בלתי מודע מנוסח המקורות המקבילים, ובעיקר מן הבבלי⁷⁵. דפים אלה לא רק שיש בהם סימנים מובהקים של "ספר ירושלמי", אלא כנראה שכל מה שמצאנו בראשונים מפרקי ירוש' אלה, והיתה סיבה סבירה להניח שאכן הם שייכים להוספות ולשינויים מעין אלה – ואין הם השמטות פשוטות בכ"ל, סתם טעויות, אי הבנות או זיופים מכוונים⁷⁶ – כל אלה נמצאים גם בכ"י שלנו⁷⁷.

70 ראה כעת ש' עמנואל הנ"ל (הע' 2) – ובאמת נתגלו ב"גניזה" זו כמה וכמה חיבורים אבודים ונדירים ביותר מספרייתם של חכמי אשכנז המובהקים, וביניהם כאלה הקשורים כנראה בדרך זו או אחרת לחוג החכמים בעלי הירושלמי המעובד.

71 מבדיקת החומר כולו אצל הראשונים (ר' מחק'ת ב' עמ' 230 הע' 54) עולה ש"ספר ירושלמי" הכיל בעיקרו רק את מס' ברכות ומסכתות סדר מועד – וגם בהן לא כל המסכתות ולא כל הפרקים שווים. משלושת הסדרים האחרים מצאתי אצל הראשונים רק מובאות בודדות ביותר שיש לדון בהם בהקשר זה – ראה לע"ע מש"כ במחק'ת א' עמ' 128 הע' 52.

72 וזה בסך הכל לא הרבה – שהרי תמיד יש לקחת בחשבון שיש בידינו רק ששה דפים שבחלקם הגדול הם אגדה (ר' לעיל הע' 69) ודוקא דפים מפרקים בהם המובאות מסוג "ספר ירושלמי" מעטות יחסית. יש לקוות שבדפים הנוספים שעתידים להתגלות ימצא חומר נוסף – ובמיוחד דפים ממס' ברכות. מתברר שגם בסוגיות מקבילות (ברכות = מסכת מסדר מועד), לעתים ההוספה היתה רק במס' ברכות, ראה במאמרי הנ"ל בהע' 23.

73 הדוגמא הבולטת הראשונה מדפי דרמשטט שעוררה את תשומת לבי והכריע את הכף היתה זו של נוסח עירובי תבשילין שבביצה רפ"ב (א2 שו' 44–52) – קטע הנידון הרבה אצל כל מי שעסק בנושא זה, החל ממפרשי הירוש' הקלאסיים ועד לאחרוני החוקרים – ועל כל זה ביתר הרחבה במאמרי הנ"ל (הע' 23).

74 רוב ההוספות הגדולות – לפחות בחומר המעט שבדפים שלנו – לקוחות ממקורות ידועים פחות או יותר: מן הבבלי, ממדרשי אגדה, ממגילת תענית וכיו"ב; ובנוסף להם קטעים כמו הטקסט של נוסח עירובי תבשילין (לעיל הע' 73) וכיו"ב.

75 מפליאה במיוחד ההתאמה, בגדולות כבקטנות – עד כדי פרטי פרטים חסרי משמעות לכאורה – עם נוסח הבבלי. ברור שמדובר בתלמיד חכם הרגיש להבדלים הענייניים והלשוניים שבין שני התלמודים, הכופה את "תלמודו" על התלמוד האחר, את הבבלי על הירושלמי. את זאת הוא עושה ביועצין אבל גם שלא ביועצין – כאשר הוא משגיר לשונות וצורות לשוניות בבליה ומשטש צורות ירושלמיות מובהקות (ראה הע' 23 א)]. – כל אלה מקרבות אותנו שוב לתופעה שמצאנו גם בירוש' שקלים נ"ב (האשכנזית (לעיל הע' 12) – למרות כל ההבדלים הגדולים שביניהם. ונראה שגם כאן יש לחפש את מקורה של התופעה מחוץ לאשכנז (ראה הע' 23 ב)].

76 והרי בסופו של דבר אלה הם פחות או יותר סך כל "חסרונות" הירושלמי: השמטות פשוטות בכ"ל שלנו (בד"כ ע"י הדומות) שלא הושלמו ע"י המגיחים, ולכן הם חסרים בד"ו ובכל הדפוסים שבאו בעקבותיהם; טעויות פשוטות בהעתקת דבריהם של הראשונים (בד"כ טעויות דפוס פשוטות, פתרון מוטעה של קיצורים וכיו"ב); או טעות בהבנת כוונותיהם – ומעבר להם פה ושם גם זיופים מכוונים אצל מתבררים אחרים מחוגים מסוימים – ראה מש"כ במאמרי הנ"ל (הע' 23). – וכמובן, כל אלה,

יתר על כן, פרטי נוסחאותיו של כתה"י שלנו תואמים להפליא – עד כדי ח"נ בלתי חשובים לחלוטין, כולל שינויים ושיבושים ברורים – את נוסח הירוש' של חוג החכמים בעלי "ספר ירושלמי" ובראשם הראב"ה⁷⁸. מעקב צמוד אחרי פרטי גירסאות כתב היד בהשוואה לגירסאות הירוש' של חוג חכמים זה לעתים מפתיע ממש⁷⁹. סוף דבר, כעת נמצאת בידינו משענת ברורה למדי להכרת מהותו של "ספר ירושלמי", גם אם לע"ע לא הגיעו אלינו ממנו אלא דפים בודדים בלבד. אבל כבר דפים מעטים אלה, בצירוף עם החומר המרובה שנאסף בידינו ממובאות הראשונים⁸⁰ בעלי 'ירושלמי' ייחודי זה, מאפשרים לנו להגדיר ולקבוע ביתר בהירות ובטחון את מהותו ואת משמעותו של החיבור. הבנת הענין חשובה לנו לא רק לגופו אלא להכרת תופעה תרבותית שלמה של הרכבת חיבור אחד על גבי משנהו ולהבנת דרכי עיבוד יצירה קלאסית אחת עפ"י מקורות אחרים. ואילו המעקב אחרי מוצאו ותפוצתו של "נוסח" ייחודי זה מאפשר לנו להכיר את מוצאם ומובאם של זרמי תרבות בתקופה שהיא אינטנסיבית ופוריה במיוחד. וכאמור על כל אלה אני מפרט ומרחיב במחקר מיוחד – על "ספר ירושלמי" ומשמעותו הכוללת.

*

כאן אוסיף עוד רק שהמעקב אחר גורלו של טופס מסויים זה של ה"ירושלמי האשכנזי" המעובד – שנשבה בידי גוים ונשתקע כשהוא חתוך וקצוץ בתוך כתבייד לטיניים – אפשר שגם בכך יש משום תרומה כלשהי לדרכי הפצתו של החיבור שהיה ככל הנראה נדיר גם בזמנו. כפי שמתברר⁸¹, כתב היד שהוחרם מן היהודים, נחתך ושימש לכריכת ספריהם בראשית המאה ה"ט" בהידלברג⁸². על קיומו של יישוב יהודי בעיר זו עד למחצית הראשונה

מלבד טעויותיהם של חוקרים שלא מצאו את הירוש' המכוון (ראה למשל מש"צ במחק"ת ב' עמ' 262 הע' 243) או שהוא נמצא בירוש' שלנו (כ"ל) במקום אחד ואילו אצל הראשון הוא היה גם במקום אחר (ראה לעיל הע' 63).

77 ועפ"י רוב גם להיפך – מה שנשמט בכ"י שלנו לא מצוטט בד"כ ע"י הראשונים בעלי "ספר ירושלמי". – אלא שבהשמטות אנו עומדים בפני בעיה כפולה: (א) בכ"י המשובש שלנו המלא השמטות לעולם אינך יודע האם השמטה מסיימת מכוונת היא או סתם טעות העתקה; (ב) אין ספק שאין הטופס שבידינו זהה לחלוטין לטופס שהיה בידיהם של החכמים בעלי "ספר ירושלמי", שהרי יש בו שיבושים והשמטות מעבר למה שהיה בטפסים שלהם.

78 על כל זה ראה מאמרי הנ"ל (הע' 23).

79 ברור שיש גם מספר אי התאמות, וזאת מסיבות שונות – והרי גם פרטי נוסחאות של אותם ראשונים עצמם אינם תואמים תמיד לחלוטין; אבל מעל לכל הרי ברור לחלוטין (ר' הע' הקודמת) שהטופס שבידינו איננו הטופס של אחד החכמים הידועים לנו.

80 ראה מחק"ת ב' עמ' 230 הע' 54.

81 ראה להלן תיאורו של ד"ר שטאוב.

82 וכבר בכך יש משום חידוש מה – שהרי מבדיקת מובאות הראשונים עולה לכאורה ש"ספר ירושלמי" מוכר היה באשכנז רק בחוגים מצומצמים ובמשך תקופה קצרה למדי – כנראה בסך הכל כמאה שנה, למן מחצית המאה ה"ב. העדויות הממשיות הראשונות באשכנז הן כנראה מימיהם של תלמידי הראב"ן – ומוצאו כנראה מחוץ לאשכנז. ואילו המובאות ממנו מלאחר אמצע המאה ה"ג ככל הנראה כולן מכלי שני נלקחו, עד שלעתים כבר נבוכו ולא ידעו את פשרן (ר' מאמרי הנ"ל הע' 23). והנה,

של המאה ה"ד אין בדינו אלא ידיעות מקוטעות בלבד – רק מאמצע המאה הגיעו אלינו ידיעות ממשיות יותר על קיומה של קהילה יהודית מאורגנת פחות או יותר⁸³. והנה לפני זמן לא רב נודע שבאותן השנים – בסמוך לגזרות ק"ח-ק"ט, עם חורבן של הקהילות הותיקות בעקבות המגפה השחורה – פעלה בהידלברג ישיבה שנוסדה כנראה ע"י פליטי חרב יוצאי שפיירא וורמייזא⁸⁴. ישיבה זו כנראה לא האריכה ימים, עכ"פ ידוע לנו שיהודי היידלברג גורשו שוב לקראת סוף המאה; כמו כן ידוע לנו שבסמוך לאחר הקמת האוניברסיטה בהידלברג (1386) הוחרמה ספריית הקהילה היהודית והספרים נמסרו לאוניברסיטה שם – וביניהם גם טופס של "תלמוד" (?)⁸⁵. ואפשר שלא יהיה זה נועז מדי להעלות על הדעת שכתב היד שלנו הגיע לישיבת היידלברג באמצע המאה ה"ד ע"י גולי שפייר, ולקראת סוף המאה הוא נשדד מהם ונמסר לרשות האוניברסיטה המקומית. כעבור כמה עשרות שנים פורק כתה"י הגדול ודפיו – דפי קלף גדולים וחזקים⁸⁶ – נחתכו ושימשו לכריכות ספרים, בהם הם נמצאים עד היום הזה, כשהם מפורדים ומפוזרים בין הספריות השונות שאלהן הגיעו ספרי היידלברג – וימפן⁸⁷. ועדיין קיימת תקוה שמעקב שיטתי אחרי ספרים שעברו כריכה זו יביא לגילויים של דפים נוספים מן כתב-יד ירושלמי מיוחד במינו זה⁸⁸.

*

כאמור, בששת דפי כתב-יד מסדר נשים לא מצאתי לא הוספות ולא עיבודים מכוונים משמעותיים כלשהם – ולכן, לא אטפל במסגרת זו בפרטי נוסחאותיהם⁸⁹; כאן אסתפק רק בציון כמה דברים כלליים:

לכל הדפים הללו של ירושלמי ס' נשים אין לנו שום כתב-יד אחר מלבד כ"י לידן, שממנו הוא נדפס בוויניציאה – למס' יבמות כולה אין לנו כלום ואילו למס' קידושין אין לנו לדף זה (דף ג"ט) שום כ"י נוסף. דפי סדר נשים בכ"י שלנו בכללם, למרות שיבושיהם הגסים

83 כאן מצוי טופס של הספר שנתקיים – בידיהם של הלומדים (?) – עוד כמאה שנה לאחר מכן. ראה *Germania Judaica* II p. 344 – "ב'גרמניא יודאיקה" [ח"א] אין היידלברג מופיעה בכלל כעיר שהיו בה יהודים לפני 1238", אורבך, ערוגה"ב ח"ד עמ' 122 הע' 61.

84 ראה א' ריינר, "בין אשכנז לירושלים", שלם ד' תשמ"ד עמ' 40 ואילך.

85 *G.J. III p. 525* (וראה גם פכנר והרבורי הנ"ל [הע' 13], עמ' 223 הע' 1). – על ספרים של יהודי 'הידלברק' ראה גם אורבך *Unsere Tosafot*, p. 36 n. 195 (= בעה"ת עמ' 624 הע' 18) וספרו של קאסוטו המצויין שם.

86 דפי קלף גדולים אלה מתוך כרך גדול (ר' לעיל הע' 18) של כ"י עברי היו בהם כדי לספק את צרכיה המגוונים של הכריכה – למן ספרי פוליו גדולים ועד לספרים קטנים יותר ואף לרצועות צרות (ר' לעיל הע' 34).

87 ראה שטאוב הנ"ל (הע' 81).

88 ואכן, יש יסוד לתקוה, שהרי כשם שדפי טופס הירושלמי שלנו נתפזרו בספריות שונות ובין היתר גם בסרייר – כך גם שרידי חיבורים אחרים המצויים שם (כגון הבבלי וכנראה עוד) נמצאים גם בספריות נוספות בגרמניה – ועוד חזון למועד.

89 ראה לעיל הע' 25. – אני מקוה שפרופ' עסיס יחזור ויטפל בדפי סדר נשים כולם.

והמורבים⁹⁰, נראה שהם יחסית טובים יותר⁹¹ מאלה של ס' מועד⁹². על כל פנים, חשובים לנו דפים אלה שהרי אפילו בהם נשתמרו נוסחאות טובות אחדות – אלא שהם טעונים טיפול רצוף, אחת לאחת, לגופו של הירושלמי. אציין כאן רק בקצרה לוך אחד בלבד מן הששה, והוא הדף האחרון מדפי מס' יבמות (דף ה'), סוף פט"ו ורובו של פט"ו – קטע גדול שאין לנו ממנו שום כ"י כלל⁹³, אף לא כ"י ליידן⁹⁴.

הדף המדולג בכ"י ליידן (דף ט"ו רע"ב – ט"ו סע"ד) השלם בד' ויניציאה מכתב-יד אחר שאבד; היה זה כת"י משובש ביותר⁹⁵ שהותיר לנו כמה וכמה חסרונות ושיבושים גסים בד',

90 ראה לעיל הע' 49. – ועיין בח"ג המקוצרים לס' נשים, שם הובלטו ביחוד ההשמטות, הטעויות והחילופים הגדולים. הטעויות המרובות – הדילוגים הגדולים וטעויות הקריאה הגסות של הסופר המעתיק – דומות בס' נשים לאלו שבדפי ס' מועד, וגם הן מצטרפות ומלמדות על שייכות הדפים כולם לאותו כתב-יד. וגם כאן לעתים לא פשוט כלל להכריע בסיבת השינויים: נוסח מקורי נכון בירוש', טעות העתקה פשוטה או השפעת הבבלי? – ובמיוחד במקום שכתה"י פגום ועלינו לשער ולנחש מה היה בכ"י במקורו – ראה למשל. הסוגיא הקשה שבשורות האחרונות של הדף החתוך לרצועות (II ב' שו' 26 – יבמ' ה' ע"ג שו' 32): "א"ר יוסי כל שאיפשר לך לעמוד על דא חייבין (!) על ספיין אשם תלי וכל (!) שאי אפשר לך לעמוד על דא אין חייבין וכו'" – עיי"ש, דילוג עה"ד בכ"ל (בש' 32), דילוג עה"ד בכ"י שלנו (לשו' 35 – איפשראי אפשר) או השפעת הסוגיא בב' כריתות יז ע"ב – יח ע"א? (ולכן, קשה גם להכריע בכמות הטקסט החסר בסוף הסוד, עיי"ש).

91 אבל רן יחסית, שהרי גם כאן שורץ כתה"י דילוגים גדולים וטעויות גסות ביותר, שקשה להבין כיצד זה קורה אפילו לסופר בור ורשלי. אין גבול לטעויות קריאה ולהחלפת אותיות – לא מובן כלל כיצד אפשר לכתוב "חמשה קדשים" במקום "חמשה חרשים" (III ב' שו' 20) או "חדשים מקוצעים" במקום "חדשים מקוטעים" (II ב' שו' 24); "צריכה כדון לכהונה" במקום "כרוז" (II ב' שו' 40); "ר' מתניה" במקום "ר' מתניה" (קיד' II א' שו' 10); "בר ברי" במקום "כדברי" (שם II א' שו' 2) – וכיו"ב עוד. וכן צירופי ופירודי אותיות, כגון: "מששת" במקום "משניות" (II ב' שו' 7) ולהפך "להשתלש" במקום "להשתלש" (II א' שו' 42); "תחומי" במקום "דו חמי" (II ב' שו' 6) – וכיו"ב עוד, ראה ח"ג.

92 אלא שבס' נשים לא מצאתי הוספות ממשיות ולא שינויים מכוונים – לא עפ"י הבבלי ולא אחרים – ובאמת; גם במובאות הראשונים נדירות ביותר הציטטות מן הסוג של "ספר ירושלמי" בסדרים שמחוץ לס' מועד ומס' ברכות (ראה לעיל הע' 71). כמו כן לא הצלחתי לגלות בס' נשים קשר קטן וברור בין נוסחאות כתה"י לנוסחאותיהם של ראשונים מסויימים (ראה לעיל הע' 79) – מלבד התאמות מזדמנות, פעם עם ראשון זה ופעם עם אחר. לעו"י יש לציין, שבמקרים אחדים, גם כאן, יש התאמות בין כה"י שלנו ובין גו' כ"ל הבבלי מוגה – כולל טעויות – ראה ח"ג (מצויין בסוגריים). וזה הדף היחיד בירושלמי כולו שאין לנו ממנו שום כת"י כלל.

93 ראה מש"כ בספר גילת [בדפוס], עמ' 206 הע' 8, ועמ' 219 הע' 54; וראה גם מחק'ת ב' עמ' 226 הע' 37.

94 ראה ספר גילת שם. – על טיבו של כתה"י שממנו השלימו את החסר בד' אפשר היה לעמוד גם ע"י השוואת גו' הדפוס עם השורות הבדורות שנתרו עוד בכ"ל, אבל לא על פיהן הדפיסו (ראה מבואות לסה"א עמ' 557) – כגון שתי ההשמטות עה"ד: ט"ו רע"ב שו' 4: "אשה [והאשה מכחשת את האי"ש] – כפי שיוצא מן המקבילות שבסוטה פט"ו ופ"ט ומן המובאות אצל הראשונים; ושם סע"ד שו' 61: "סימן [היה לו בה לא כן תני אין סימנין] – כפי שיוצא גם מן המקבילה שבגמין פ"ג ומן המובאות אצל הראשונים; – וראה שם עוד שינויים נוספים. כמה שיבושים גלויים מצויים גם בקטע שאין לנו בו שום כ"י להשוואה – לא כ"י שלנו ולא שרידי כ"ל – דהיינו בט"ז ע"ד שו' 29–59, עיי"ש. – לעו"י יש לציין שבקטע הקטן מסוף הסוגיא בט"ז ע"א, שנתר עוד בכ"י שלנו

שעד עכשיו לא היה לנו שום כתי"א אחר להשלים ולתקן עלי-פיו⁹⁶. והנה כעת הגיע אלינו בדף זה של כתי"א שלנו רובו הגדול של הדף החסר בכי"ל, ובו כמה וכמה נוסחאות משובחות⁹⁷, כגון:

ט"ו ע"ב שו' 7-3 (ה' I 14-23) – השוה מקבילות שבסוטה פ"ו, כא ע"א ושם פ"ט, כד ע"א וראה תוסכפ"ש יבמות עמ' 168; שם שו' 14 (שם שם שו' 35-38) – נשמטה הלכה שלמה עה"ד: "אר"א מתני' [בשקדשה בשטר ... מתני' דר"ע וכו'] – ראה תוסכפ"ש שם עמ' 170 הע' 13; שם שו' 20 (שם שם שו' 49-55) – נשמט קטע שלם עה"ד: "בשלא נשבע [...] בשנשבע] היה לו וכו'" וכבר השלים מעין זה הגר"ש ליברמן בתלמודה של קיסרין עמ' 49⁹⁸; שם ע"ג שו' 24 (שם II שו' 38-39) – "אתא רבי יהודה בשם... – "אתא יהודה בן כיני(?) מני(?)..."⁹⁹; שם שו' 30 (שם שם שו' 50-52) – נשמטה שורה עה"ד: "לקלקל [עצמה ... לקלקל] צרתה כל עיקר", ראה תוסכפ"ש שם עמ' 172 ד"ה ועיין¹⁰⁰; שם שו' 47 (שם II שו' 24) – "שחיסד" (ראה ב"ר פס"ה עמ' 737 וש"ג); שם שו' 48 (שם שם שו' 28) – "על שביזה את אחיה השילוני רביה – הרהי דכת' ויקבצו וכו'" (שם); שם שו' 49 (שם שם שו' 30) – "דצווח לאחיה בליעל" (שם; ראה גרש"ל, תרביץ ב' עמ' 111); שם שו' 52 (שם שם שו' 35) – "שיש סימנין בגופו ובכליו"¹⁰¹; שם ע"ד שו' 22 (שם II שו' 46) – "מת פלוני"; שם שו' 23 (שם שם שו' 47) – "מב"ד של ישר" (ר' תוס"ר ח"ב עמ' 280); שם שו' 29 (שם שם שו' 59) – בשלשין¹⁰² וכמה וקנים".

- וניתן להשוותו עם כי"ל המקורי, כמה וכמה יתרונות דוקא לכ"י שלנו, כפי שניתן להיווכח מהשוואת הנוסח למשנתנו (מ"ה) ולמקבילות שבגזיר פ"ג, נ"ב סע"ד וסנהדרין פ"ה, כ"ב ע"ד – עי"ש.
- 96 חלק מהם ניתן היה לתקן עפ"י המקבילות שבירוש' ובמדרשי האגדה וכן עי" מובאות אצל הראשונים, אלא שאכמ"ל.
- 97 מ' עסיס במאמרו הנ"ל (הע' 25) עמד כבר על כמה מן הנוסחאות הטובות שבכ"י שלנו – אבל כאמור גם מדף בודד זה (דף ה) לא היה לפניו אלא העמוד הראשון בלבד (II-II).
- 98 אלא שבכ"י שלנו הוכפל אחר המשפטים בטעות פעמיים. – וראה כעת פירושו המפולש של מ' עסיס (שם) לכל ההלכה כולה, עי"ש.
- 99 בד"ק השמטה עה"ד, שהטעתה את בכר בטרדיציון עמ' 287, ולא הרגיש בורות (בשם ... בשם).
- 100 וראה עסיס (שם).
- 101 וההמשך נשמט עה"ד – ראה תוסכפ"ש ב"מ עמ' 168 שו' 71-72.
- 102 בראב"ה ח"ד עמ' צ"ד: "בשלש' וכמה וקנים"; וראה גיגר, ארצ"נ ב' עמ' 68.

ק.ה. שטאוב

ספרית דרמשטט

מנהל מחלקת כתבי-יד¹⁰³

בספרית המדינה והמכללה של מדינת הסן אשר בדרמשטט נמצאים ארבעה כתבי יד לטיניים שבתוכם נשתמרו קטעי קלף שנגזרו מתוך קודקס עברי ועליהם חלקי טכסט של התלמוד הירושלמי, והם כ"י 413, 898, 916 ו-407. כריכותיהם עשויות לוחות עץ מצופים בעור.

אין ספק שארבעת כתבי היד הלטיניים עם הקטעים העבריים היו שייכים לספרית הדומיניקנים ביימפפן על הנקר, לא רחוק מהיידלברג. בעקבות החילון (סקולריזציה) בשנת 1803 הם הגיעו לדרמשטט. תולדות כתב היד העברי מתבררות בקיום כלליים רק החל ממועד השחתתו. כמה וכמה אינדיקציות מרמזות על כך שהדבר קרה ברבע השני של המאה ה-15 בסביבות אוניברסיטת היידלברג.

בין כתשעים כתבי היד הבאים מיימפפן למעלה משני תריסרים קשורים בדרך זו או אחרת להיידלברג. הם נוצרו שם במאה ה-15 או הגיעו אליה ממקום אחר ולאחר מכן, כנראה עוד במאה ה-15, נדרו ליימפפן. בקולופון של כ"י 2253 מצוין בפרוש שהוא נוצר ב"1410 in studio Heydelbergensi". בכתבי יד אחרים מופיעים שמותיהם של סופרים שאפשר למצואם באותה תקופה ברשימות אוניברסיטת היידלברג.

גם הסופר של כתב היד שמעניננו כאן, כ"י 407, הנריקוס הרטמן, היה רשום בהיידלברג. וזו לשון דבר הסופר fol. 398: Explicit liber per manus Henrici Hartmanni de Hildensen. ברשימת אנשי אוניברסיטת היידלברג ניתן למצוא אותו בשנת 1446. סימני המים של כתב היד מלמדים שהוא נכתב בין השנים 1440–1455. עבודת הכריכה, שבמהלכה השתמשו ברצועות מתוך הקודקס העברי, נעשתה כנראה בערך בשנת 1450 או זמן קצר לאחר מכן.

שלושת כתבי היד הלטיניים האחרים, שבכריכותיהם נשתמרו ששת הדפים מהקודקס העברי שכמעט לא ניזוקו, נכתבו כנראה 25–30 שנה לפני כן. בין שלושתם קיים קשר הן של השמוש המשני באותם דפים עבריים והן בגלל אפיונים נוספים, והם מהווים קבוצה אחת מגובשת.

מן הנתונים שהעלו חקירותי ניתן להגיע למסקנה ששלושת כתבי היד הלטיניים של ניר שבתוך כריכותיהם נשתמרו ששה דפים מתוך קודקס של התלמוד הירושלמי נכתבו בשנות העשרים של המאה ה-15 או בערך ב"1430, בסביבות אוניברסיטת היידלברג. הם נכרכו בערך בשנת 1430 באותו אזור תוך שמוש משני בדפים מתוך הקודקס העברי. הרצועות העבריות שבכ"י מס' 407 ששמשו כחיזוקים – נוצלו רק בשנת 1450 בערך.

¹⁰³ ד"ר שטאוב, מומחה לכתבי-יד לטיניים מימי הביניים, הואיל לכתוב מחקר מפורט על דפי כתב-היד שלנו שנמצאו בדרמשטט – את סיכומו הקצר אני נותן כאן בתרגום עברי כלשונו ככל האפשר.

*

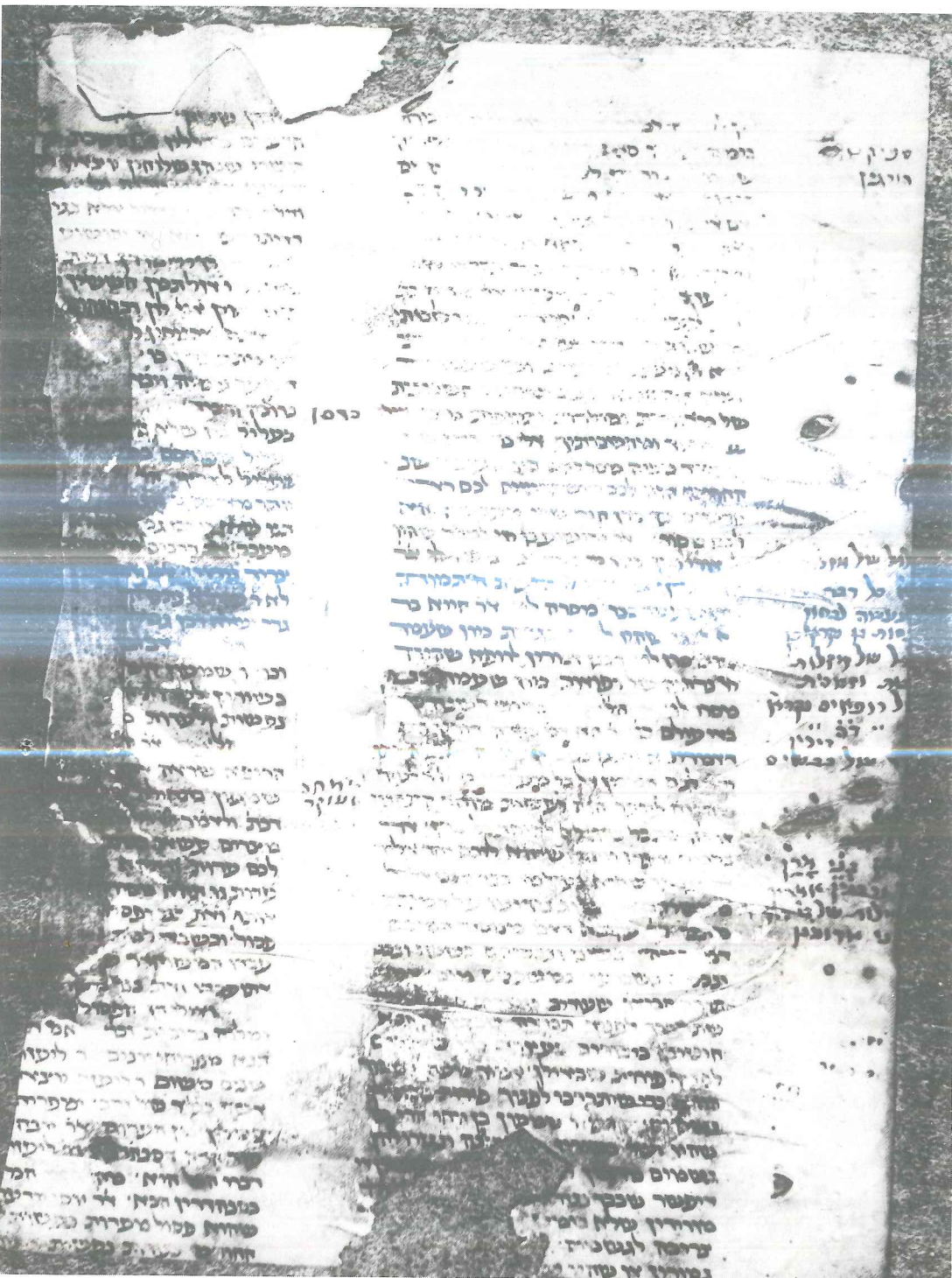
הטקסט של כתב היד ניתן להלן, בהעתקה מדויקת ככל האפשר, שורה מול שורה – התיקונים שבכ"י וספקות הקריאה סומנו בצורה ברורה. גליונות הנוסח מועתקים יחד עם הטקסט, בעוד שגליונות הפירוש ניתנים במדור נפרד (בין הטקסט לח"ג). ההפניות לגליונות-נוסח סומנו בכתב היד ע"י סגול (·) [וכך גם בהעתקה שלנו] וגליונות-פירוש ע"י עיגול (בהעתקה שלנו רביע ·). הואיל ואין הכוונה אלא להצגה נאמנה ככל האפשר של כתב-היד והבלטת טיבו – ייחודיו ושיבושיו (לעיל הע' 48 וסוף הע' 49) – לא ניתנו כאן בח"ג אלא מבחר שינויים בלבד לעומת נוסח ד"ו (כ"ל). שינויים בנוסח המשנה (לעיל הע' 42) והפסוקים המצוטטים נרשמו רק במידה שיש להם משמעות מבחינה זו (כגון ר"ה II 1א שו' 15); שינויים בצורות לשוניות ובכתיב (גם בשמות, כגון: רשב"ל/ר"ל; ר' זעורה/זעירא וכיו"ב) וכן חיבורי מילים וקיצוריהן וכל כיו"ב לא ניתנו בד"כ, כמו כן לא צוינו טעויות העתקה מצויות ותכופות (כגון חילופי ב/כ, ד/ר וכיו"ב) אלא במקרים מיוחדים בלבד. יש כאן בהחלט ברירה מכוונת של חילופי נוסחאות – הבלטת הוספותיו, השמטותיו ושיבושיו של כה"י – הבאה לשרת את האמור בפנים, בגוף המאמרים (לעיל הע' 23).

ברצוני להודות מקרב לב לתלמידי שנשאו עמי במסירות ובסבלנות בעול הכבד וביגיעת הבשר של קריאה מדוקדקת, הגהה קפדנית וסידור חילופי הנוסחאות – ובמיוחד לעוזרי הנאמנים בשלבים האחרונים (ראה לעיל הע' 10) של הבאת כתה"י לדפוס: מר ינן לייטר וגב' ליאה קשת תלמידי החוג לתלמוד, ומר בנימין אליצור מן האקדמיה ללשון העברית. לכולם התודה והברכה.

חמלה פרק א

וְהָיָה
וְהָיָה
וְהָיָה
וְהָיָה

[Faint, illegible handwritten text from a manuscript page.]

ראש השנה א 2 II-I
Trier Heb. Fr. 6
(לפני שיקום)

[REDACTED]	[REDACTED]
<p>לכבוד ששים ושנים ושלש ימים מיתון וליהודי בכל ימות חמ ביער סמיר שבעה וטהר שבעה ויהיה סמיר שבעה</p>	<p>ידוע הדת המבד ויהי על הדת על הדת מל הנביא לא נרת חלבו כסמם לל ונחנן מל סמם משמעת רבנן ער שיערש ורובו</p>
<p>ושמרת שבעה ויהי שלש עשר בכל יום ויום יהיה חמ ורבעון ונמנע ויהיה חמ ורבעון</p>	<p>ידוע שבעה קושט ב' סמם משמעת ורבי ער שיערש ל' ידועה חמור ויפח לא</p>
<p>חמור ורבעון ונמנע ויהיה חמ ורבעון הדו חמ ששים ושנים לעשר ימים</p>	<p>ידוע שבעה ב' קושט ב' ידועה חמור ויפח משמעת יד מיר ורבעון בער קומי למע</p>
<p>ידועה חמ ששים ושנים לעשר ימים חמור ורבעון ונמנע ויהיה חמ ורבעון</p>	<p>ידועה חמ ששים ושנים לעשר ימים חמור ורבעון ונמנע ויהיה חמ ורבעון</p>
<p>חמור ורבעון ונמנע ויהיה חמ ורבעון חמור ורבעון ונמנע ויהיה חמ ורבעון</p>	<p>חמור ורבעון ונמנע ויהיה חמ ורבעון חמור ורבעון ונמנע ויהיה חמ ורבעון</p>
<p>חמור ורבעון ונמנע ויהיה חמ ורבעון חמור ורבעון ונמנע ויהיה חמ ורבעון</p>	<p>חמור ורבעון ונמנע ויהיה חמ ורבעון חמור ורבעון ונמנע ויהיה חמ ורבעון</p>
<p>חמור ורבעון ונמנע ויהיה חמ ורבעון חמור ורבעון ונמנע ויהיה חמ ורבעון</p>	<p>חמור ורבעון ונמנע ויהיה חמ ורבעון חמור ורבעון ונמנע ויהיה חמ ורבעון</p>
<p>חמור ורבעון ונמנע ויהיה חמ ורבעון חמור ורבעון ונמנע ויהיה חמ ורבעון</p>	<p>חמור ורבעון ונמנע ויהיה חמ ורבעון חמור ורבעון ונמנע ויהיה חמ ורבעון</p>

מפתח הסימנים לטקסט

אות פגומה או קריאה מסופקת	א
שרידי אות, או אות שקשה לפענחה מחמת הטשטוש, או ספק אם היתה אות בכלל	x
מחיקה בכתב היד	(א)
הוספה בין שורות כתב היד	[א]
תיקון - ב על גבי א	(א)[ב]
הוספה בגליון כתב היד	(אבג)
קרח, חור בקלף - של 3 אותיות	[[3]]
קרח (של אות) ועוד שריד של אות	[[x1]]
מילוי שורה בסימן כלשהו	ז
פיסוק ע"י נקודה או נקודתיים וכדומה בכתב היד	:

מפתח הסימנים לחילופי הנוסח

הרישום נעשה ע"פ מספר השורה, כאשר הדיבור המתחיל נרשם באות עבה, ותחום ע"י קו נטוי (/). כאשר נרשם יותר משינוי אחד בשורה, מפרידים בין השינויים בנקודה ופסיק (;). החילופים נרשמו ע"פ דפוס ונציה - כאשר כ"י ליידן שונה מהדפוס הנ"ל, מופיע נוסח כ"ל בסוגריים.

שורות 1 ו-3	3,1
שורות 1 עד 3	3-1
כל הקטע שבין א ל-ב נכלל בד"ה	א - ב /
רק המילים א ו-ב כלולות בד"ה	א ... ב /
המילה א מופיעה פעמיים	א (2x)
קרח, חור בקלף - מספר האותיות אינו מצויין (בניגוד לטקסט)	[[]]
שרידי אות, או אות שקשה לפענחה מחמת הטשטוש, או ספק אם היתה אות בכלל	x
נוסף	נ'
ליתא	ל'
נוסח דפוס ונציה עפ"י מגיה כ"י ליידן	(ע"א)
נ' <45> א - ב נוספו 45 מילים, ממילה א עד מילה ב	נ' <45> א - ב
נוסח משוחרר	*

יום טוב

Darmstadt Hs 916

טור IIא

פ"א ס ע"ג 50 - ע"ד 19

לא תיבון באילין מסטובייתה דסדרא
 דבר עולא דאינון צניען: רב מפקד לתלמידוי
 לא תיבון לכון על טבלתה בר יונה דסדרא דב'
 דבר אסא דאינון צניען ר' אבהו הוה נחית
 מסחי בהדה דימוסין דטבריא והוה מיסתמך
 על תרין גוטאין שרעון וזקפון שרעון וזקפון:
 אמרין ליה מהו כן אמ' להון שימרתי כוחי
 לזקנותי: ר' הונא לא נחית דבקטינא שאל
 לאכן תני מטלטלין את האיסטניסין: רב
 הונא הורי לאיתתיה דריש גלותא לצאת
 בכסאי רב חסדאי בעי לא כן תני אין יוצאין
 בכיסוי אחד האיש ואחד האשה: ואפילו
 תל' חכם אינו טועה בדבר זה ורב הונא טעי:
 ר' ירמיה הורי לב' גרונטי אסיא מסעניה
 בסדיניה מיעול מבקרא לבישיא בשובתא
 אמ' ר' זריקן לר' זעירא כד תיעול לדרומא
 שאו(ו)[ל] לר' סימון אמ' להון ר' סימון בש' ר'
 יהושע בן לוי לא סוף דבר שצורך הרבים
 כן אלא שמא יצטרכו לה רבים תני ולא
 את המפתח ובית הילל מתירין: אר' יצחק
 הא דתמר במפתח של אוכלין אבל במפתח
 של כלים לא בדא: והא ר' אבהו יתיב ומפתח

3,1 תיבון (2x) / תיתבון. 1 באילין / לכון על; מסטובייתה / נ' ברייתא (עי"א). 4,2 צניען
 (2x) / צניעין (כפעם הראשונה "קריירין" והוגה). 3 טבלתה בר יונה / טבלה ברייתא. 4 דבר
 אסא / דאסי. 6 גוטאין / גותיין. 8 נחית / נ' לבית וועדא; דבקטינא / רב קטינא.
 10 לאיתתיה דריש / לריש. 12,11 בכסאי / בכסא (2x). 14 מסעניה / מיטענה.
 15 בשובתא / נ' <13> מיישא - בשובתא. 17 שאיל / נ' לה אשתאלת. 18-19 הרבים כן /
 לרבים בו. 19 רבים / נ' <16> דלמא - הרבים. 20 אר' / ואמר רב הושעיה בר רב.
 22 יתיב / נ' ומתני.

- וּמִפְתַּח דְּפִלְטוֹרִין בִּידֵיהּ פִּילְפִּלִין הוּה
 לֵיהּ בְּגוּיָה: הֲלֵי: בֵּית שְׁמַאי אָמְרִי
 אֵין מוֹלִיכִין חֵלָה וּמִתְּנוֹת לִכְהֵן בְּיוֹם טוֹב
 בֵּין שְׁהוּרְמוּ מֵאִמֶּשׁ בֵּין שְׁהוּרְמוּ מֵהַיּוֹם
 וּבֵית הִלֵּל מִתִּירִין כֹּרִי: הֲדָה יִלְפָה מֵהֵיא
 וְהֵיא יִלְפָא מֵהֲדָה הֲדָה יִלְפָא מָה הִיא
 הוּא יוֹם טוֹב הוּא שְׁבַת: וְהֵיא יִלְפָא מִזֵּי
 מֵהֲדָה בְּלִימוּדִין אֲבָל בְּשֹׁאֵין לִימוּדִין לֹא
 סִלֵּק לְבָר נֶשׁ לְמִיכּוֹל פִּיסְתִּיהּ בְּבִיתָא דְּחִבְרִיהּ
 תְּנִי לֹא יִסְרֹב אָדָם בְּחִבְרִי לֵאדְרָחוּ בְּשַׁעָה
 שְׂוִידֵעַ שְׂאִינוּ (מִקְבֵּל) רוּצָה: וְלֹא יִרְבֶּה לוֹ בֵּת
 בְּתֻקְרוּבָת בְּשַׁעָה שְׂוִידֵעַ שְׂאִינוּ מִקְבֵּל מֵהוּ
 תֻּקְרוּבָת יָדַע הוּא רַחֵיץ וְהוּא מִטְרַח עֲלוּי ז
 וּבִירוּשָׁלַם הוּא הִפִּיךְ פִּיו לִית דְּשְׁמַאֲלָא
 לִימִינָא אָמְרוּ בֵּית שְׁמַאי גִזִּירָה שׁוּה
 חֵלָה וּמִתְּנוֹת לִכְהֵן וְתִרּוּמָה מִתְּנָה לִכְהֵן
 כֶּךָ שְׂאִין מוֹלִיכִין אֶת הַתִּרּוּמָה כֶּךָ לֹא
 יוֹלִיכּוּ אֶת הַמִּתְּנוֹת: אָמְרוּ לֵהֵן בֵּית הִלֵּל
 לֹא אִם אָמְרָתֶם בְּתִרּוּמָה שְׂאִינוּ זְכָאִי ז
 בְּהִרְמָתָן וְלָמָּה לֹא תִנִּינן חֵלָה שְׁהוּרְמָה
 בְּיוֹם טוֹב כְּהִדָּה דְּתִנִּי הִלֵּשׁ עֵיסָה בְּיוֹם טוֹב
 מִפְּרִישׁ חֲלָתָה בְּיוֹם טוֹב לִשָּׁה מִעֵרֵב יוֹם
 טוֹב וְשִׁכַּח (יוֹם טוֹב) חֲלָתָה אֲסוּר לְטַלְטֵלָה
 וְאֵין צוֹרֵךְ לִזְמַר לִיטוֹל הֵימְנָה עֵירֶם לֹא
 אִמִּי אֵלָא לִשְׂהִיָּה עֵירֶם לֹא: אִמִּי ר' שְׁמוּאֵל
 אַחֲוֵי דְּרַבְרַכְיָה תִּפְתָּר בְּעֵיסָה טַמְאָה
 שְׂאִינוּ מִפְּרִישׁ חֲלָתָה אֵלָא בְּסוּף: תִּקְנָה
 תִּקְנּוּ בֵּה שִׁפְרִישְׁנָה בְּתַחֲלִילָה עַד שְׁלֹא
 נִטְמָאת הָעֵיסָה: מִתְּנִי בְּיוֹם טוֹב שֶׁל

23 דְּפִלְטוֹרִין/ דְּפִלְמִנְטִרִין. 27-37 הֲדָה יִלְפָה - לִימִינָא/ לִי (דְּמַאי פ"ד); וְנ' <60> תְּנִי אָמְר
 - מִפְּנֵי זֶה. 42 לֹא/ לִי; חֵלָה/ נ' מִפְּנֵי חֵלָה. 45 (יוֹם טוֹב)/ לְהַפְרִישׁ. 47 לִשְׂהִיָּה/ לִש
 אֲבָל. 49 אֵלָא בְּסוּף/ נ' <14> אִרְיָסָה - אֵלָא בְּסוּף. 50 עַד/ לִי. 51 נִטְמָאת/ תִּיטְמָא.

פסח אבל בעצרת ובחג מותר: ר' יוסה בר
 בון בש' ר' חייא אפי' בעצרת ובחג אסור על
 שם כל מלאכה לא יעשה בהם' (הל':) בית
 שמאי אומרים תבלין נידוכין במדוך
 של עץ והמלח בפך ובעץ הפרור וכו'
 וידוך מאתמול חברייה בש' ר' יוחנן
 אמ' שטעמן מר: ר' זעירה בש' ר' יוחנן ז
 שטעמן פג שמואל שחק על שיטרא
 דמדוכתא: רב אמ' כל הגדוכין נידוכין
 כדרכן: ר' ירמיה בש' ר' יוחנן העושה

60

טור III

פ"א ס ע"ד 19 – סא ע"א 18

העושה אלונטית בשבת חייב משום
 מרקח הא ביום טוב מותר יצחק דהכא
 שאל לר' יוחנן מהו לשחוק קונדיטון ביומא
 טבא אמ' ליה שרי: יצחק עטושיא שאל
 לריש לקיש משחוק קונדיטון ביומא טבא
 אמ ליה שרי והב לי ואנא שתי ר' זעירא
 בעי קומי ר' אבהו ואמ' מאן דעבד טבאות
 שחק ליה מאתמול מחלפה שטתיה דר'
 אבהו (כ)הכא אמ' שרי והכא א(מ)ם[ס]ר אלא בגין
 דר' אבהו ידע דר' זעירא מחמיר ואינן מח'
 מחמירין והוא עבד כוותהון: ואית דבעי ז
 מימר הכן אמ ליה דבעי דיהא טב לא
 שחק ליה מאתמול: ר' זעירה שאל לקל'

10

53 בון/ נ' ר' חונה; חייא/ אחא. 58 אמ'/ ל'. 61 כדרכן/ כדרכן רב חונה; ר' ירמיה/ נ'
 ר' אימי; בשם ר' יוחנן/ נ' <10> השום – בשם ר' יוחנן.

1 אלונטית/ אלינתי. 2 מרקח/ מרקיה; מותר/ נ' <12> ר' חזקיה – מרקח; דהכא/ דיהבא.
 4-6 יצחק עטושיא – ליה שרי/ ל'. 6 שתי ר'/ נ' <8> ר' אבהו – שרי ר'. 7 ואמ'/ ל';
 טבאות/ נ' לא. 8 מאתמול/ נ' א"ל אין. 11 והוא/ בגין כן הוא. 12 ליה/ נ' מאן.

- לקיומה עבדיה דר' יודן נשיאה שחק
 מרך קונדיטון ביומא טבא אמ ליה הן ז
 וכל מיני סיקרייקון: הל': הבורר
 קיטנית ביום טוב בית שמאי אומרים
 בורר אוכל אוכל כו': ר' יונה בעי עושה כן
 בשבת מהו שיהא חייב: אמ ליה ר' יוסה
 למה לא אילו עשה כן בשבת על דעתיה 20
 דבית הלל שמא אינו חייב: הל':
 בית שמאי אומ' אין משלחין ביום
 טוב אלא מנות כו' וקשייה על דבית שמ'
 שמאי ירך גדולה מותר לשלחה וגנדי[ד] י
 קטן אסור לשלחו אר' יודן לא מסתברא
 בטוענו אלא היה מושכו והולך: מה
 בין מושכו להוליכו מה בין מושכו להש'
 להשקותו: ר' זעירא רבה אמ' לר' יודן
 נשיאה שמעתי מאביך תרנגולת מותר
 לטלטה מה אם היתה אמה מוכנת ז 30
 לשחיטה מותר לטלטה ביום טוב ואם
 לאו תהא אסורה: ואין כל תרנגולין מוכנין
 לשחיטה לכן צריכה אפי' אינה מוכנת
 לשחיטה אמרה בלחישא אמ לו כשם
 שקבלתי אותה בלחישא כך אמרתי לה
 בלחישא: תני משלחין חיטין שהן מאכל
 עססיות פול שהוא מאכל נדייות: שעו'
 שעורים שהוא מאכל בהמה: לכן תני ז
 בש' ר' שמעון לכל נפש אף נפשות בהמה
 בכלל: כן ר' שמעון אמ' לכל נפש אף 40

14 לקיומה/ דרומה. 15 מרך/ מרק (מרך). 16 סיקרייקון/ נ' <37> ר' יצחק - צריכה.
 19 בשבת/ נ' על דבית שמאי. 21 חייב/ נ' <382> והכא חייב - כרבנן (שבת פ"ז).
 28 זעירא/ הרשעיה. 29 שמעתי/ שמעת. 30 אמה/ ל'. 34 לשחיטה/ ל'; אמרה/ נ' לו;
 אמ לו/ נ' <7> למה - אמר לו. 35 שקבלתי אותה/ ששמעתייה. 38 לכן/ לא כן.
 39-40 נפשות בהמה בכלל/ נ' <17> אתיא - נפשות בהמה בכלל.

נפשות בהמה בכלל: הל': משלחין
 כלים בין תפורים בין שאינן תפורים:
 א'ע'פ' שיש בהן כלאים: כול': ר' יהודה
 אומ' אף לא מנעל לבן מפני שהוא צריך
 ביצת הגי' מתני' דר' אליעזר דתנינן תמ'
 מנעל שעל גבי האימוס: ר' ליעזר מטהר
 וחכמי' מסמאין דברי הכל שנייה היא
 הכא שהוא מכשיר כלי ביום טוב אבל
 מפרקין אותו בחולו של מועד מהו ל'
 להעמיד עליו חלב ביום טוב אם את
 50 אומ' כן אף הוא חולב ומעמיד מיום טוב
 לחול: תני חלפתא בן שאול תכשטין אסור
 לשלחן: אמ' ר' מנא לא אמרו אלא לשלחן
 הא ללובשן מותר: תני מטלטלין שופר
 להשקות בו תינוק ופינקס וקרקש ומ[ר]אה
 לכסות בהן כלים: א'ר' בון מתני' אם כן שא'
 שאסור ללובשן דתני כל שניאותן ב' ביום
 טוב משלחין אותו אם אמ' את שמותר
 ללובשן יהא מותר לשלחן: ומה הדא
 אמרה דתני מטלטלין שופר להשקות
 60 בו תינוק ופינקס וקרקש(ס) [ש] ומראה לכסות

טור א 12

פ"א סא ע"א 18 – פ"ב סא ע"ב 17

בהן את הכלים בשיש להן תואר כלי: עד
 כדון תכשיטין של זהב ואפי' תכשיטין של

44 צריך/נ' <5> כיני – צריך. 45 הגיד/אומן. 46 שעל גבי/על. 47 מסמאין/מטמין;
 הכל/נ' היא. 48 ביום טוב/נ' <9> תני – ביום טוב. 50 עליו/ל'. 52 תני/תנה ר'.
 56 אם כן/אמרה. 59–60 ומה הדא אמרה/מהו הדא.

כסף טלייה דקיקן הוה מתרביין בדרתיה דר'
 ירמיה אתא שאיל לר זירא אמ' ליה לא
 תיסר ולא תישרי:
 חסלת פרק א:

יום טוב שחל להיות ערב שבת לא יבשל
 כתחילה מיום טוב לשבת אבל מבשל הוא 10
 ליום טוב ואם הותיר הותיר לשבת כו': כת'
 את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו
 ואת כל העודף ר' ליעזר אומ אופין על האפוי
 ומבשלין על המבושל ור' יהושע אומ' אופין
 ומבשלים על המבושל: מאי טעמ' דר' ליעזר
 את אשר תאפו אפו: ומה טעם דר' יהושע
 את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשל'
 אמ' ר' אלעזר אתיא כמאן דאמ' במרה ניתנה
 השבת ברם כמאן דאמ' באלוש ניתנה השבת
 עומד באלוש ומזהירין באלוש אתא חמי 20
 מדבר תורה הוא שאסור לבשל ולאפות
 מיום טוב לחבירו ומיום טוב לשבת ועיר'
 ועירובי תבשילין מתירין: אמ' ר' אבהו ז'
 בדין הוא שיהא אופין ומבשלין מיום
 טוב לשבת אבל אם אומ' את כן שיאפה
 ויבשל בלא עירוב אף הוא מבשל מיום
 טוב לחול: אתא חמי מציעין את המיטות
 מיום טוב לשבת ואין אופין ומבשלין ז'
 מיום טוב לשבת בלא עירוב אמ' ר' לא
 ולמה מציעין את המיטות מיום טוב 30

3 כסף/נ' <17> אמרין - סופה. 6 חסלת פרק א' הדרן עלך ביצה שנולדה (נ' ביום טוב).
 21-22 שאסור - לשבת/אסור. 25-26 שיאפה - עירוב/ל'. 26 מבשל/אופה ומבשל.
 29 בלא עירוב/ל'. 30 את המיטות/ל'.

לשבת שכן מציעין מלילי שבת לשבת:
 רב כהנא בר בא ובלבד שלא יערים אין;
 עושין מיום טוב למוצאי יום טוב: והתני
 ממא[ל]א אשה קדירה בשר א'ע'פ' שאינה
 צריכה אלא לחתיכה אחת קומקום חמין
 א'ע'פ' שאינה שותה הימנו אלא כוס אחד
 אבל לאפות אינה אופה אלא בכדי צורכה
 תני ר' שמעון בן אלעזר אומ ממלאה אשה
 תנורה פת מפני שהפת יפה בשעה שהתנור
 מלא: דרש ר' יוחנן לטבראי כהדה דר' שמעון
 בן אלעזר להלכה ואינן סברין לעובדא
 ואית דבעי למימר לעובדא דשאלון אתון
 ושאלון ליה הורי והורי להון להלכה: חזר
 ודרש להון אי להלכה אילעובדא עירובי
 תבשילין כך הן נוטל פת בביצה ותבשיל
 כזית ואומ' בר' אתה י' י וכו': אשר קדשנו
 במצוותיו וציונו על מצות עירוב: ומתנה
 ואומ' בדין יהא שרי לן לאיפויי ולבשולי
 מיום טוב לחבירו מיום טוב לשבת לי ולמי
 שסומכין של עירוב זה עד מוצאי יום
 טוב האחרון ובלבד שיהא עירובו שמור
 עד מוצאי יום טוב האחרון: אכלו או;
 שאבד צריך לערב בערב יום טוב הא;
 האחרון: ר' חייא בש' ר' יוחנן צריך לומר
 עירוב זה עלי ועל מי שלא עירב הרי
 מי שלא עירב אחרים שעירבו מותרין
 לעשות משלו: ר' זריקן בשם ר' זעירה

40

50

31 מציעין/ נ' את המיטות; לשבת/ נ' <11> ויאפו – לשבת. 32 כהנא/ נ' בריה דר' חייא;
 יערים/ נ' <5> מתניתא – תני. 35 צריכה/ אוכל ממנו. 37 לאפות/ פת; בכדי/ ל'.
 40 דרש/ נ' <7> רב חונה – דרש. 41 אלעזר/ נ' הוא דרש להון. 42 דשאלון/ דרש להון.
 43 הורי והורי/ ודרש. 44 להון/ נ' ולא ידעין; אילעובדא/ נ' <11> א"ר – אלעזר.
 44–54 עירובי תבשילין – האחרון/ ל'. 55 עירוב זה/ ל'. 56 מי/ ל'. 57 לעשות/ נ' לו.

במוכה להן משלו דלכן נמצאו עושין
משלו: לא עירב ולא עירבו [לו] אחרים ר'
יצחק אמ' צולה לה דגה: ר' הונא אמ מחמת
60 לו חמין שמואל אמ' מד(ק)ליק לו את הנר

טור א II2

פ"ב סא ע"ב 51 – 20

ר' חייא רובה עאל לבייתיה אמרון לון אנש'
אנשינן מערבא אמ להון אית לה(ו)ן[כא] ז
טלופח מן אתמול אמרין ליה אין הדה
אמרה אינו צריך להתנות: אמ' ר חסדאי
תנאי היה לו לר' חייא הגדול תני ר' שמעון בן
לעזר מודין בית שמאי ובית הלל שהן ז
שני תבשילין ועל מה נחלקו: על דג וביצה
שעליו שבית שמאי אומר' שני תבשילין
ובית הלל אומרים תבשיל אחד: הכל מו'
מודים שאם פירפר ביצה על גבי מלח
או שחותר קפלוט תחת הדג או שבישל
שני מינין בקדירה שהן שני תבשילין ז
והלכה כדברי התלמיד: רב אמ אומ אני
אין פחות מכזית: ולית הדה פליגה על ר' יוחנ'
דר' יוחנ' אמ עליו ועל מי שלא עירב: מתני'
מסייע לר' יוחנן עירוב תחילה וסופו אין לו
שיעור יום טוב שחל להיות ערב שבת אין
מערבין לא בחצירות ולא בתחומין דברי ר'
מאיר וחכמים אומרים מערבין בחצירות

58 עושין/ נ' לו. 60 מחמת/ מחמם. 61 הנר/ נ' <36> תני – הנר.

1 עאל לבייתיה/ עלה לבייתו. 3-4 הדה אמרה/ נ' <19> אפי' – הדא אמרה. 5 ר' א"ר.
7-8 על דג וביצה שעליו/ על הדגה ועל הביצה שיש עליה. 8-9 שני תבשילין ... תבשיל
אחד/ תבשיל אחד ... שני תבשילין. 10 מלח/ המליח. 15 עליו/ עלי.

- 20 ואין מערבין בתחומין שכן את מתיר לו
דבר שהוא מותר לו ואין מערבין בתחומין
שכן את מתיר לו דבר שהוא אסור לו :
אית תני תני ומחלף (אמ' ר' לוי הואיל ואין תנייה
תני (ומחלף)) צריכין מיתוש: ר' ירמ'
ירמיה בשם ר' זעירא מאן דעבד טבאות
מערב (א)[מ]ן אתמול א'ד' יודן הא דתמר בשלא
עשה לו עירובי תבשילין אבל עשה לו :
עירובי תבשילין מותר: ר' יוסי בר בון בעי
עירובי תבשילין מתירין את המחיצות:
חל להיות אחר השבת בית שמאי או'
אומרים מטבילין את הכל מלפני השבת
ובית הלל אומרים כלים מלפני השבת
ואדם בשבת: מתני' בכלים גדולים אבל
בקטנים מערים עליהם ומטבילין בשבת
תני ר' הושעיא ממלא אדן בכלי טמא
מן הבור ומערים עליו ומטבי(כ)[לו]: תני נפל
דליו בתוך הבור או נפלו כליו בתוך הבור
מערים עליהן ומטבילין תרין אמוראין חד
אמ בכלים שנטמאו באב הטומאה וחרינה
אמ' בכלים שניטמאו בולד הטומאה:
40 מתיב מאן דאמ' באב הטומאה למאן דאמ'
בולד הטומאה אפי' בחול יהא טעון הערב
שמש: במים יובא וטמא עד הערב וטהר
אמ ליה ברוצה להשתמש בהן בטהרה:
כל מחויבי טובלין כדרכן בתשעה באב
וביום הכיפורים אמ' ר' חנניה סגון כהנים
כדי הוא בית אלהינו שיאבדו עליו כהנים
טבילה אחת אתייה דר' לוי כהדה דר' חנניה

20 בתחומין/ נ' מערבין בחצירות. 23 לוי/ לעזר. 33 בשבת/ ל'. 36 או/ ל'.
40-41 באב ... בולד/ בולד ... באב. 42 במים - וטהר/ ל'. 43 בהן/ נ' חולין. 44 מחויבי/
נ' טבילות. 47 אתייה דר'/ דרש ר'.

סגן הכהנים ואדם בשבת שכן אדם
טובל לקירוי בשבת: הל': ושויין
שמשיקין את המים בכלי אבן לטהרן 50
אבל לא מטבילין מטבילין מגב לגב
ומתבורה לתבורה ביום טוב טוב מתני'
דלא כר' מאיר דתני אין מטבילין כלים
על גב מימיו ביום טוב ואין משיקין:
את המים בכלי אבן לטהרה בשבת
דברי ר' מאיר וחכמים אומ' מטבילין:
את הכלים על גב מימיו ביום טוב
ומשיקין את המים בכלי אבן לטהרה
בשבת לא אמרו אלא (בשבת) של אבן
אבל של עץ לא: כיצד מגב לגב: רצה 60
לעשות עי(ש)ס[ת]ו על גבי בדו ובדו

ראש השנה

Trier Heb. Fr. 6

טור א 11

פ"א נו ע"א 14 - 45

2] x [[לעזר בש' ר' הושיעא חד אמ' כבר
2] x [[רוב גשמי שנה כולה: וכבר רוב תקופה
3] [[תוץ: וחרינה אמ' עד כאן חיים ממימי
6] [[ברה מיכן ואילך הן חיים: ממ'
9] [[ה הבאה: ומאן דאמ' דא לא אמ'
8] x [[מ' ר' (א)ס[ה] ר' לא ר' לעזר בש' ר'
8] [[כבר יצאו רוב גשמים שנה
9] [[וב תקופה מבחוח: מעשה
8] x [[ליקט אתרוג ונתן בה חומרי

56,53 מאיר (2x) / ל'. 60 אבל/ הא. 61 בדו ובדו/ גיתו או גיתו.

5-6 יומאן - דא/ <8> ולא ידעין - דא. 7 גשמים שנה/ גשמי השנה. 8 מבחוח/ נ' <19>
הוי - הבאה. 9 בה/ עליו.

10	10	[[חומרי בית הילל: ולמה לי
9		[[כל שאר אילן: תני חומרי
8		[[ל' וחומרי ר' ליעזר ורבן גמלי'
9		א[[מרבית הילל אינון הוי: א'ר
12		[[ילן שחנטו פירותיו קודם
11	.	א[[שבט של שנייה ונכנסה
12		[[דעת דרבן גמליאל עישורן
12		[[דר' ליעזר עישורו שיני מה
12		[[שם למעשר שיני שבו
12		[[לעני: הלכ': בארבע'
12	20	[[נידון כו': אית [ת'ת'] כולחון ז
12		[[השנה וגזר דינן של כל
12		[[חתם בראש השנה: ואית
11		א[[נין בראש השנה וגזר דין
12		[[ם ביום הכיפורים: ואית
11	.	א[[נין בזמן וגזר דינן נתח'
12		[[מן: מתניתין כמאן דמר
12		[[דונין בראש השנה וגזר
12		[[בראש השנה דתנינן בחג
11		א[[מים: תני בתקיעתא דרב
11	30	[[לת מעשיך זכרון ליום רא'
11		א[[לישר' הוא ומשפט לאלה' א
12		[[המדינות בו יאמר איזו ז
12		[[לשלוש ואיזו לרעב ואיזו
11		א[[ת בו יפקדו להזכירם לחיים
12	.	[[כר' יוסי דר' יוסי אמ' יחיד ז
12		[[ם: ומה טעם ותפקדינו ז
11		א[[עים תכחננוא ותפקד לבק'
12		[[נסתר: ולרגעים תכחננו זה

13 מרבית/ על דבית. 14 [[ילן שחנטו פירותיו/ תיפתר שחנט. 18 למעשר שיני/ על מעשר. 25 [[נין/ נ' <17> בראש – נידון; דינן/ דינו של כל אחד ואחד. 28 בראש השנה/ בזמנו. 29 [[מים/ נ' <15> מלתיה – השנה; תני/ דתני. 36 **יום/ שעה.

11]]	א]] לוי כת' והוא ישפוט תבל	
11]]	40]] לאומים כמישרים: הק' ב'ה' דן	
10]]	א]] עה בשעה שהן עסוקין :	
11]]	ת]] האומות בלילה בשעה שהן	
11]]]]עבירות שמואל אמ' מי שא'	
11]]]]ת ישר' דן את האומות: ומה	
9]]	א]]ואל ידין לאומים כמישרים	.
9]]]]שרים שבהן מסתכל בגיר'	
9]]]]ת ה' לצאת מהן ומוכיר	
8]]]]ה יתרו ורחב הזונה: ר' חייא	
]]נחתכו כס 10-14 שורות]]		

טור III

פ"א נו ע"א 50 - ע"ב 10

פינקסיות הן ליום הדין אחת של
צדיקים אחת של צדיקין גמורין ואחת
של רשעים גמורין ואחת של בינוניים
זו של צדיקים גמורין כבר נטלו אופכי
של חיים מראש השנה: וזו של רשעים
גמורים כבר נטלו אפופסין שלהן מראש
השנה: וזו של בינוניים כבר ניתן להן
עשרת ימים שבין ראש השנה ליום
הכיפורים זכו נכתבין לחיים: לא עשו
תשובה נכתבין עם הרשעים: ר' חנניה
חבריהון דרבנן בעי אין הק' ב'ה' רואה

39 *דבי/ נ' <22> יצחק - רבי. 46-47 מסתכל - לצאת מהן/ ל'. 48 ורחב/ מוכיר להן מעשה רחב.

1 ליום הדין/ ל'. 2 אחת של צדיקין/ ל'. 4 אופכי/ איפופסי ("איפכי" והוגה).
6 אפופסין/ איפופים (איפופים). 7 וזו/ ל'. 8 ימים/ ימי תשובה. 9 זכו/ אם עשו תשובה;
לחיים/ עם הצדיקים. 9-10 לא עשו תשובה/ ואם לאו. 10 הרשעים/ נ' <15> מה טעמא
- הבינוניים.

את הנולד: א'ר' סימון בש' ר' יהושע בן
 לוי אין הק'ב'ה' רואה מעשה של אדם
 אלא בשעה שהוא עומד בה: ומה
 טעם כי שמע אלהים את כל הנער באשר
 הוא שם: ר' יששכר דכפר מרו דרש
 כי הוא ידע מתי שוא וירא און ולא
 ולא יתבונן יודע הק'ב'ה' שאנשי חמס
 עתידין לחטוא אבל אינו מתבונן במע'
 במעשיהן הרעים עד זמן שעושין אותן 20
 ואחר כך דן אותן: ר' יהושע בן לוי אמ'
 אם נך וישר אתה היתה אין כת' אלא אם
 נך וישר אתה בין לזכות בין לחובה אין:
 הק'ב'ה' דן את האדם על מה שעתיד
 לעשות אלא על מה שעשה: א'ר' חייא בר
 אדא זרזיר מתנים או תיש מלך אלקום
 עמו בנוהג שבעולם זה מבקש לנצח
 זרזיו אבל הק'ב'ה' אינו כן: אלא מלך
 אלקום עמו: לא בעי תיקום על ידיה:
 כי לא לנצח יריב: א'ר' אלעזר פארה 30
 ב(ש)[ס](א)[ל]יאוס גומוס אגרופוס בנוהג שבעולם
 מלך בשר ודם גוזר גזירה רצה לקיימה
 רצה אחרים מקיימין אותה: אבל הק'ב'ה' :
 הוא גוזר גזירה והוא מקיימה תחילה
 ומה טעם ושמרו את משמרתני אני יי':

28 זרזיו/ זרזיו פי' מי ש[[יותר ממנו. 31-30 פארה/ פרה בסליוס]] בסליוס
 בלש' א]] [[מלך: פרי פי' [[א' המלך אע]] [[רץ לעשות אה]] [[ודין שלו
 ונלחא]] [[בעצמו (באוא)] [[נומוס כמו נ]] [[חוק ודת: א]] [[מין שררה.

12 א'ר' ולא שמיע דאמר רבי. 13 רואה – אדם/ דן את האד'. 15 את כל/ אל קול.
 16 שם/ נ' <14> אמר – און; מרו/ מנדי. 18-21 יודע – דן אותן/ ל'. 22 כת'/ נ' כאן.
 23-25 בין – שעשה/ ל'. 26 אדא/ בא. 28 זרזיו/ זרזירו ונ' <4> וזה – זרזירו.
 30 יריב/ נ' לא לנצח יריב. 31-30 פארה – אגרופוס/ <6> פרא – או גריפס (אוגריפס).
 32 לקיימה/ מקיימה. 33 רצה/ רצו; הק'ב'ה'/ נ' אינו כן אלא.

אני הוא ששמרתי מצוותיה של תורה
 תחילה: א'ר' סימון כת' מפני שיבה תקום
 והדרת פני זקן אני י'י אני הוא ששמרתי
 מצוות עמידת זקן תחילת א'ר' סימון כת'
 כי מי גוי גדול: ר' חנניה ור' הושעיא חד
 אמ' איזו אומה כאומה זו שיודעת אופי
 של אלהיה' בנוהג שבעולם אדם יודע:
 שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף
 שחורים ומגדל זקנו ואינו חותך ציפו'
 ציפורניו לפי שאינו יודע היך דינו יוצא
 א[[א]] ל' 9]] אלא לובשין לבנים
 14]] יים זקנן ומחתכין
 14]] שותין ושמחין ברא'
 [[נחתכו כו' 14-10 שורות]]

טור א 12

פ"א נו ע"ב 38 - 14

דין לעבא' למחר הקב'א' אומ להם העבירו
 בימה יעב'ו סניגורין ויעארו ספיקטורין
 שנימלכו בית דין לעב'ו למחר מה טעם
 כי חוק לישר' הוא ומשפט לאלהי יעקב
 אם אינו חוק לישר' כביכול אינו משפט לא
 לאלהי יעקב: א'ר' קריספא לשעבר אלה

41 אופי/ פ' 5]] [[

2 ספיקטורין/ ספיקטור' [[הורגין.

38-39 ששמרתי מצוות/ שקיימתי: 40 ר' נ' חמא בי רבי. 41-42 זו שיודעת - אלהיה'/
 זאת. 44-45 ואינו - לפ' ל'. 47-48 ומחתכין]] ל' ל'. 48 ברא' ל'.

1 להם/ למלאכי השרת. 2 ספיקטורין/ קטיגורין. 3 בית דין/ בני. 6 א'ר' קריספא/ רבי
 קריספא בשם ר' יוחנן.

מוֹעֲדֵי י"י מִיֵּכָן וְאֵילֶךְ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אוֹתָם
 בְּמוֹעֲדָם לָכֶם הָאָה מִסּוּר: א"ר סימון כֵּת'
 רְבוֹת עֲשִׂית אֵתָה י"י נִפְלְאוֹתֶיךָ וּמַחֲשֹׁבוֹתַי
 10 וּמַחֲשֹׁבוֹתֶיךָ אֵלֵינוּ לִשְׁעֵבֶר רְבוֹת עֲשִׂית ז'
 אֵתָה י"י מִשְׁנַבְרָא הָעוֹלָם וְעַד שְׁעַמַּד
 מֹשֶׁה הִיָּה הַק' ב'ה' יוֹשֵׁב וּמַחֲשֵׁב חֲשֹׁבוֹנוֹת
 שֶׁל מְאֻוֹרוֹת וּמוֹלָדוֹת וּתְקוּפוֹת מִיֵּכָן וְאֵילֶךְ
 נִפְלְאוֹתֶיךָ וּמַחֲשֹׁבוֹתֶיךָ אֵלֵינוּ: כִּיּוֹן שֶׁע'
 שְׁעַמַּד מֹשֶׁה מִסֵּר לָהֶם סוּד הָעֵיבוֹר שֶׁנ'
 הַחוּדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֲדָשִׁים לָכֶם רֹאשׁ
 חֲדָשִׁים עַד כָּאֵן הִיָּה שְׁלִי מַעֲכָשִׁיו יֵהָא
 לָכֶם מִסּוּר: א"ר יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ
 לֹא אוֹרְלוּגִין כִּיּוֹן שְׁעַמַּד בָּנוּ מִסְרֵי לֹא א"ר'
 20 הָאָה לְמֶלֶךְ שֶׁהִיתָה לֹא טְבַעוֹת חוֹתָמוֹת
 כִּיּוֹן שְׁעַמַּד בָּנוּ מִסְרָה לֹא: א"ר חִיָּיא בֶר
 בֶּא לִנְגֵר שֶׁהָיוּ לֹא כְּלִי נִגְרוֹת כִּיּוֹן שְׁעַמַּד
 בָּנוּ מִסְרֵי לֹא: רַבֵּנן אִמְרִין לְרֹפֵא שֶׁהִיָּה
 לֹא נִרְתִּיק שֶׁל רִפּוּאוֹת כִּיּוֹן שְׁעַמַּד בָּנוּ
 מִסְרֵי לֹא: הֵל': בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה כָּל
 בָּאֵי עוֹלָם כו': ר' חָא אִמ' כְּהֹדָה דִּירִין דֹּאֲמ'
 דֹּאמְרִינִיא וּרְבִנֵן מְגֻמִין: וּמָה טַעַם הָיוּצֵר
 יַחַד לִבְּם הַמְבִין אֵל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם: א"ר' לַעְזֹר
 מָה נוֹחַ לְיוֹצֵר הַזֶּה לַעֲשׂוֹת מוֹחָה קוֹנְקֵנִין

19 אוֹרְלוּגִין/ || || לִגְלֵל שֶׁל מִזְל || || א"ר' כָּל דִּבְר || || א|| נִעֲשֶׂה לְבַחְחוֹן || || || לְסוֹת כֹּן נִקְרָא
 כַּךְ || || לִגְלֵל שֶׁל מִזְלוֹת || || א|| וְזִכְרוּכִית || || א|| לְרֹפְאִים נִקְרָא' || || א|| 26 דִּירִין/ ד'ה'
 דִּירִין || || א"ר' שֶׁל כְּבָשִׁים. 27 מְגוּמִין/ || || א|| בְּנֵי כְּנִי קֶרֶן || || א|| וּרְבִנֵין אִמְרִין
 || || א|| לִילּוֹת שֶׁל בִּי דָד || || א|| אִנִּי אֲדוֹנִינִךְ. 29 מוֹחָה/ מְמַחָה וְעוֹקֵר.

8 בְּמוֹעֲדָם - מִסּוּר/ <12> אִמְר רַבִּי אֵילָא - מוֹעֲדֵי. 11-13 אֵתָה - וּתְקוּפוֹת/ ל'. 14-18
 כִּיּוֹן - מִסּוּר/ ל'. 18 יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי. 19 א"ר/ נ' <14> יוֹסֶה - א' ר'. 20 שֶׁהִיתָה -
 חוֹתָמוֹת/ שֶׁהִיָּה לֹא טְבַעַת. 23 לֹא/ נ' <12> אִמְר - לֹא. 27 דֹּאמְרִינִיא/ ל'; וּרְבִנֵין/ נ' אִמְרִי
 כְּהָדָא; מְגוּמִין/ בְּמַגְנִימִין ("בְּנוֹמִין" וְהוּגָה). 28 א"ר/ נ' <11> לֹוי - א"ר; לַעְזֹר/ נ' בְּנוֹהֵג
 שְׁבַעוֹלָם. 29 מוֹחָה/ מָאָה.

30 או להיסתכל בהן לא להיסתכל בהן: א"ר'
ברכיה יוצרן רוצה שיהא ליבם יחד אליו
א"ר' בון עד שהוא בעולמו כבר הבין אל כל
מעשיהם: ובהג' נידונין על המים
מתני' כ"ר עקיבא דאמ' מניסוך המים
דב"ר תורה: בשיני ונכסיהם בששי ונכס
ונכסיה בשביעי: כמשפטם מים: אמרה
תורה הביאו שעורים ביכורים בפסח כדי
שתתברך לפניך תבואה שבשדותי הבא
חיטים ביכורים בעצרת כדי שאברכך
לפניך פירות שבאילן: אמור מעאז נ"סוך
40 המים כדי שיתברכו לפניך (פירות שבאילן)
גשמים: תני ר' שמעון בן יוחי הרי ש
שהיו ישר' כשירין בראש ה[ש]נה ונגזרו להן
גשמים מרובין לסוף חטא לפחות מהן אי
איפשר שכבר נגזרה גזי[1]אאלא הק'בה'
מורידין שלא בזמן א[16]א
צריכה לגשמים: א[19]
גמורין או שהיו ישר' 18
[נחתכו כ-14 שורות]

טור א II2

פ"א נו ע"ב 48-ע"ג 19

כסידרן ששה: הל' על שני[1]
חדשים מחללין את השבת על ניסן ו[2]

31 יחד/ יחיד. 32 עד שהוא/ מי שהוא יחיד; אל/ את. 34 מניסוך/ ניסוך.
36,35 ונכסי' (2x) ונכסי'. 36 כמשפטם/ נ' מם יו"ד מ"ם. 38 תבואה שבשדות/ התבואה.
41 המים/ נ' בחג. 42 גשמים/ המים. 45 יאלא הק'בה'/ מה הק'בה' עושה.
46-47 מורידין - א[19] // <20> מפוזר - בו. 47-48 א[19] - ישר' // הרי שלא היו ישר'
כשירין.

1 ששה/ נ' חסירין שבעה.

- תִּשְׁרִי שִׁבְהֵן שְׁלוּחִין יוֹצְאִין לְסוּרִיא 4]]
 מִתְקַנִּין אֶת הַמוֹעֲדוֹת וְכו': וְעַל 7]]
 וְהָאֵל כֹּבֵר יֵצְאוּ בָּאֵלּוּל אֵלָא בְּגִי 9]]
 דְּאִיתְקֻדַּשׁ יִרְחָא: א'ר' יְהוֹשֻׁעַ 9]]
 לֵאמֹר דְּאוֹלָן לְלִימּוּדֵן דְּלִית 8x]]
 מִיִּית מִי אֹזֵל תִּמְן חֲשִׁשִׁין 8x]]
 תְּרִין יוֹמִין אִמ' לֹון רַב חֻקִּיה 8x]]
 מַה אַתֶּם מַכְנִיסִין לִפְסֵק זֶה 10x]] 10
 דִּין מִתְעַצְלִין בּוֹ: אֲבִי דִר' 9]]
 חֲשׁ עַל גְּרָמִיָּה וִינָאֵם תְּרִין יוֹ 8]]
 כְּרוּכָה וְדִמְךָ: ה'ל' ב' 12]]
 בְּעִלִּיל בֵּין שְׁלָא נִרְאָה בְּע' 12]]
 בְּעִלִּיל מִפּוֹרְסָם כְּמִדְתָּם 13x]]
 בְּעִלִּיל לֵאדָרְךָ: ה'ל' 16x]]
 יוֹתֵר מֵאַרְבַּעִים זֶוּג וְעִיכְבָּן 10x]]
 תְּנִי שְׁלַח לוֹ רִבֵּן גְּמִלְיָאֵל לֹא 10]]
 מַעֲכָב אֶת הָרִבִּים מִלְעֲשׂוֹת 10]]
 צִרִיךְ נִידוּי: א'ר' יוֹדָה הֵן 10x]] 20
 לֹא ר' עֻקְיָבָא נִתְּנָדָה אֵלָא ש' 10]]
 גָּדֵר וְשְׁלַח רִבֵּן גְּמִלְיָאֵל וְהַע' 10]]
 ה'ל': אֲב וּבְנו שְׂרָאוֹן 9]]
 וְכו': ר' שִׁמְעוֹן אִמ' אֲב וּבְנ' 8]]
 כְּשִׁירִין לְעֻדוֹת הַחֹדֶשׁ 12x]]
 נִפְשׁוֹת וְלְעֻדוֹת מִמּוֹן אִין 9]]
 ה'ל': א'ר' יוֹסֵה מַע' 10x]]
 הָרֹפֵא שְׂרָאָה אֶת הַחֹדֶשׁ 10]]

13 כְּרוּכָה/ כְּרִסוֹ.

- 5 וְהָלֹא/ לֹא. 7 לְלִימּוּדֵן/ לְנִמְרוּרִין. 9 חֻקִּיהָן // חֲסִדָּא. 10 מַכְנִיסִין/ נ' עֲצֻמְכֶּם; לִפְסֵק/ לְמִפְסָק. 12 וִינָאֵם/ וְצִמָּה. 17 וְעִיכְבָּן // // נ' <12> מִפְּנֵי – מַעֲכָבוֹ. 18 תְּנִי/ ל'; גְּמִלְיָאֵל/ נ' <9> אִם – לְבֹדָא. 19 מִלְעֲשׂוֹת/ נ' <7> דִּבְרַ – מִלְעֲשׂוֹת. 21 ש'ן // ל' ("שֹׁכֵר" וְנִמְחָק). 25–26 // נִפְשׁוֹת – אִין // ל'.

- שמעון בתחילה של עדות]10
- 30 דכת' ויאמר י"י אל משה ואֵל]10
- מצרים עשאו בשני עדים]9
- לכם עדות זו תהא כשירה]9
- עדות זו תהא מסירה לכם]9
- אותו ואת בנו ופסלו את ע]9א
- פסול: וכשבאו לבית דין קיב]7
- עבדו המשוחרר שהוא כש]9
- אתו (עבדו) ואת בנו משום ק]9
- ואילו הן הפסולין המ]9
- ומלוה בריבית וכו': אמ' ר]8א
- 40 תנא מפריחי יונים: ר' ליעזר]7א
- שנים משום ר' ליעזר יוצא]7
- אשה בעיר של זהב: ומפריח]7
- פסולין מן העדות: א"ר' יונה]7
- עוד הדה דסנהדרין]2 [[דר' ליעזר]6
- דברי הכל היא: מהו דברי הכל]6
- בסנהדרין הכא: א"ר' יוסי יודעין]5
- שהוא פסול מעדות נפשות:]5
- החודש כעדות נפשות אינון]4
- [נחתכו כעדות 10-14 שורות]

29-30 של עדות - דכת' / ל'. 30-31 [[- מצרים (שמ' יב:א) / החודש - וגו' (שמ' יב:א-ב).
 31-33 עשאו - לכם / ל'. 36 המשוחרר - כש] [[/ ל'. 37 אתו / ל'. 39 וכו' / ב' <147>
 זה המשחק - דקה (סנהדרין פ"ג ושבועות פ"ו). 43 יונה / מנא. 44 עוד הדה / כל ההיא.
 46 בסנהדרין הכא / ל'. 47 מעדות / ב' <13> ממון - מעדות. 48 כעדות / כעדי.

תעניות

טור 11א

Darmstadt Hs 413

פ"א סד ע"ג 57 – ע"ד 34

לגביה סוליסה אמ ליה מה כן: אמ ליה איסטנס
אני ובתשמיש המיטה לא כל שכן: תיפתר במקום
שאין טובלין או קודם שלא התקין עזרא לבעלי
קריין: ר' יעקב בר אחא ר' יסא בש' ר' יהושוע בן לוי
אין קרי אלא בתשמיש המיטה: רב הונא: רב הונא
אמ' אפי' (תימא) ראה עצמו נאות בחלום: הוון בעי
מימר ובלבד מאשה: ר' יונה ר' יוסה תריהון אמרי
אפי' מדבר אחר: תמן תנינן יום הכיפורים אסור
ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המי
המיטה: ותני עלה בעלי קריין טובלין כדרך בצינ'
בצינעה ביום הכיפורים ולית הדה פליגא על ר'
יהושוע בן לוי פתר לה במי ששימש מיטתו מב'ע'
מבעוד יום ושכח ולא טבל: והתני מ(ש)[ע]שה בר'
יוסי בן חלפתא שראו אותו טובל בצינעא ביום
הכיפורים: אית לך מימר על אותו גוף קדוש בש'
בשוכח: כת' בחסר ובכפן גלמוד אם ראית חיסרון
בא לעולם עשה אשתך גלמודה: א"ר' מנא וליוסף
יולד שני בנים אימתי בטרם תבוא שנת הרעב
תני בש' ר' יודה תאוותי בנים משמשין מיטותיהן
א"ר' לוי ובלבד ביום שטבלה: הל':
עברו אילו ולא נענו בית דין גוזרין שלש תעניות
אחרות על הציבור אוכלין ושותין מבעוד יום
כו': ר' יודן בר חמא דכפר תחמין כי בתוך ארבעים

1 לגביה/ נ' לביש. 2-1 איסטנס אני/ נ' <35> רבי שמ' – איסטנים אני. 2 המיטה/ נ'
<6> איתא – המיטה. 4 יסא/ אימי. 5 רב הונא/ ל'. 8 אסור/ נ' באכילה ובשתייה.
16 בשוכח/ נ' <88> רבי יודה – רבי אבון; אם ראית/ בשעה שאת רואה. 17 מנא/ לוי.
19 תאוותי/ תאיבי. 20 לוי/ יוסי.

- יום שעמד משה בהר היו ישר' נוהגין כן: הא דתמר בלוחות אחרונים אבל בראשונים לא: א'ר' מנא על שם אין מטריחין על הציבור יותר מדאי ז הל': עברו אילו ולא נענו בית דין ז גוזרין עוד ש(ע')ב[ע] שהן שלש עשרה תעניות כול: א'ר' חייא בר בא שאם היו שני דברים כגון עצירת גשמים וגוביי רביי: הל': עברו אילו ולא נענו ממעטין במשא ומתן בבניין בנטיעה באירוסין כול: בבניין א'ר' יהוש' בן לוי הא דתמר בבניין של שמחה כגון בית חתונה אבל אם היתה כותלו גותא סותרו ובניהו שמואל אמ' כתחילה בכותלא דגנייב'יה: ובנטיעה א'ר' ז יהושע בן לוי הא דתמר בנטיעה של שמחה כגון גינת ביתן של מלכים אבל נוטע הוא כרמו ז וזורע ג(רמו)[נו] ושדהו שהוא חיותו: באירוסין ובניש' ובנישוא(ו)[י]: ר' יוסה בש' ר' יעקב בר אידי אסור לאר(ו)ס⁰⁰⁰] אשה בערב שבת: הא דתמר בשלא לעשות סעודת אירוסין בערב שבת הא לארס יארס: שמו' אמ' אפי' בתשעה באב יארס שלא יקדמנו אחר מחלפא שיטתיה דשמואל תמן הוא אומ' אלהים מושיב יחידים ביתה: במאנים לעלות והכא הוא אומ' הכן אלא שלא יקדמנו אחר לתפילה אפילו כן לא ק(ד)[יי]מה: ובשאילת שלום: הדה אמ' לא דנים: ר' חזקיה ר' א(ס)[ח]א בש' ר' אבהו אסור לדון ז דיני ממונות בערב שבת ובערב יום טוב: והתני ר' חייא דנין דיני ממונות בערב שבת אבל לא דיני נפשות אמ' כאן להלכה כאן לדברי תורה: ולא כן

24 יום שעמד/ שעשה. 24-25 היו - לא/ ל'. 25 מנא/ יוסה. 30 וגוביי רביי/ <41> וגוביי - שניהם. 33 כגון - חתונה/ ל'. 35 כתחילה/ ל'. 35-38 ובנטיעה - חיותו/ ל'. 39 ר' נ' <6> בא - ר'; יוסה/ נ' רבי אחא. 41 בערב שבת/ ל'. 46-50 הדה אמ' - תורה/ ל'.

תני אין שואלין בשלום: חבירים בתשעה באב:
 אבל משיבין את ההדיוטות בשפה רפה לימים
 שבינתיים נצרכה: הל': היחידים חוזרים
 ומתענין עד שיצא ניסן יצא ניסן וירדו גשמים
 סימן קללה שנ' הלא קציר חטים היום אקרא
 אל י' ויתן קולות ומטר וגו': הדתמר' בשלא ירדו
 להן גשמים כבר אבל ירדו להן גשמים כבר סימן
 ברכה היא: הדרן עלך:
 פרק א':

טור א III

פ"ב סה ע"א 27 – 64

סדר תענית כיצד

מוציאין את התיב'
 לרחובה של עיר ונותנין אפר מקלה כו' ולמה מוציאין
 את התיבה לרחובה של עיר א'ר' חייא בר בא לומר
 חושבנו כאילו גולין לפניך א'ר' יהושוע בן לוי לפי
 שנתפללו בצינעא ולא נענו לפיכך יצאו לחוץ
 ונתפרסמו: א'ר' חייא בר בא ולמה מוציאין את התיבה
 לומר כלי חמדה היה לנו וגרמ' עווננו שיתבזה:
 ר' הונא רבה דציפורין אמ' אבותינו חיפו אותו
 זהב ואנו חיפינו אותו אפר: א'ר' יעקב דרומייה
 למה תוקעין בקרנות לומר חושבנו: היינו גועים
 כבהמות: א'ר' לוי ולמה יוצאין בבית הקברות לומר
 חושבנו כאילו מתים לפניך: א'ר' תנחומא וכולהון
 הכא אם מתה אנו חייבין: הרי אנו מתים ואם ריע'
 ריעבון הרי אנו רעיעים ואם גלות הרי אנו גולים:
 ונותנין אפר מקלה על גבי התיבה על שם (א)[ע]מו

10

56 ומטר וגו' נ' <16> אמר רבי יוסי – רב יצחק.

11 היינו/ כאילו. 12 בבית/ בין. 14 הכא/ בה.

אנכי בצרה: א'ר' זעירא כל אימת דהוינא חמי ז
 להון עבדין גופי רעיך ביומוי דר' אילא (כ) [ה] וון שבקין
 ארונא ועללין להון: אמ להון ר' זעירה לא כן תני
 לא היו מתחלפין עליו כל היום אלא יושב ומשמר 20
 כל היום ר' שמואל בר נחמן ור' יודן בר מנשיא חד
 אמ להזכיר זכותו של אברהם אבינו וחד אמ' להזכיר
 זכותו של יצחק אבינו: מאן דאמ של אברהם (אבינו) על
 על שם ואנכי עפר ואפר: ומאן דאמ זכותו של
 יצחק אבינו (xx) ובלבד אפר רואין אותו כאילו ציבור
 על גבי המזבח: ר' יודה בן פזי כד הוה נפק לתעניתא
 הוה אמ קומיהון אחינו כל מאן דלא מטא שמשא
 לגביה ישב עפר ויתן על רישיה: ובראש הנשיא
 א'ר' תחליפא קיסריא כדי לפרסמן לא דומה ז
 המתבזה מעצמו למתבזה מאחרים: כת' יצא חתן 30
 מחדרו וכלה זה הארון: וכולה מחופתה זה ספר
 תורה: דבר אח' יצא חתן מחדא זה הנשיא וכלה
 מחופתא זה אב בית דין: ר' יודן אומ לר' יודן נש'
 נשיאה פוק עמן דצערך עבד: א'ר' יוסה הדה
 אמ אילין תענייתא דאנן עבדין לית אינון תעניין:
 ולמה לית נשיא עמן: כתוב אחד את פני הפרוכת
 וכתוב אחד אומ' את פני פרוכת הקודש: איתפלגון
 ר' אבהו ורבנין חד אמ הנשיא חטא הגדולה במקו'
 במקומה: הציבור חטא אין הגדולה במקומה
 וחרינה אמ לפי שחטאו הלמד וה[מ]למד לפיכך 40
 יצאו לחוץ ונתפרסמו על שם והוציא את הפר
 אל מחוץ למחנה: תני חזקיה רמן כל מקום שיש

17 אימת/ זמן. 18 עבדין/ נ' כן הוה. 20 אלא/ נ' אחד היה. 22, 23, 25 אבינו (4x) / ל'.
 22 וחד/ וחורנה. 23 דאמ/ נ' כדי להזכיר זכותו; (אבינו) / נ' בין עפר בין אפר. 24 דאמ/
 נ' כדי להזכיר. 25 אותו/ אפרו של יצחק. 28 ישב/ יסב; על/ גו. 31 וכלה/ נ' <4>
 מחופתה – מחדרו; וכלה/ וכלה. 31-32 ספר תורה/ התורה. 32 מחדא/ מחדרו.
 33 יודן/ חלבו. 36 אחד/ נ' א'ר'. 37 הקודש/ נ' ר' אחא אמ'. 42 רמן/ רמו.

משיח יש ארון: אם אין משיח אין א(ח)[ר]ן: ותייה
 כיי דאמ' ר' שמואל בר' יונה בש' ר' חא חמשה
 דברים היה בית המקדש האחרון חסר מן הראשון
 ואילו הן אש תמיד וארון ואורים ותומין[ן] [ם] ושמן:
 המשחה: ורוח הקודש: מה טעם וארצה בו:
 ואכבדה חסר ה' כת': הל': הזקן שבא
 שבהן אומ לפניהם דברי כיבושין כו': דילמא
 ר' בא בר זבדא ר' תנחום בר עילאי ור' יושיה נפקו
 לתעניתא: דרש ר' בא בר זבדא קומיהון נשא
 לבבניו אל כפים: לכף ידים ואח(כ)[ר] כך אל אל בשמ'
 בשמים: כך אם כן לבר נש נסיב ליביה בידיה:
 מה נשא לבבנו אל כפים לכף ידינו ואחר כך
 אל אל בשמים: כך אם היה שרץ לכף ידו של
 אדם אפי' הוא טובל בכל מי בראשית אין לו טהרה
 עולמית השליכו מידו אפי' לא טבל אלא במי
 שילוח שאין בעומקן אלא אמה על אמה

טור א 12

פ"ב סה ע"א 64 – ע"ב 45

ברום שתי אמות מיד הוא טהור: ומנין שאין
 מי שילוח אלא די ארבעים סאה שיעור טבילה
 שנ' יען כי מאס העם הזה את מי שילוח ההולכים
 לאט בגימטריא ארבעים הן: דרש ר' תנחום בר עילאי
 כת' ויכנעו שרי המלך והמלך וכראות י' כי נתענו
 אין כת' כאן אלא כי נכנעו היה דבר י' אל שמעיה:

43 אם אין/ וכל מקום שאין. 44 יונה/ ינא. 45 בית המקדש/ המקדש ("ביקדש" והוגה).
 46 תמיד/ ל'. 47 מה טעם/ על שם. 48 חסר ה' כת'/ ואכבד כתיב חסר ה"א; ונ' <9>
 אילו – הראשון. 51 קומיהון/ ל'. 52-53 לכף – בשמים/ ל'. 53 כך אם כן לבר/ ואיפשר
 כן אית בר; בידיה/ ויהיב גו ידיה אלא. 54 כפים/ נ' נשוי ליבינן. 56 בכל מי בראשית/
 במי שילוח או במי בראשית. 57-4 אפי' – הן/ מיד טהר.

דרש ר' יושיהה התקוששו וקשו נקושש גרמן

עד דלא נקושש חורנין בגין דאית הכא אמרין עלי

ביש קדם ר' יוחנ' אלא כל עמא לדינא: אמרין דהוה

תמן ר' חייא ור' יסא ור' מא קמון ואזלון להון: א"ר' 10

אלעזר שלשה דברים מבטלים גזירה קשה אילו הן

תפילה תשובה וצדקה ושלשתן בפסוק אחד ויכנעו

עמי אשר נקרא שמי עליהם ויתפללו זו תפילה

ויב(כ)[ק]שו פני זו צדקה כמדתמ' אני בצדק אחזה פניך

וישובו איש מדרכו הרעה זו תשובה: ואם עשו כן

ואני אשמע השמים: ר' תגיי דרש הדה דר' לעזר

סוף סוף שתא כשתא מן עפר קייטא לסיתויה: צפח

ציפונא יצף לבניך כל שנה שאין מתריעין עליה

בראשה סוף מתריעין עליה בסופה וכל שנה שאין

חסה על פירות חבירתה סוף שהיא מאבדת את 20

פירותיה: ורוב היין יחמיץ אית הוון סבין בציפורין

כד הוות רביעה קדמייתה נחתה הוון מריחין בעפרה

וזרעין מה מוי שתא אמ ריש לקיש: כת' ואיד

יעלה מן הארץ עלה שבר מלמטה מיד גשמים

יורדין: א"ר' ברכיה כת' יערף כמטר לקחי: כפו 2

ערפכם בתשובה מיד הגשמים יורדין: ר' ברכיה

עבד תליסר תעניין ולא נחת מיטרא בסופא אתא

גוביי: על ואמר קומיהון אחינן חמוי מה הנן עבדין

לא דא היא דנביא מקנתר לן על הרע כפים להיות

מריעין זה לזה בכפינו: ומבקש טובים: השר 30

שואל היכן הוא השוחד ליקח: השופט בשילום

שלם ל' ואשלם לך הגדול דובר הוות נפשו הוא

8 הכא/ נ' בני נש; עלי/ נ' לישן. 9 קדם/ גבי. 15 איש מדרכו הרעה (יר' כו:ג)/ מדרכיהם

הרעים (דה"ב ז:יד); כן/ נ' מה כתיב תמן. 16 לעזר/ נ' <6> כל – לעזר. 17 סוף/ ל';

צפח/ נפח. 19 בראשה/ בראשונה. 21 פירותיה/ נ' א"ר אחא. 22 נחתה/ ל'.

23 וזרעין/ וידעין מימור; אמ/ נ' <50> רבי לעזר – אמר. 29 להיות/ להיטיב.

ויעבתוה: עבדונה: עוביה: עבדונה קליעה דחובין:
 מה פסק ליה טובם כחדק טובא דבהון כאילין ז
 חדקייא: ישר ממסוכה: ישרים דבהון כאילין
 סוכייא: יום מצפה פקודה באה יום שציפינו בו
 לרווחה: אתא עילון גוביי: עתה תהיה מס: כך
 אינון מיכן ובכין נחת מיטרא: אמ' ריש לקיש ז
 תשובה של רמאות עשו אנשי נינוה: מה עשו ר'
 חנניה בש' ריש לקיש העמידו עגלים מבפנים ואימ'
 ואימתייהו מבחוץ והוון אילין געיין ואילין געיין ז
 אמרין אי לא את מרתם עלן אנן מרחמין עליהון ז
 הדחי דכת' מה נאנחה בהמה: א'ר' אחא בערביא
 עבדין כן: ויקראו אל אלהים בחזקה: א'ר' שמעון
 בן חליפתא חציפא נצח לבישא כל שכן (לבישת) ז
 לטובתו של עולם: ומן החמס אשר בכפיהם
 א'ר' יוחנן מה שהיה בידן החזירו ומה שהיה בשידה
 תיבה ומגדל לא החזירו: וקרעו לבבכם ואל בגדיכם
 א'ר' יהושע' בן לוי: אם קרעתם לבבכם בתשובה
 אי אתם קורעים לא על בניכם ולא על בנותיכם
 ר' שמואל בר נחמן בש' ר' יוחנן ארץ אף אין כת' ז
 כאן אלא אפים מאריך אפו ורוחו עם הצדיקים
 ועם הרשעים ר' חא בש' ר' שמואל בר נחמן ארץ
 אפים מאריך רוחו התחיל לגבות מאריך רוחו
 וגובה: א'ר' חנינא מאן דאמ רחמנ' וותרן הוא
 יוותרון בני מיעוהי אלא מאריך רוחיה וגביה
 ידידיה: א'ר' חא מהו ארץ אפים רחיק רוגז למלך
 שהיו לו לגיונות קשים אמ' המלך אם דרים עימי

40

50

35 ישרים/ ישראל. 37 אתא עילון/ בא עלינו; מס כף/ מבוכתם מן גוא. 38 מיכן/ בייכן.
 40 חנניה/ חנוה; ריש לקיש/ ר' שמעון בן חלפתא. 41 מבחוץ/ נ' <4> סייחים – מבחוץ;
 געיין (2x)/ געיי מן הכא. 42 אי – עלן/ אין לית מתרחם עלינן; אנן/ לינן. 44 בחזקה/
 נ' מהו בחזקה. 45 לבישא/ לכשירא. 47 בידן/ בכף ידיהם. 50 בנותיכם/ נ' <16> אלא
 – הרעה. 53 ר' חא/ נ' ר' תנחו' ביר' חייה; שמואל בר נחמן/ יוחנן; ארץ/ נ' <6> אף – ארץ.
 54 רוחו/ נ' עד שלא יגבה. 57 ר' חא/ ר' לוי. 58 לו/ נ' שני.

טור א II2

פ"ב סה ע"ב 45 – ע"ג 32

- (במדינה) עכשיו בני המדינה מכעיסין אותי מיד הן ז
 עומדין עליהן ומכלין אותן אלא הריני משלחן ז
 בדרך רחוקה שאם מכעיסין אותי בני המדינה
 עד שאני משלח אחריהן בני המדינה מפייסין ז
 אותי ואני מקבל פיוסן: אף כאן באים מארץ ז
 מרחק מקצה השמים י"י וכלי (ג) [ז] עמו לחבל כל הארץ
 ולא עוד אלא שהוא בפניהם שנ' פתח י"י את ארצו
 ויוציא כלי זעמו: עד דהוא זעמו: עד דהוא פתח
 ועד דהוא טריד רחמיו קריבין: כת' לא איש אל
 ויכזב וכן אדם יתנחם: הק' ב' ה' אומ' לעשות טובה 10
 לא איש אל ויכזב: אומ' לעשות רעה דהוא אמר
 ולא יעשה: וחרינה אמ' לא איש אל ויכזב הוא שיע'
 שיעשה דבריו כזבים: למה י"י יחרה אפך בעמך:
 ולא בן עמרם הוא שיתנחם וינחם י"י על הרעה
 אשר דבר לעשות לעמו: ר' חא בש' רב אין תענית
 עכשיו: א"ר יוסה דהא אמ אילין תענייתא דאנן ע'ז
 עבדין לית תעניין: אמ ליה לא כן אמ רב כל תענית
 שאינה נעשית כתיקנה אינה תענית עליה הכת'
 אומ' היתה לי נחלתי כאריה ביער: הל':
 עמדו בתפילה מורידין לפני התיבה וזן 20
 לפני התיבה ורגיל וישלו בנים וביתו ריקם כדי
 שיהא ליבו שלם בתפילה: תני ושפל ברך
 וְנוֹת תַּשְׁחֹרֶת וְרָגִיל בַּחֲכָמָה וְרָגִיל בַּאֲגָדָה וְיֵשׁ לוֹ

1 מיד הן/ והן. 5 מקבל פיוסן/ נ' <29> כך – מקבל תשובתן (ע"א); אף כאן/ הדא היא דכתיב. 6 הארץ/ נ' אמר רבי יצחק. 7 שהוא/ שנעל. 8 דהוא – דהוא/ דו. 9 קריבין/ נ' <22> תני – ישראל. 10 יתנחם/ נ' <10> רבי שמואל – אמר. 12 וחרינה אמ' ורבנן אמרי. 13 דבריו/ נ' של אל; כזבים/ כאילו אינן. 14 הוא/ נ' שעשה לאל. 15 לעמו/ נ' <24> אמר – יקימנה. 17 תעניין/ אילין; לא/ ל'. 18 אינה תענית/ ל'.

בית ושדה: תני וביתו ריקם ותמר הכן אלא
 גופו ריקם מן העבירות ויש לו בנים ובנות
 מפני שמצטער בגידול בנים אם אין להם
 מעמידן כלמי שירצו: הל': ואומר
 לפנייהם עשרים וארבעה ברכות שמונה עשרה
 שבכל יום ומוסיף עליהן עוד שש כול': ולמה
 שמונה עשרה ר' יהושע בן לוי אמ כנגד שמונה
 עשרה מזמורות מריש תילים עד יענך י' ביום
 צרה ואם יאמר לך אדם תשע עשרה אמור לו:
 למה רגשו גוים לית מיניין: מיכן אמרו המתפלל
 ואינו נענה צריך תענית: א"ר מנא רמז לתלמיד
 חכם הוא שאדם צריך לומר לרבו תשמע תפילתך
 ר' סימון אמ כנגד שמונה חליות שב[ש]ורה בשעה
 שאדם שוחה צריך לשוח בכולן ומה טעם כל עז'
 עצמותי תאמרנה י' מי כמוך: ר' פנחס בש' ר' חנינא
 כנגד שמונה עשרה פעמים שאבות כתובים בתורה:
 ואם יאמר לך אדם שבע עשרה אינן אמור לו זכור
 לאברהם ליצחק ולישור' עבדיך מיניין: ר' שמואל
 בר' נחמן בש' ר' יונתן כנגד שמונה עשרה ציון :
 שבמעשה משכן שיני: א"ר חייא ובלבד מן ואותו
 אהליאב בן אחיסמך עד סוף הספר: ר' זעירה בש' ר'
 רב ירמיה יחיד בתענית ציבור צריך להזכיר מעין
 המאורע: איכן אומרה ציבור בין גואל לרופא:
 חולין ויחיד בשומע תפילה: מהו אומ' עינינו י'
 ענינו בעת ובעונה הזאת כי בצרה גדולה אנחנו :

24-25 אלא - העבירות/ ל'. 26 מפני - בנים/ ל'. 27 מעמידן כלמי/ מעבירין כל מה.
 31 מזמורות/ נ' שכתוב; מריש תילים/ מראשו של תילים. 33, 41 מיניין (2x)/ מינון (בפעם
 הראשונה "מיניין" והוגה). 36 אמ/ בשם רבי יהושע בן לוי; שמונה/ נ' עשרה. 37 שוחה/
 עומד ומתפלל. 38 ר' /, נ' >70< לוי - ר'; פנחס ... חנינא/ חנניה ... פינחס. 39 בתורה/
 נ' אברהם יצחק יעקב. 40 אדם/ נ' >17< תשעה - אדם. 40-41 זכור - עבדיך (שמ'
 לב:יג)/ ויקרא - ויצחק (בר' מח:טז). 43 שבמעשה/ שכתוב בפרשת; חייא/ נ' בר אדא;
 ובלבד/ ובלחוד. 44 סוף הספר/ נ' >71< שבע - תחינה. 46 ציבור/ ל'. 47 ויחיד בשומע
 תפילה/ ל'.

ואל תסתר פניך ממנו ואל תתעלם מתחינתו
 כי אתה יי' העונה בעת צרה פודה פודה ומציל
 50 בכל עת צרה וג' צוקה כאמור ויצעקו אל יי' בצר
 להם ממצוקותיהם ויצאים ויושיעם בר' אתה
 יי' העונה בעת צרה: ר' ינאי בר' ישמעאל בשם
 דבית ר' ינאי אומרה בשומע תפילה: ר' יונה בש'
 רב אפי' יחיד שגזר על עצמו תענית צריך
 להזכיר מעין המאורע איכן אומרה ר' זעירא
 בש' ר' חונה אומרה בלילי שבתות ובימוי: אר'
 מנא ואנא דלא בדקיתה אי כהדה דרב ירמיה:

Darmstadt Hs 413

טור 111

פ"ד סח ע"ג 15 – 48

החוקה: יהא שלמא על ידה דגברת על
 ימינא: ר' יוחנן בש' ר' יוסי בר' בא הלוחות
 הוו מבקשין לפרוץ והיה משה תופשן ומה
 טעם ואתפוש בשני הלוחות: תני בש' ר'
 (ירמיה) [נחמיה] הכת' פרת: ר' עזריה בש' ר' יודן הלוחות
 היו משואן ארבעים סאה והכתב היה סובלן
 כיון שפרח הכתב כבדו על ידי ונפלו ונשז
 ונשתברו ר' בון בש' ר' יוחנן אבימי בר טובי
 בש' ר' יוחנן לטובתן של ישראל נשתברו משל
 10 למלך בשר ודם ששלח שליח לקדש אשה
 וליתן ליתן לה כתובה הלך השליח ומצאה
 שקילקלה והיה השליח פיקח והוא היה
 שושבינה (אם) אם אני נותן לה כתובה

50 יי' אל חנון ורחום. 51 צרה וצוקה/ צוקה; כאמור/ ל'. 52 ויושיעם/ ל'. 54 דבית
 ר' ינאי - בש' / ל'. 55 רב/ רבי שמעון בן לקיש.
 2 בא/ אביי. 5 הכת' / נ' עצמו; יודן/ יהודה בי רבי סימון. 7 ידיו/ נ' של משה.
 27-8 ר' בון - תחת ההר/ ל'.

עכשיו היא נידונה באשת איש מה עשה
 נטל את הכתובה וקרעה אמ' אם אני יאמר
 המלך אני הורגה על שזינתה אני אומר לו
 עד עכשיו היא נאמנת בפנויה שלא נטלה
 את כתובתה ואת מקטרגה באשת איש וכן :
 עשה משה שיבר את הלוחות ולא רצה
 ליתנם לישר' מפני שמצאן בקילקול מעשה
 העגל מוטב שידונו כשוגגין ואל ידונו :
 כמזדיין: אמ אם יאמר לי הק' ב'ה' אני הורגן :
 על שעשו אותו מעשה אני אומ' לו עד עכש'
 עכשיו לא קיבלו את התורה ולא היו יודעין
 אל המחנה וירא את העגל ומחולות: ויחר
 אף משה וישלך מידו אל הלוחות וישבר
 אותם תחת ההר ובטל התמיד ר' סימון בש'
 ר' יהושע בן לוי אף בימי מלכות יוון הרשע'
 היו משלשלין להם בכל יום שתי קופות
 של זהב והיו מעלין להן שני גדיים או שני
 טלאים פעם אחת ושילשו(ו) להן שתי קופות
 של זהב והעלו להן שני חזירים ולא הספיקו
 להגיע למחצית החומה עד שנעץ החזיר
 ציפורניו וקפץ בארץ: ישר' אבע מאות
 פרסה אותה שע' גרמו עוונות ובטל
 ה(מ)[ת]מיד: והובקעה העיר: כת' בתשעה
 לחודש הובקעה העיר ואת אמ' בשבעה
 עשר א'ר' תנחום בר חנילאי קילקול חשבונ'
 חשבונות יש (ל)[כ]אן: והיה בעשתי עשרה
 שנה באחד לחודש היה דבר יי' אלי לאמר
 בן אדם יען אמרת צור על ירושלים

28 אף/ ל'; הרשע'/ ל'. 29 בכל יום/ ל'. 30 מעלין/ נ' <57> שני כבשים – מעלין.
 30-31 או שני טלאים/ ל'. 31 פעם אחת/ ובסוף. 33 שנעץ/ ("שנתץ" והוגה).
 34 ציפורניו/ ל'; אבע מאות/ ארבעים. 36 התמיד/ נ' <79> וחרב – ירושלים.
 37-38 בשבעה עשר/ הכין.

האח מהו האח אא אין תימר באחד באב
 עדיין לא נשרף הבית: ואין תימר באחד
 באלול כך ליום אאלול וולדה נפיק מירושלים
 ואתי לצור אלא קילקול חשבונות יש כאן ?
 ר' יוחנן וריש לקיש חד אמר למלך שהיה
 יושב ומחשב חשבונותיו אמ יעשה זה
 ראש לכל החשבונות וחד אמ' למלך שהיה
 יושב ומחשב חשבונותיו באו ואמרו לו :
 נשבה בנך ונתקלקלו חשבונות אמ' יעשה
 50 זה ראש לכל החשבונות: ר' מנא בעא
 נחא נתקלקלו לשעבר שמא לבא כן כמאן
 דאמ' בתשעה לחודש שמא בשבעה
 עשר בו: מה ביניהון עשרים ואחד
 יום מיום שהובקעה העיר עד יום
 שחרב הבית עשרים ואחד יום: אר' בא
 וסימניך מקל שקד אני רואה: מה לזו זה
 משמציא נצב עד שגומר פירותיו עש'

טור ב11

פ"ד סח ע"ג 48 - ע"ד 35

עשרים ואחד יום: כך מיום שהובקעה
 העיר עד יום שחרב הבית עשרים ואחד
 יום: (כך מיום שהובקע:) מאן דאמ' בתשעה
 לחודש הובקע העיר באחד באב חרב הבית:
 ומאן דאמ' בשבעה עשר לחודש הובקעה
 העיר בתשעה באב חרב הבית: ושרף

43 הבית/ ל'. 44 כך ליום אאלול/ ביום ("יום" והוגה); וולדה נפיק/ ולילה נפק בלדרה.
 46 חד/ רבי יוחנן. 47-49 חשבונותיו - חשבונותיו/ חשבונות. 51 לכל החשבונות/
 לחשבונות ונ' <21> רבי שמעון בן לקיש - לחשבונות. 53 שמא/ בין כמאן דאמר.
 56 הבית/ בית המקדש; עשרים ואחד יום/ ל'; בא/ אבונה. 58 נצב/ את ניצו.

4 הובקע העיר/ ל'. 5-6 לחודש הובקעה העיר/ ל'. 6 הבית/ נ' <159> תני - עקיבה.

- אפוסטומוס את התורה איכן שרפה רב אמ'
 במערכתה דלוד ורבנן אמרין במערכתה
 דטרו לוטה: והעמיד צלם בהיכל אית תניי ז
 תני והועמד תני בעשרים ותרין בשבט ז 10
 בטילת גזירת קס(ק)ג[ג]גס שגור להעמיד צלם
 בהיכל והיגיעה השמועה לירושלים כשמת
 קסגלס ביום טוב הראשון של חג ואמ להן ז
 שמעון הצדיק עשו המועד בשמחה ואלה'ים יעצ
 יעשה לנו נס: ונכנס לבית קודש הקדשים
 ואמ' מי ששיכן שמו בבית הזה הוא יעשה
 לנו נס כשם שעשה לאבותינו בכל דור ודור
 מיד שמע קול מבית קודש הקדשים איתקטל
 קסגלס ובטלו גזירותיו: וכתבו אתה שעה
 וכיוונוה ואותו היום עשהו יום טוב: בתשע' 20
 באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ:
 מפני מה לא גזרו תענית יום שילוח מרגלים
 ר' חננא אבוי דאמרנטה בש' ר' בנטה שלא
 קיבלו רוב הציבור עליהן א'ר' יהושוע בן לוי
 כל מה שנעשה לא חזר: א'ר' לוי כת' אשר
 יעשה אותם האדם וחי בהן ואין מאור עיניו
 של אדם חוזר אלא לאחר ארבעים יום: כת'
 (אשר יעשה) ויהי בחודש השיני בשנה
 השינית בעשרים לחודש נעלה הענן ז
 וכת' וי(ש)עו מהר י' ר' זכריה חתניה דר' 30
 לוי אמ לאילין תליא דיי(א)[ת]פני מין ב'ית x ז
 ספרא ונפקו להן בכפרי'א: בו ביום נתאוה
 תאוה עד חודש ימים: ותסגר מרים מחוץ

7 רב/ ר' אחא. 8-9 במערכתה דטרו לוטה/ במעברתא דטרלוסה. 10 והועמד/ נ' <12> מאן
 - אפוסטומוס. 10-21 תני - לארץ/ ל'. 22 גזרו/ קבעו אינו (קבעו אותו); יום שילוח
 מרגלים/ ל'. 23 ר' / ל'; דאמרנטה/ דבר ינטה; בנטה/ בנייה. 25 כל/ נ' <5> מה - וכל;
 שנעשה/ נ' בזה. 31 תליא דייתפני/ טלייא דמיתפני; בית/ ל'. 33 ימים/ נ' <7> עד -
 מרים.

למחנה שבעת ימים: וארבעים של מרגלים:

וַיָּשׁוּבוּ מִתּוֹר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבַּעִים יוֹם

וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֹהֶרֶן: אֲתָן ו

וַאֲשַׁכְחוּן יִתְהוּן עֹסִיקִין בְּהִלְכוֹת חֵלָה ז

וְעוֹרְלָה: אִמְרוּ לָהֶן אַתֶּם אֵין נִכְנָסִין לָאָרֶץ

וְאַפִּס עֹסִיקִין בְּהִינֶן[ל]כּוֹת חֵלָה וְעוֹרְלָה

מִיד וְתִשָּׂא כָל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכוּ 40

הָעָם בְּלִילָה הַהוּא: אִמְ' לָהֶן הַק'ב'ה' אַתֶּם

בְּכִיתֶם בִּיכִיָּה שֶׁל חֵינָם וְאִנִּי קוֹבֵעַ לָכֶם

בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת: בְּכָה תִּבְכֶּה בְּלִילָה: תְּנִי ר'

יוֹסֵה יוֹם שֶׁחָרַב הַבַּיִת מוֹצָאֵי שְׁבֹת

וּמוֹצָאֵי שְׁמִיטָה וּמִשְׁמֶרֶת יְהוֹרִיב ו ז

וְתִשְׁעָה בָּאֵב: וְכֵן בְּחוֹרְבֵן בֵּית שְׁנִיָּה

הָדָה הָיָא דְתַנִּינָן וְחָרַב הַבַּיִת בְּרָאשׁוֹנָה

וּבִשְׁנִיָּה וּבֹזָה וּבֹזָה הָיוּ הַלּוּיִם עוֹמְדִין ז

עַל הָדוֹכָן וְאוֹמַר זֶה הַפֶּסֶק וַיֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם

אֶת אוֹנֶם וּבִרְעָתָן יִצְמִיתָן: רִישׁ לְקִישׁ ז 50

בְּעָא קוּמִי ר' יוֹחָנָן מַהוּ לּוֹמַר שִׁיר בְּלֹא

נִסְכִּים אִם לִיָּה מִן מַה דְתַנִּי בֹזָה וּבֹזָה

הָיוּ הַלּוּיִם עוֹמְדִין עַל הָדוֹכָן וְאוֹמַר זֶה

הַפֶּסֶק וַיֵּשֶׁב עֲלֵיהֶן אֶת אוֹנֶם אִם לִיָּה

וּמַה אֶת שְׁמַע מִינָה מֵאַחֵר שֶׁאִילֹ

נִסְכִּים הָיוּ זְמַנּוּ שֶׁל שִׁיר הִיָּה: ר' יוֹחָנָן

אִם שִׁירוֹ שֶׁל יוֹם וְרִישׁ לְקִישׁ אִם שִׁירוֹ ז

שִׁירוֹ שֶׁל אֶתְמוֹל הִיָּה: א'ר' לוי יְהוֹרִיב

37 ואשכחון יתהון/ אשכחינן. 39 ואפס/ ואתם. 41 הק'ב'ה'/ ל'. 42 חֵינָם/ תפלות; ואני קובע לכם/ חיי עתידין אתם לבכות. 43 לדורות/ של ממש; תני ר'/ נ' <127> שמעון – תני רבי. 46 ותשעה/ בתשעה. 46–48 בחורבן בית שנייה – ובשנייה/ בשיני. 54,49 זה הפסוק (2x)/ ל'. 52 ליה/ נ' נישמענה; מה/ הדא. 54 אוֹנֶם/ נ' <48> וגו' – אוֹנֶם; ליה/ נ' ר' שמעון בן לקיש. 55 מינה/ נ' אמר ליה.

טור ב2

פ"ד סח ע"ד 35 – סט ע"א 3

- קרו מסרב(ו)א[נ] מרון: מסר בייתה לשנאה
א'ר' ברכיה יהויריב יה' הריב עם בניו על
שמרו וסר(א)ב[ו] בו כמדתמר כי ריב לי' עם
עמו: ידעיה עמוק לציפורין: ידע יה' עצה
עמוקה שבליבם והגלם כציפורים כמדת'
כציפור נודדת מקינה: ונלכדה ביתר: ר'
הוה דריש עשרים וארבעה בבילע י' ולא
חמל: ר' יוחנן דרש אשתין: ור' יוחנן קם
על ר' אלא על ידי דהוה סמיך לחורבנא
והוה תמן סכין נהירין והוה דריש קומ(ו)י[ה]ון
ואינן בכי ומשתתקין וקימין להון: ז
תני א'ר' יהודה בר' אילעאי בהלך ר' הוה
דריש דרך כוכב מיעקב דרך כוזבה מע
מיעקב: ר' עקיב' כד הוה חמי לבר כוזבה
הוה אמ' דין מלכא משיחא: אמ לו ר'
יוחנן בן תורתא עקיבא בלחייך יעלו
עשבים ועדיין בן דוד לא בא: תני ר'
שמעון בן יוחי אומ' ר' עקיבא היה דורש הקול
קול יעקב והידים ידי עשו קולו של
יעקב צווח מה שעשו לו ידי עשו בביתר: 20
מהו אומ' זכור י' לבני אדום את יום ירושלי'
א'ר' יוחנן קול אנדריינוס קיסר הורג בביתר
שמונים אלף ריבוא: א'ר' יוחנן שמונים
אלף זוג תוקעי קרנות היו מקיפין על ביתר

4 עמוק/ בקינה קלירית. 8 קם/ וכי היה יודע לדרוש יותר מר' בתמי'.

1 קרו מסרבון מרון/ גברה מירון קרתא מסרביי. 3-4 כמדתמר - עמו/ ל'. 5-6 כמדת' -
מקינה/ ל'. 7 וארבעה/ נ' עובדין. 8 קם/ יתיר. 10 קומיהון/ ל'. 12 בהלך/ ברוך;
12-13 הוה דריש/ נ' <26> הקול - הוה דריש. 17-21 תני ר' - ירושלי/ ל'.

- וכל אחד ואחד ממנו^(נ)נה על כמה חיילות
והיה שם בר כוזבא שהיו לו מאתים אלף
מטיפי אצבע: שלחו לו חכמים ואמרו לו
עד מתי אתה עושה בעלי ממ^(ו)י^(י)ן בישראל
אמ להון וכי היאך יכול לבודקן אמרו לו
כל ³⁰ (ש)^(מ)י שאינו רכוב על הסוס ועוקר
ארו מלבגון אל תכתביהו באיסטריא
שלך והיו לו מאתים אלף כך ומאתים
אלף כך: כד הוה נפיק לקרבא הוה אמ' ז
ריבונא דעלמא לא תסעוד ולא תכסוף
הלא אתה אלה'ים זנחתחנו פרצתנו ז
• תני שלש שנים ומחצה עשה אדריינוס
מקוף על ביתר והיה שם ר' אלעזר
המודעי יושב באפר ומתפלל בכל יום
ואומ' רבון העולמים אל תשב בדין היום
⁴⁰ בְּעָה אדריינוס מיזיל ליה אמ ליה חד כותי
לא תיזיל לך עד ד(נ)אנא חמי ומשלים
לך מדינתא: עאל מבית כוזבא ואשכח
ר' לעזר המודעי יתיב בקיטמא קאים
ומצלי עבד נפשיה לחש ליה בגו אודניה
• חמוניה בני מדינתא ואייתוניה גבי בן
כוזבא: אמרו ליה מה אמרת ליה ומה
אמ לך אמ' ליה אי אימר לך מלכא קטל
לי: ואי לא אימר לך את קטל לי: טב לי
דמלכא קטל לי ולא אנת: אמ ליה ז
⁵⁰ דאנא אשלים מדינתא: אתא גבי ר'
אלעזר המודעי אמ ליה מה אמ לך הדין

29 יכול/ איפשר. 31 אל תכתביהו/ לא יהיה נכתב. 35 פרצתנו (תה' ס:ג) // ולא תצא
בצבאותינו (תה' ס:יב). 36 תני/ ל'. 37 שם/ ל'. 38 באפר/ על השק ועל האפר.
39 היום/ נ' <4> אל – היום. 41 עד/ ל'; חמי/ נ' מה מיעבד. 42 מבית כוזבא/ מן ביבא
דמדינתא עאל. 43 יתיב בקיטמא/ ל'. 46 ליה/ נ' <7> חמינן – ליה. 47 אי אימר/ אנא
אמר. 48 אימר/ אנא אמר. 49,48 קטל לי (2x) / קטל יתי. 49 ליה/ נ' אמר לי.

כותי: אמליה ולא כלום: ומה אמרת
 ליה ולא כלום: יהב ליה חד בעיט וקטליה:
 מיד יצתה בת קול ואמרה לבן כוזבא
 הוי רועה האליל: הרגתה ר' אלעזר
 המודעי שהיה זרועם של ישראל
 ועין ימינם: זרועו יבש תיבש ועין י
 ימינו כזה תכהה: מיד נלכדה ביתר

טור II2ב

פ"ד סט ע"א 3-35

ונהרג בן כוזבא והיו הורגין והולכין עד
 עד ששקע הסוס בדם עד חוטמו והיה
 הדם מתגלגל סלעים משוי (א)א[ר]בעים
 סאה עד שהלך בים ארבעת מילין ואם
 תאמר שהיא קרובה לים והלא היא רחוקה
 ארבעת מילין: אמרו שלש מאות קבין י
 מוחות תינוקות מצאו על אבן אחת: י
 ומצאו שלש מאות קופות של קצצי י
 תפילין של תשע תשע סאין: ויש אומ י
 תשע של שלש שלש סאין: תני רבן י
 שמעון בן גמליאל אומ חמש מאות
 בתי סופרים היו בביתר וקטן שב(ת)ינ[יהן] י
 אין בו פחות מחמש מאות והיו אומר'
 אם יבואו שונאינו עלינו במכתיבין הללו
 אנו יוצאין עליהן ומנקרין את עיניהם:
 וכיון שגרמו העוונות היו השונאין י
 כורכין כל אחד ואחד בספרין ושורפין אותן

52 כותי/ כותי. 53 ליה/ נ' אמר ליה. 54 לבן כוזבא/ ל'. 56 של/ נ' כל.
 57 ימינם/ נ' לפיכך; זרועו/ נ' של אותו האיש.

1 כוזבא/ נ' <45> אתון – הסגידם. 6 ארבעת/ ארבעים; קבין/ ל'. 8 מאות/ ל'.
 13 מאות/ נ' תינוקות. 16 השונאין/ ל'.

ומכולן לא נשתייר אלא (נ)[א]ני וקרא על

עצמו עיני עוללה לנפשי: כרם גדול

היה לאדריינוס שמונה עשר מילין על

20

שמונה עשר מילין על שמונה עשר

מילין כמין טבריא לציפורי והקיפו גדר

מהרוגי ביתר והיו בו מלא קומה ופישוט

ידים ורגלים: ולא גזר עליהם שיקברו

עד שמלך מלך אחר וגזר עליהן שיקברו:

א'ר' חנניה כשניתנו הורגי ביתר לקבורה

ניקבעה הטוב והמטיב הטוב שלא

הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה:

תני ר' יוסה אומ' חמשים ושתים

שנה עמדה ביתר לאחר חורבן בית

30

המקדש ולמה חרבה על שהדליקו נרות

על חורבן בית המקדש: ולמה הדליקו

נרות על שהיו לוויי ירושלים יושבין

באמצע המדינה וכד הוון חמי בר נש

מינהון סלק לירושלים אמרין בגין

דשעינן דאת בעי מתעבדא אכרינטס

ובו לווסה סלקת הכא: והוא אמ' להון

לית בדעתי בגין דשמענן עלך דעת בעי

מובנא אוסייא דידך והוא אמ' להון לית

בדעתי והוה חבריה אמ' ליה מה את בעי

40

מדין כתוב ואנא חתים: והוה כתיב וחבריה

חתים והוון משלחין אוניתיה לבר בייתיה

ואמרין ליה אי אתי פלן⁹⁰ (ג)⁹¹ ובעי מעל

לאוסיא ידידיה לא תשובק יתיה דהא

19 עצמו/גרמיה. 20 לאדריינוס/נ' הרשע. 21-22 על – מילין/ל'. 23 והיו בו/ל'.

24 ורגלים/ל'. 25 שמלך/שעמד. 26 חנניה/חונה. 30 עמדה/עשת. 32 על/לאחר.

33 לוויי/בולוויי. 35 מינהון/ל'; אמרין/הוון אמרין ליה. 36 דשעינן/דשמעינן עלך;

אכרינטס/ארכונטס. 37 ובו לווסה/ובולכוסט; סלקת הכא/ל'. 38 בגין/בריל; דעת/דאת.

39 מובנא/מזבנה. 43 ובעי/ל'. 44 תשובק יתיה/תשבקיניה.

- זבנה גבן: וכיון (ה) [ד] הוה שמע כן מינהון
הוא אמ' הלוואי יתבר ריגלוי ולא סלקית
לירושלים הדדי דכת' צרו צעדינו ז
מלכינו ברחובותינו אצד' אורחתיה דההוא
בייתיה: קרב קיציה דהדה ביתא: מלאו ז
ימי דההוא בייתה אף הן לא' נפקת 50
להון טבאות ושמח לאיד לא ינקה: שני
אחים הוון בכפר חרובא והוון רומיים
אזלין עליהן והוון נפקין עליהון ומקטלין
להון: אמרין כל סמא דמילתא ניתי ז
כלילא על רישיהון: אמרין נבדקינן אופ
חד זמן מיד נפקין עליהון: פגע בהו חד
סב אמלהון ברייכון יסעד נכון: אמרין ז
לא יסעוד ולא יכסוף הלא אתה אלהים

משקין

Darmstadt Hs 916

טור 11א

פ"א פ ע"ב 47-ע"ג 11

[[2 שורות רקובות חסרות]]

31]] נו

9]] [[עא מוֹתֵרִי אַאאא]] ה בני סְכוּתֵהּ

8]] [[אאאעדא 3]] א להון אאאא

אא]] 4]] [[אאאאאאאאאאאאאאאאאאאא בטריח

אא]] 3]] [[לא סְבָרִן מִימֵר וְכִלְכַּד שלא

אאון את מלאכתו במועד דמרין אם לא

מתעבדא כדון לא מתעבדא עוד: איירא

10 דציפורין איתפתחת במועדא חברייא

46 ריגלוי/ נ' דההוא גברא. 48 מלכינו/ מלכת; ברחובותינו/ נ' צדו צעדינו. 49 קרב/ נ'
קצינו קרב; מלא/ נ' ימינו מלא. 53 והוון נפקין עליהון/ ל'. 56 מיד נפקין עליהון/ מנפקין.
58 יכסוף/ יסמוך.

סברין מימר שרי מן הדה דתנינן ומתקנין
 את כל כלי המים: א'ר' פנחס לא אסר ר' ירמי'
 אלא משום חלב הפשט בית עלמא דבר
 קטיא איתפתת במועדא סבר רב הונא
 מימר שרי מן הדה דתניא ועושין כל
 צורכי הרבים: אמ' ליה ר' מנא ולית תני :
 שמואל אלא להיות שפין את סידקיהן :
 וחוטטין אותן גורפין להון כיי דתנינן :
 תמן החוטט בציבור לקבל צוררות: ועו'
 ועושין כל צורכי הרבים: אילו הן צורכי
 הרבים דנין דיני ממונות ודיני נפשות
 ופודים שבויים וערכין וחרמין והקדישות
 ומשקין את השוטה ושורפין את הפרה
 ועורפין עול[ג]לה ערופה ורוצעים עבד
 עברי ומטהרים את המצורע ומפרקין את
 המנעל מעל גבי האמום: אבל לא מחזירין
 אותן ומצינין על הקבר זה והלא כבר
 ציינו באדר תפטר שירד שטף של
 גשמים ושטף: ויוצאין על הכלאים:
 והלא כבר יצאו באדר: תפטר שהיתה
 השנה אפילה ואין הצמחין ניכרין ומניין
 לציון: ר' ברכיה ר' יעקב בר בת יעקב בש'
 ר' חנניה דברת חורן בש' ר' יוסי ואמרי
 לה ר' יעקב בר אחא בשם ר' חוניה דבית
 חורן ועבר העוברין בארץ וראה עצם
 אדם ובנה אצלו ציון: וטמא טמא
 יקרא: הכת' ציין עליו כדי שתהא

11 דתנינן/ ל'. 12 כל כלי/ קילקולי. 13 חלב הפשט/ הלכת הפטיש. 14 קטיא/ מקטיא;
 איתפתת/ איתפתת. 15 דתניא/ ל'. 16 תני' נ' רבי. 19 בציבור/ בצינור. 21 ודיני
 נפשות/ נ' דיני מכות. 27 זה והלא/ לא. 33 בש'/ ל'. 34-33 ואמרי לה/ אמר (אמ')
 לה. 35 חורן/ נ' <9> רבי חזקיה – דברת חורן. 36-35 ועבר – ציון/ ל'. 37 הכת'
 ציין עליו/ ל'.

הטומאה קורא לך בפיה ואומרת לך

פרוש: ר' לא בש' ר' שמואל בר נחמן ועברו

העוברים בארץ וראה עצם אדם ובנה צ'

40

(צ')א[צלו ציון מיכן שמצינין על העצמות

של אדם: מניין שמצינין על השורה

ועל הגולגולת ובנה מיכן שמצינין על

אבן קבועה אם אומ' את על אבן תלושה אף

היא הולכת ומטמא במקום אחד אצלו: ז

במקום טהרה ציון מיכן לציון מן המקרא

מצא אבן מצויינית א'פ[ע]פ' שאין מקיימין

המאהיל עליה טמא אני אומ' מת והיה

נָתַן תחתיה: היו שתי המאהיל עליהם

טהור וביניהם טמא: אם היה חורש ז

50

בנתיים כִּיחידיות ביניהם טהור סביבותיהן

טמא: תני אין מציינין על הבשר (ט)[ש]מא

נתאכל הבשר ר' יוסטא בר שונם בעא

קומי ר' מנא ולא נמצא מטמא טהרות

למפרע' אמ' ליה מוטב שיתקלקלו בו לשעה

ואל יתקלקלו בו לעולם: הל'כ':

ר' אליעזר בן יעקב אומ מושכין את

2] [xx]אxxxxxx3]א[בדו שלא ישקו

9]אxxxxxx9]א[אxxxxxxxxxxxxאמ לה

2] שורות רקובות מטושטשות

טור א111

פ"א פ ע"ג 12 - 43

4] [אxxxxאום ברצופין א[2א]xxxx2]

2] [אxxxxאמינין בנטועין מטע עשר

42 של/ ל'; מניין/ מיכן. 44,43 על (2x)/ נ' גבי. 46 מן המקרא/ ל'. 47 אבן/ נ' אחת; מקיימין/ נ' כן. 48 מת/ נ' קמצוץ. 50 חורש/ חרוש. 51 בנתיים/ נ' הרי הן.

- לכית סאה ר' ליעזר בן יעקב עבד להון במרוח
במרווחין: ורבנן עבדין להון ברצופין (דבריי
הכל מותר) הא רבנן במרווחין אסור להש' .
להשקות: מהו להמשיך נילף. הדה דרבנן :
מדד' ליעזר בן יעקב כמה דר' ליעזר בן יעקב אמ' .
במרווחים אסור להשקות ומותר להמשיך: כן
רבנן אמרי אסור להשקות במרווחין ומותר
להמשיך: ולא כן סברנן מימר במרווחים 10
דברי הכל אסור והן עפר לָבֵן לא במרווחים
הוא אלא כאן בשביעי וכאן במועד: מה
בין שביעית ובין מועד שביעית על ידי
שהיא מותרת במלאכה היתירו בין דבר
שהוא טריח ובין דבר שאינו טריח מועד
על ידי שהוא אסור בעשיית מלאכה לא
היתירו אלא דבר שהוא אבד ובלבד שאינו
טריח ואית דבעי נשמענה מן הדה שביעית
על ידי שיזימנה מרובה היתירו: מועד
על ידי שזמנו קצור ואותן שבעת ימים 20
האחרונים לא מסתבר מעבדינן :
כשבעת ימי הרגל ויהיו אסורין אשכח
תנא תני מרבצין בעפר לָבֵן בשביעית
אבל לא במועד דברי ר' שמעון ור' אליעזר
בן יעקב אוסר: וחכמים מתירין בזה ובוה .
בין ששתו קודם לגל ובין ששתו לאחר
הרגל: אלא כאן באילן וכאן בזרעים:
הל': צדין את האישות ואת
העכברים בשדה אילן ובשדה הלבן כדרך
במועד ובשביעית וחכמים אומר בשדה 30
האילן כדרך כו': אישות זו חולדה א'ע'פ' :

18 דבעי/נ' מימר. 23 תנא/ל'. 24-25 דברי ר' - אוסר/ל'. 25 ובוה/נ' מהו בזה
ובוה. 26 לגל/לרגל. 26-27 ששתו לאחר הרגל/שלא שתו.

- שאיין ראייה לדבר וזכר לדבר נפל אשת בל
חזו שמש ניחא בשדה האילן בשדה
הלבן אלא בשדה הלבן שהיא סמוכה
לשדה האילן כדרכו צד במצודה שלא
כדרכו תוֹחֵב בשפוד ומכה בקורנס ומדדה
את האדמה תחתיה: תני מחריבין את
חורי הנמלים במועד כיצד הוא עושה
נוטל מאילו ונותן בצד אילו והן מחנקין
אילו את אילו: והיא שתהא אמת המים ז
עוברת ביניהם ומקריין את הפירצה במועד
אבן על גבי אבן וצרור על צרור על גבי צרור
ובשביעית בונה כדרכו אבן על גבי צרור
וצרור על גבי אבן: ובפירצה בשאינה שגה
את העפר אסור לגדרה בשביעית בשאינה
מכשלת את הרבים אבל אם היתה מכשלת
את הרבים א'ע'פ' שהיא סגה את העפר
מותר לגדרה בשביעית בשאינה מכשלת
את הרבים כהדה אם היתה כותלו גוחה
סתרו ובונהו ויסתור ולא יבנה: רבי חנניה
בשם ר' יוחנן היתירו סופו מפני תחילתו
שאם אמ' לו שלא יבנה אף הוא אינו סותר
ותמצא בה לידי סכנה: הל':
ר' מאיר אומ' (כל)[ר]ואין את הנגעים
בתחילה להקל אבל לא להחמיר וכו':
תמן תנינן בהרת כגרים ופִסַת כִּגְרִים
ועוד הלכה לה המום: ר' עקיבא מטמא
וחכמים מטהרין אלא תראה בתחילה
הא ר' עקיבא מטמא ומחלט ורבנן אמ'

36 בקורנס/ בקרדום; ומדדה/ ומרדר. 37-38 את חורי/ חוררי. 38 עושה/ נ' <5> רבן שמעון - אומר. 42 על צרור/ ל'. 45 העפר/ נ' <18> אבל - העפר; בשביעית/ נ' <7> ושאינה - בשביעית. 48-49 בשאינה - הרבים/ ל'. 53 בה/ בא. 57 ועוד/ ונולד - שער לבן ("ועוד" והוגה); המום/ האום. 58 מטהרין אלא/ אומ'.

60 [[1]]אֲמַרְתָּ אֵלַי מִחֲלִיטִין וּמָה
13]] אֲמַרְתָּ עֵרֵב הָרֶגֶל בִּינִיחֵן :

טור א12

פ"א פ ע"ג 43 - ע"ד 14

2]] אֲקִיב [2א]]אֲמַרְתָּ וְאֵין א[4]]
אֲמַרְתָּ לוֹ לֹא לְהַקֵּל וְלֹא לְהַחְמִיר: וְאֵין אֲמַרְתָּ
חֹרִי הוּא וְאֵת פּוֹטְרוֹ מִן הָרֵאשׁוֹנָה וְיַחֲדִידִיָּה
הִיא שֶׁלֹּא לְהַחְמִיר שְׁאִין אֵת נֹזֶק לֹא לְשִׁנְיָה
לֹא לְהַקֵּל וְלֹא לְהַחְמִיר ר' יוֹסִי בִּשְׁ ר' אַחָא
דִּיחֲדִידִיָּה דְהַכָּא חֲשׁוּבָא כְּסִתְמָא דְתַמֵּן: ז
וְדִיחֲדִידִיָּה דְתַמֵּן כְּסִתְמָא דְהַכָּא אֲתִיָּא
דִּיחֲדִידִיָּה מְשׁוּלָּה כְּסִתְמָא דְתַמֵּן: ר' עֲקִיבָא
אֹמַר קְדַמְיִיתָא (דְתַמֵּן) וְאֵין אֵת נֹזֶק[נ] לֹא ז
לֹא לְהַקֵּל וְלֹא לְהַחְמִיר וְתַנֵּן הַכָּא וְחֻכְמִים 10
אֹמַר לֹא לְהַקֵּל וְלֹא לְהַחְמִיר וְדִיחֲדִידִיָּה
דְתַמֵּן כְּסִתְמָא דְהַכָּא: וְרַבֵּנן חֹרִי הִיא
וְאֵת פּוֹטְרוֹ מִן הָרֵאשׁוֹנָה: וְתַנֵּינן הַכָּא ר'
מֵאִיר אֹמַר רֹאשִׁין אֵת הַנִּגְעִים כְּתַחֲלִילָה
לְהַקֵּל אֲבָל לֹא לְהַחְמִיר תַּמֵּן בְּשֶׁהִלְכָּה
לֵה הָאוֹם בְּרֵם הַכָּא בְּשֶׁהִלְכוּ לֵהן הַסִּמְנִין
הָאוֹם מִתְקִימָת: א'ר' נִרְאִין דְּבָרֵי ר'
יוֹסִי בְּמוֹסַגְר וְדְבָרֵי ר' מֵאִיר בְּמוֹחֲלִט: ר'
זְעִירָא אֲמַר יְמֵי הָרֶגֶל בִּינִיחֵן ר' עֲקִיבָא
אֲמַר הִיא קְדַמְיִיתָא וְהוּא נִכְנָס לְעִזְרָה 20
וְרַבֵּנן אֲמַרִי חֹרִי הוּא וְאֵינוּ נִכְנָס לְעִזְרָה
הָא ר' עֲקִיבָא מְטַמָּא וּמְחִלִּיט: וְרַבֵּנן אֲמַר
אֲמַרִי תִירָאָה כְּתַחֲלִילָה מִחֲלִיטִין וּמָה

3 ויחידיה/ והיידא. 5 אחא/ נ' אתי. 6 חשובא/ ל'. 8 משולה/ דהכא. 9 אומ/ נ'
היא; נזקק/ נזקק. 10-11 ותנן - להחמיר/ ל'. 12 ורבנן/ נ' אמרי. 15 להחמיר/ נ' <21>
ר' יוסי - להחמיר.

- ביניהון ערב היה לו שמוע פטור מפני
 כהן שעה אחת: שמואל אמ' פריחה ביניהון
 ר' עקיבא א' x היא קדמייתא בפורח מן ז
 הטמא טהור: ורבנן אמרין חורי היא בפורח
 מן הטהור טמא: בגין דחורי היא אין היא
 טהור ותייה כיי דאמ' ריש לקיש דאיפלגון
 פרחו בו שחין המוד' ר' יוחנן אמ' טהור
 ריש לקיש אמ' טמא ועוד אמ' ר' מאיר
 מלקט אדם עצמות אביו ואמו מפני ז
 שמחה היא לו בראשונה היו קוברין אותו
 במהמורות נתאכל הבשר היו מלקטין ע
 עצמות וקוברים אותם ברוזים אותו היום
 היה מתאבל ולמחר היה שמח לומר שמ
 שמטחו אבותיו מן הדין: תני המעביר
 ארון ממקום למקום אין בו משום לוקט
 עצמות: איזהו ליקוט עצמות מעבירין
 באפיקריסין ממקום למקום: ותני כן ליא
 ליקוט עצמות מלקט עצם אל עצם משי'
 משיתאכל הבשר ר' חגי בשם ר' זעירה
 אומ' ליקוט עצמות כשמועו תני: אין שמ'
 שמועה ללקוטי עצמות: א' ר' חגי והוא
 ששמע למחר אבל אם שמע בו ביום
 יש שמועה ליקוטי עצמות ויש שיעור
 לליקוטי עצמות: תני נימקומני קומי ר'
 ר' זעירא אין שיעור לליקוט עצמות
 כהדה ר' מנא חורי לר' הילל דכיפרא לקרוע
 להתאבל כר' אחא שלא להטמאות כר'
 יוסי: תני ליקוטי עצמות אין אומרי עליהם

24-25 ערב – שעה אחת/ ל' (נמחק). 28 טמא/ נ' <24> ואמרין – טמא. 37 שטחו/ שנינוהו. 39 עצמות/ נ' <32> אמר – עצמות. 43 אומ' ל'. 47 נימקומני/ ניקומכי.

שהן אומרים בשורה: תני אבל אומ' עליהן
דברים מהו דברים רבנן דקיסרין אמרין דברי
קילוסין לא יעורר על מיתו: איזו היא העורר
מזכרתו בין המתים ולא יספדנו: אֹזְרוּ א
הסיפוד שעושה לו הַסְפֹּד־אֲחֵרִים
הֵדֵה דְאֵת־אֲחֵרֵי־אֲבִי 13

פ"א פ ע"ז 15-37

[illegible]

4 *לוייתה/ נ' <8> במועד - לוייתה. 6 [[]] נ' רבי יוסא. 7 מה/ מפני. 15-7 רב כהנא - שלשים יום/ ל'.

כוכין וקברות במועד אבל מתנכין את
 הכוכין ועושים נברכת במועד' וכו': אזהו
 חינוך קברות ר' יוסי בר' נהוראי אומ' סדו
 בסיד רב חסדא אמ' אם היה ארוך מקצרו
 ר' יהושוע בן לוי אמ' מאריך בו מצד אחד
 ומרחיב בו מצד אחר: תנ' ר' חייא מאריך
 בו ומרחיב בו בין מצד אחד בין משני ?
 צדדין ועושים נברכת במועד מאי נברכת
 אמ' רב יהודה זה הבקיע והתניא הנברכת
 הבקיע: כל שהוא תושב נקרא בקיע אביי
 ואיתימא רב כהנא גיהיאה ובר גיהיאה
 וארון עם המת בחצר: הדה דתמר במת
 שאינו מפורסם אבל במפורסם עושין לו
 ארון אפי' בשוק כד דמך ר' חניניה חברון
 רבנן ועבדין ליה ארון בשוקא הכל מודין ?
 שלא יקוץ לו ארזים: ודכוותה לא יחצוב
 לו אבנים היו חצובות תפלוגתא דר' יודה
 ורבנן: הל': אין נושאים נשים
 במועד לא בתולות ולא אלמנות ולא
 מיבמין אבל מחזיר הוא את גרושתו וכו':
 שמעון בר בא בש' ר' יוחנ' מה טעם אין נוש'
 נושאים נשים במועד מפני ביטול פרייה
 ורבייה: בען קומי ר' יוסה העבד מהו שישא
 במועד העבד מהו שישא במועד: אמ' להון
 נשמעינה מן הדה מי שחציו עבד וחציו בן
 חורין עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום
 אחד ואמרין בסופה לישא שפחה אינו יכול
 בת חורין אינו יכול והכת' אומ' לא תוהו בראה
 לשבת יצירה ונמצא זה בטל מפרייה

24-25 והתניא - הבקיע/ ל'. 25-26 אביי - גיהיאה/ ל'. 30 רבנן/ דרבנן.
 36-37 מה טעם - במועד/ ל'. 39 העבד - במועד/ ל'. 41-45 עובד את - ורבייה/ ל'.

- ורבייה: לכן אמ' שמעון בר בא בש' ר' יוחנן ז
משום ביטול פרייה ורבייה ההד' אמרה
מצוה על פרייה ורבייה אסור לו לישא אשה
במועד ר' לא ר' לעזר בש' ר' חנינא על שם
שאין מערבין שמחה בשמחה דכת ושמ'
ושמחת בחגך בחגך ולא באשתך: ר' לא 50
שמע לה מהדה כי חנוכת המזבח עשו ז
שבעת ימים והחג שבעת ימים כדי שלא
לערב שמחתה של ז' בשמחתה של זו: ר'
אברה בש' ר' לעזר מפני הטורח: תני אבל
מתכוין הוא ונושא מערב הרגל לית הדה
פליגא על דר' לעזר ולית הדה פליגא
על דר' יוחנן ואפיל' על דר' חנינא לא פליגא
א'ר' בא עלת כלתה xxxxx2] [3] xxxxx
מחזיר את גרש'תו xxx5] [5] xaxx
60 10] [10] תמר xxxxxxxxxx אין xxx
6] [6] xxxxx1] [1] מן 16] [16]

Trier Heb. Fr. 5

טור 112

פ"ג פב ע"א 38 – 62

- 1] [1] קריבת קדמנא ושרת סייניה מעו(ו) [ני]לו(ו) [י] ז
1] [1] גליה ב'מינא ורקת קדמנא רוקא דמיתחזי
א] [א] ל ארעא ואמרת ככה יעשה לאיש אשר
8] [8] א] [א] ת בית אחיו שטרי מ'אונין אילו
9] [9] נא ביה ולא שוינא ביה ולא
8] [8] א] [א] ליה: שטרי בירורין ר' יוחנן אמ'
8] [8] א] [א] סיון: זה בורר לו אחד וזה בורר

45 לכן אמ' ואמר. 46 משום/ מפני; אמרה/ נ' שהעבד. 47 פרייה ורבייה/ נ' <6> וכל
שהוא – פרייה ורבייה; אשה/ ל'. 49–50 דכת – באשתך/ ל'. 52 ימים/ נ' <11> רבי יעקב
– שבוע זאת. 52–53 כדי שלא – בשמחתה של זו/ ל'.

5] [5] א/נא <5> הן – רעיינא; 6,5 ביה, ביה, ליה/ ליה (3x). 7] [7] א] [א] סיון/ קומפרומיסין.

8]	גזירות בית דין אילו הן גזירות	
7]	א] ירי דינין איגרות של רשות	
8]	10] שלום: הל': אין ז	
8]	א] טרי חוב במועד ואם אינו ז	
9]	או שאין לו מה יאכל כו': אין ז	
9]	טרי (חוב) אריסות במועד השם	
9]	א] ובלבד שלא ימוד (ושלא) יש'	
9]	א] ישקול ולא ימנה: ומקבלין ז	.
9]	א] עד לעשותן לאחר המועד	
9]	ל'אן קבלות במועד לעשותן ז	
10]	ע'ד: השם שם כדרכו ובלבד	
11]	ולא ישקול ולא ימנה: א'ר'	
10]	20] אינו מאמינו למלוה שעבר	
11]	מה יאכל למלוה הבאה	
10]	א] בד תפיליו במועד א אתא	
11]	ל שלחיה לגביה ר' אבא ה'כב'	
10]	א] אמ ליה הב ליה תפילה	
10]	א]: אמ' ליה רב איזיל כתוב	.
11]	א' פליגא על רב כותב הוא	
12]	מזוזה לעצמו הא לאחר	
11]	בכותב להניח וטוה על	
9]	א] לציציות: ר' יהודה בש' ז	
9]	30] אבהו בש' ר' יוחנ' טוה ואפי'	
8]	א] אמ' טוה בפלך בין לו בין ז	
9]	תנ': פליגא על רב וטוה על	
8]	א] לציציתו הא לאחר לא פתר	
9]	להניח: הל': הקובר	
10]	ש'לשה ימים קודם הרגל בטל	.
9]	א] שבעה וכו': גזירת שבעה	

טור ב II

וְאֵת דָּא' דְּאֵמְרִי לִר' חַיָּא בְּרִיה דְּר' (חַיָּה) יִצְחָק לִגְלַח
יוֹם שְׁלֹשִׁים מִן מִתְנִיתִין שְׁמוֹנֶת יָמִים
וְאֵת דָּא' לְאֵל בְּטָלוּ מִמֶּנּוּ גִזְרָה שְׁלֹשִׁים הִיא
שְׁמוֹנִים הִיא שְׁלֹשִׁים: אִר' יוֹסֵי שְׁנִיָּה
הִיא תִּמְן מִפְּנֵי כְבוֹד הָרֵגֶל הִתִּירָה: תְּדַעְלָךְ
שְׁהָיָא כֵּן דְּאֵמְרִי ר' חֲלָבוּ רַב הֲוָנָא בִּשְׁ רַב חַל יוֹם

שמיני להיות בשבת מגלח ערב שבת (וְאִם תּוֹמַר שֶׁלֹּא מִפְּנֵי הָרֶגֶץ) [1]
התיר: מעתה אפילו חל יום שלשים שלֹּף לְהִיטּוֹת בַּשַּׁבָּת מִגִּלְחַת עֶרֶב שַׁבָּת:
ועוד מן הדה דְּתַנִּי עַל כָּל הַמֵּתִים הוּא ז'
שולל לאחר שבעה ומאחה ליום שלשים
וישלול יום שבעה וישלש יום שלשים

40 בר/ רב. 42 הן/ היך. 46 מאמתי/ ל'.

2 יצחק/ נ' עטושיא. 5 שמונים/ שמיני. 8 שמיני/ נ' שלו; (ואם תומר) אין תימר.
10 ליום/ לאחר. 11 וישלש/ ויאחה.

א'ר' חגי' דיהבה שנו' עתה כן ושמעתה
 כן: תני זו דברי אבא שאול ר' יהודה בש'
 שמואל ר' אבהו בש' ר' יוחנן הלכה כאבא שא'
 שאול: ותני כן הלכה כדבריו: רבא בש' רב
 דברי אבא שאול בין ימים בין גזירות בטלו
 אבל דברי חכמים גזירות בטלו ימים לא בט'
 בטלו: מה ביניהון רב הונא אמ' ערב הרגל
 ביניהם אם גילח ערב הרגל יגלח אחר הרגל
 ואם לאו לא: ר' יוחנן אמ' (ע)[א]ע'פ' שלא גילח
 ערב הרגל יגלח לאחר הרגל: ר' אליע' הורי
 לשמעון בר בא לגלח אחר הרגל ולא ידעין
 אי כהדה דאבא שאול א(ח)נ[י] כהדה דרבנן דברי
 הכל: ר' לעזר הורי לשמעון בר בא הרגל
 עולה ממנין שלשים יום: א'ר' יוסי אשכחן
 תלתין קודם לשבעה: הקובר את מתו את
 מתו שלשה ימים קודם לרגל בטלו ממנו
 גזירת שבעה לא אמ' אלא שלשה ראשונים
 לא הדר' דאת אמ' בינו לבין עצמו אבל
 הרבים אין הרבים מתעסקין עמו: ותני כן
 הקובר את מתו שלשת ימים בתוך הרגל
 מונה שבעה לאחר הרגל: שלשת ימים
 הראשונים הרבים מתעסקין עמו ומלאכתו
 נעשת באחרים ועבדיו ובהמתו עושין
 בצינע' במקום אחר: מהו להראות לו פנים
 ר' יעקב בר' אידי בשם ר' חנינא והלא
 אמרו אין אבל בשבת מפני מה אמרו ל'
 להראות לו פנים מפני הכבוד והכא
 מפני הכבוד: ודכוותה יום אחד קודם
 הרגל בטלו ממנו גזירת שנים: אבל ביום

15 רבא/ רבי בא (ר' בא). 17 גזירות ... ימים/ ימים ... גזירות. 20 ואם - לא/ <9> אם
 לא - הרגל. 22 לשמעון/ לרבי שמעון. 28 ראשונים/ הא שנים. 33 עמו/ נ' <7> ארבעה
 - עמו. 38 פנים/ נ' לא. 39 קודם/ לפני.

הראשון אינו נותן תפילין: ביום השיני
 הוא נותן תפילין: אם באו [2x] ׀ חדשות
 חולצין כל שבעה דברי ר' א[1] עזר ר' יהושע
 אומ' ביום הראשון וביום [1] שיני אינו נו'
 נותן תפילין: בשלישא[3] אנותן תפילין
 אם באו פנים חדשות [1] אxxx חולצין אם
 ביום הַשִּׁינִי א[6xxx] א[ל[xxxxxxx]]
 [[נחתכו כ-10-14 שורות]]

טור ב2

פ"ג פב ע"ב 39-62

כל [כי] עיקר בר קפרא כדעתיה דבר קפרא
 אמ' אין תוקפו של אבל אלא עד שלשים
 יום ר' אבא בריה דר' מני ר' יהושע דסיכ'
 דסכנין בש' ר' לוי כל תלתא יומין נפשא
 שייסא על גופא סבירא ההיא חזרה לגביה:
 כיון דחמיא דאשתני זיוי(כ)[ה]ן דאפוי שב'
 שבקה ליה דאולה לה לאחר שלשימים
 הכרס נבקעת עלפניו ואומרת לו הא לך
 מה שגזלת וחמסת ונתת בי: ר' חגי' בש' ר'
 יאשיהו מיתתה לה מן הדה חוריתי פרש:
 על פניכם פרש חגיכם באותה שעה אך
 בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל
 אריסיו וחכיריו וקבלית הרי אילו עושין:
 איכר[א1] וגמליו וספניו אינן עושין: ר'
 יהושע בן לוי אמ' היתה לו פרה מגמלה
 כעיר הרי זה עושה: אמ' ליה ר' יוסה
 הדה דאת אמ' בהוא דהוא חייב לה: הא
 לכתחילה אסור: שני אחין שתי שותכ'

10

2 שלשים/ שלשה. 3 מני/ פפי. 5 שייסא/ טייסא. 7 שלשימים/ שלשה ימי'.
 11 פניכם/ נ' ואפילו. 13 וקבלית/ וקבליו.

- 20 שותפין שני טבחים שני חנוונים שאי'
 שאירע לאחד מהן דבר הרי אילו נועלין
 את חנותם וחביריו ופועליו עושיין בצי'
 בצינעא אבל כָּל זמן שמתו מוטל לפניו
 אוכל אצל חבירו ואם אין לו חבר אוכל
 בבית אחר: ואם אין לו בית אחר עושה לו
 מחיצה ואוכל: ואם אינו יכול לעשות לו
 מחיצה הופך את פניו כלפי הכותל: ואוכל
 ואינו לא מיסב ואוכל ולא אוכל כל צורכיו
 ולא שותה כל צורכו ולא שותה כל צורכו
 ולא אוכל בשר ולא שותה יין ואין מזמ'
 מזמנין ואם בירך אין עונין אחריו אמן: 30
 ואם בירכו אחרים אין עונה אחריהן אמן:
 במה דברי' אמר' שחל בחול אבל חל
 בשבת מיסב כל צורכו ואוכל כל צורכו
 (ושותה כל צורכו ואוכל בשר) ושותה יין מזמנין עליו ואם בירך עונין
 אחריו אמן: ואחרים שבירכו ועונין אחרי'
 אחריהן אמן: אמ' רבן שמעון בן גמליא'
 הואיל והיתרתה לו את כל אילו חייביהו
 בכל מצוותה של תורה חיי שעה היתרתה
 לו חיי עולם לא כל שכן: ר' יהודה בן פזי ז'
 בש' ר' יהושוע בן לוי הלכה כרבן שמעון בן 40
 גמליאל: נמסר לרבים אוכל בשר
 ושותה יין: [[xx]] מסר לכתפים כמי שנמסר
 לרבים אבל [[1]] שבת הראשונה אינו הולך
 לבית הכנסת [[1]] בשנייה הולך לבית הכנסת
 ואינו יושב ב' [[xx1]] מו': בשלישית יושב
 במקומו ואינו [[2]] כ' ברביעית שוה לכל
 [[ניכרים ראשי אותיות]]
 [[נחתכו כ10-14 שורות]]

22 בצינעא/ נ' במקום אחר. 23, 24 ואם (2x)/ ל'. 28 ולא, - צורכו/ ל'. 30 מזמנין/
 נ' עליו. 32 שחל, חל/ ל'. 33 כל צורכו/ ואוכל. 35 ועונין/ עונה. 38 בכל/ בשאר.

טור ב211

פ"ג פב ע"ג 6-30

- גדול משפחה מונה עצמו: כהדה ר' מני
 הורי (ל)ר' מנה) לר' יעקב בארמנייא מכיון
 שאת גדול משפחה מונה לעצמ' [1] מנה
 לעצמך: הדה דתמר בשלא הר' 9
 אבל אם הראו לו פנים נוטלו למר' 7
 דר' הונא הורי לאחי דר' יודה בר' 5
 מכיון דהווי ליה רוב פנים נוטל' 7
 הרי שמוליכין אותו ממקום למ' 7
 מאי אילין דקברין בבית שבר' 5
 אית תניי תני אילו שבכאן מו' 8x
 10 המת ואילו (שיצא) שילשם מו' 3
 משיסתום הגולל: ואית תניי 8
 ואילו מונין משיסתום הגולל: 7
 בש' ר' יהושע בן לוי הולך אחר' 5
 משפחה: ר' יעקב בר' אחא בא' 7
 לחומארים: מהו לחומארים א' 9
 משפחה שם אילו שכאן מו' 8x
 המת: ואילו ששם מונין מש' 4
 הגולל: כהדה גמליא' זוגא 4
 אחתיה: סלק אחוה הילל עי' 9x
 20 ר' מנא מכיון שאת גדול 5x
 כד תהא סליק גבי אחוך הוי' 10
 הרי מי שמפניך) ה' אותו מקבר' 5
 אית תניי תני משיסתום גול' 10

1 עצמו/ לעצמו. 2 יעקב בארמנייא/ ארמנייא. 3 מונה לעצמ' / ל'. 4 הדה דתמר/ ל'.
 5 לו/ נ' רוב <וכנראה גם לעיל שו' 4>. 7 דהווי ליה/ שהוראו לו. 9 מאי/ ל'; שבר' || /||
 שריי. 13 מונין/ ל' (מונין). 14 לוי/ נ' הכל. 16 לחומארים (2x) / לחומריין, חומריין.
 17 שם/ כאן. 19 הגולל/ נ' <10> אם היה - הגולל <?>. 23 מי/ ל'. 24 גולל/ נ' <6>
 הראשון - הגולל.

- . ר' יונה הוה ליה עובדא שא[[9א
 חברון דרבנן אמ' ליה משיס[[9
 השיגי ר' יונה הוה ליה עוב[[8א
 אמי אמ' ליה משיסתם הגול[[7
 אתא לגביה דר' זעירא אמ' ליה[[7
 30 הורי לך כר' חנניה חברון דרבנן[[7
 ור' יוסי תרויהון אמרין הדה דת[[8
 שבעה אבל לאחר שבעה כבר [[8
 כִּשְׁנֵתָנוּ דַּעְתָּן לַפְּנוֹתוֹ: אַבְל ל[[6
 דַּעְתָּן לַפְּנוֹתוֹ מְשִׁיסְתָּם הַגּוֹל[[9
 כהדה גמליאל דיקותיאי קבר[[10
 . גבא(א)הו(א)ן(א): בתר תלתא יומין אי[[10א
 יתיה אתון ושאלון לר' סימון [[9א
 סימון בש' ר' יהושוע בן לוי [[9א
 נתתם דעתיכם לפנותו מא[[5א
 40 הגולל הראשון: יישו אחו[[9א
 ליה עובדא אתא שאל לר' [[9א
 משיסתתם הגולל הש[[12
 [[11]] עקב בר אא עמא [[16
 [[11]] בדימי דמין חיפ[[13א
 . הגולל הראשון אמ' ליה[[13
 וְאִיתְּ שְׁמַעְתָּ אֶת פֹּק וְהוּ[[11א
 שְׁבַעָה שָׁנִי וַיַּעַשׂ לֵאבִיו אַב[[9א
 [[נחתכו 10-14 שורות]]

27 השיגי/ הראשון; יונה/ ירמיה; עובא // עובדא שאל לר' ונ' <5> זעורה – לר'. 29 דר' זעירא/ ל'. 30 כר' – דרבנן/ ל'. 35 דיקותיאי/ דיקונתיה. 46 ואית/ אין; והול // <5> והורי – התורה.

יבמות

München 2° Cod. Ms. XVII

סור IIא

פ"ב ד ע"א 14 – 51

- א' יית[2] [איתוניה דילק' א ליה מאיכן את מלקיני א' ליה
 וכתורה יעשה א' מן הד(ה) [א] אורייה א' ליה מן ההיא דא'
 ר' יוח' בשם ר' שמע' בן יוחי כת' לא תתחתן בם וכת' כי
 יסיר את בנך מאחרי בנך מישר' קרוי בנך ואין בנך
 דגויה קרוי בנך אלא בנה א' ליה חבוט חבוטך דהי טבא
 בקלטה: הל'ז': מי שקידש אחות (א) [מ]שתי כו':
 תל': מי שקידש אחת משתי אחיות ואינו יודע א'
 לאיזה קידש נותן גט לזו וגט לזו מת ולא אח אחד
 חולץ לשתייהן בכל אתר את אמר אין חליצה אחר חליא
 חליצה והכה את אמר הכן כאן בוודאי כאן בספק היו 10
 לו שנים אחד חולץ ואחד מייבם: בכל אתר את א' כל
 מקום שאין אומ' לו ייבם אין או' לו חלו(צ) [ץ] והכה את א'
 הכן כן בוודאי כן בספק קדמו וכנסו אן מוציאין מו
 מידם: הל' ח': שנים שקידשו שתי אחיות
 כול': תל': תני אחד ישר' ואחד הכהנים כסדר הזה
 הדא את א' בחלץ ואחרכך ייבם אבל אם ייבם בתחילה
 אסור שמא ימות אחיו ונמצא בבא על אחות יבמתו
 א' רב חסדא הדא אמרה הבא על אחות יבימתו לא
 פסלה מה הכהונה א'ר' יוסה בריה דר' בא תני ר' היא
 והבא על אחות חלוצתן לא פסלה מן הכהונה: מתו 20
 ליה אח ולזה אח זה חולץ לשתי וזה חולץ לשתי בכל
 את אמ' אין חליצה אחת חליצה והכא א' כן כאן בוודאי
 כן בספק: זה לאחד וזה לשנים היחידי לשתייהן
 והשנים אחד חולץ ואחד מייבם: בכל אתר את אמ' בכל
 מקום שאין [x?] לו ייבם אין או' לו חלוצ' והכה את אמ' בן

1 א' ליה / נ' <15> מן הדא – אמ' ליה. 8 ולא / ולו. 12 שאין אומ' / שאומר'.

18 יבימתו / חלוצתו. 19 מה / מן. 21 ליה / לזה; לשתי (2x) / לשתייהן; בכל / נ' אתר.

23 זה – לשנים / לזה אחד ולזה שנים; היחידי / נ' חולץ. 25 בן / אכין.

- כן בוודי בן בספק: קדמו וכנסו אין מוציאין מידם:
 הל' ט': לזה שנים ולזה שנים אחיו של זה כול':
 ת'ל' הדא דא'ת אמ' בישר' אבל בכהנים אסור:
 הל' י': מצוה בגדול ליבם: כול': תל' מצוה
 בגדול ליבם שנ' והיה הבכור אשר תלד מה אנן קיי'
 קיימין אם בנולד יאמר קרייה יקום על שם אחיו ז'
 אביו המת אלא עד שיהא הנולד בכור מעתה
 אפי' היו לו בנים ומתו ואחר כך מת הוא לא תהיה
 אשתו זקוקה ליבם ויאמר קרייה ובנים לא (ו) [י] לו
 אלא אם אינו עינין לנולד תניהו עינין למיבם:
 מצוה בגדול ליבם: הנטען על השפחה ונשתחררה
 או על הנכרית ונתג(ר) [י] [ר]ה הרי זה לא יכנס קידוש
 כמי שכנס א' מדין (ו) [ש] לא לכנס וכ(כ) [נ]ס מוציאין ז'
 מידו: גירש מהו שיחזור אם א' את כן לוא נמצ'
 נמצאתה מוציא לעז על בניה: הנטען (על) אא
 על אשת איש רב א' בנטען בעדים: ר' יוסה בעי
 אם בנטען בעדים בדא תני והוציאה מתחת ידו
 א'ע'פ' שכנס יוציא ומתחת ידי אחר יקיים אם נ ז'
 נטען בעדים אפי' מתחת ידי אחר יוציא אלא כן
 אנו קיימין ונטען שלא בעדים והוציאה מתחת
 ידי אחר יקיים: (ה) הל' י'א': המביא גט ז'
 למדינת הים כול': ת'ל' מהו נאמן (11) [מ] ליתן גט אסי א'
 נאמן לכנס רב הונא בשם רב נאמן לכנס ר' יוחנן
 א' נאמן לכנס ואין למידין הימינו דבר אחר מהוא
 אין למידין הימינו דבר אחר (מ) [א]ת משדותיי מ'ז
 מכרתי ואיני יודע למי מכרתי (ה) [א] אחר וא' אני

טור א111

פ"ב ד ע"א 51 – פ"ג ד ע"ג 8

- שלקחתי לא הכל הימני: אף בקידושין אף ז
 כן אחת מבנותיי קידשתי ואיני יודע למי ק[א] ז
 קידשתי ובא אחר וא' אני קידשתי [א]א כל
 הימני: מתניתה פליגה על רב המביא גט ממד'
 ממדינת הים ואמ' לפני נכתב לפני נחתם לא יש
 . ישא את אשתו: תמן הוחזקה אשת איש ז
 בפניה כל ברם הכה לא הוחזקה אשת איש אלא
 בפני שנים לכשיבאו שנים ויאמרו זה הוא ש ז
 שקידש מתנינה פליגה על ר' יוחנן זה או' אני ז
 קידשתי וזה או' אני קידשתי שניהם נותנים 10
 גט ואם רצו אחד נות(נ)[ן] גט ואחד כונס: פתר לה
 באומ' לאחד דמניוני אילו קידשתי ואיני יודע
 איזה הוא: ר' זעירה ר' יסא בש' ר' יוחנן קדם אחד
 מהן וכנס אין מוציאין מידו: הדה דאת א' בשזה
 . או' אני קידשתי וזה או' אני קידשתי: וקדם
 אחד מהן וכנס אבל אם א' אני קידשתי וכנסה
 ובא אחר וא' אני קידשתי לא כל הימני:
 ותני כן אם משכנסה בא אחר וא' אני קידשתי
 לא כל הימני: מה נפשך קטלה: החשוד על
 הדבר לא דנו ולא מעידן לא קטלה בהיין הוא ז 20
 הרגנוהו מעתה קטלתה תינשא לאחרים ולא לו
 אמרו לפני ר' יודה מעשה בליסטס אחד ש נ?
 שנתפס בקיסרין של קפוטקיא עם כשהוא
 יוצא ליהרג א' להן צאו ואמרו לא(מ)[ש]תו של
 שמע' בן כהנה שהרגתיו בכניסתו ללוד ובא
 . מעשה לפני חכמים וקיימו את דבריו א' להן ר'
 יודה משם ראייה והלא' לא א' אלא הרגנוהו:

הל' י'ב': החכם שאסר את האשה כול':

תל': החכם שאסר את האשה בנדר על בעלה

הרי זה לא ישאנה אני או' לכך מתכוין מתחילה: 30

מיאנה או שחלצה בפניו ישאינה מפני שהוא

בית דין שאין שנים מצויין לחטוא מפני אחד:

ת(נ)מ]ן תנינן המפקיד פירות אצל חבירו אפי'

הן אובדין הרי זה לא יגע בהן רבן שמעון בן

גמל' או' ימכור בפני בית דין מפני השב אבידה

לבעלים: א' ר' אבא בר' יעקב בש' ר' יוחנן הלכה כז

כרבן שמעון בן גמלאל מה יהיה בדמים רב יהודה

א' מחלוקת ר' טרפון ור' עקיבא תנאי בית דין לא

יקחו ר' עקיב' א' ר' חייא בר שבת' מקשי הכה את

אמ' מיאינה או שחלצה בפניו ישאינה מפני ז 40

שהוא בית דין: והכא את אמ' הכן א' ר' יוסה תמן:

המקח דרכו להשתלניו ברם הכה אין שנים מז

מצויין לחטוא מפני אחד וכולן שהיו להן

נשים ומתו מותרות להינשא להן לא א' אלא

מתו הא אם נתגרשו לא וכולם שנישאו לאחרים

נתאלמנו או נתגרשו מותרות להינשא להן ז

שאין אדן מצוי לחטוא לאחר זמן וכולן מותרות

לבניהם ולאחיהם שאין אדם מצוי לחטוא לא

מפני בנו ולא מפני אחיו:

הדרן עלך: כיצד אשת אחיו x 50

ארבעה אחים שנים מהן כול': אילו אחים

טור א 12

פ"ג ד ע"ג 9-45

ארבעה אחים שנים מהן נשואין לשתי נכריות

שֵׁמָא אִינן מתיבמות שנייה הא הכה שיש כן ז
איסור אחיות דעתה לא יהו צריכות הימנו חליצה:
א'ר' מתנייה על ידי זיקא ואין כן איסור אחיות
בדורות: תמן תנינן שומרת יבם שקידש אחיו
את אחותה משום ר' יודה בן בתירה א' אומ' לו הִם
המתן עד שיעשה מעשה חלצו אחין או כנסו
יכנס ח' ייב' הִיבום מת היבם מוציא את אשתו
בגט ואת אשת אחיו בחליצה לא א' אלא מתה
יבמתו מותר באשתו אבל אם מתה אשתו אסור
ביבמתו א' ר' יוחנן זו דברי ר' לעזר אבל חכמים ז
מתה יבמתו מותר באשתו מתה אשתו (xxxx)[מִוֹתֶּר]
ביבמתו והכה את א' הכן א' ליה איני יודע טעם
אחיות מה הן: ר' הילא ר' יסא בשם ר' יוחנן לא ז
אסור אחיות יבמות לאסור אחיות שאינן יבמות
א' ר' ירמיה תפטר שנפל הבית על שניהם כז
כאחת ר' יוסי בעי אם נפל הבית על שניהן כאחת
כדא' ר' (ו)[י]וחנן איני יודע טעם אחיות יבמות מ
מהן (אחיות) אלא כשמתו זה אחר זה: הוון ז
בעיין מימר מה צריכה לר' יוחנן מיתה השנייה
למה אינו מותר בראשונה אבל אם מתה הרא
הראשונה יהא אסור בשנ(ו)[י]יה א' ר' יודן היא ד'
דא היא דא צריכה לית ולית זיקא כלום: אילו
שלשה אחין שנים מאב ולא מאם שנים מאם
ולא מאב מת בנו של אב תחילה לא הספיק ז
השיני (ר)[ל]חלוץ וליבם עד שמת ונפלה לפני אחיו
מאמו שמא אינו מותר בה אין את אמ' אין לי
ליקח כלום יהא אסור בה משום אשת אחיו י ז
מאמו מהו שיהא לה צרה ר' הילא בש' ר' אבינא'

4,2 כן (2x) בו. 3 דעתה/ מעתה. 8 יכנס - הייבום/ וכנס היבם; מת/ מן. 11 זו -
חכמים/ <31> דברי - אמר. 14 מה הן/ נ' <29> אמ' - מה הן (עי"ע); לא/ נ' דומה.
18 כדא' / בדא אמ'. 19 מהן/ מתו. 23 לית/ ליה. 27-28 את אמ' אין ליקח/ מאמר
זיקה.

- 30 קל וחומר ומה אחות חלוצתן שהיא מדבריהם
נתנו לה חכמים צרה: ר' בון בר חייא בשם רבי
אבינא תמן תני חלצו הצרות נפטרו אחיות
חלצו אחיות לא נפטרו צרות דכמה דאת אמ'
חלצו צרות נפטרו אחיות ודכוותה אפי' חלצו
אחיות יפטרו צרות אלא כר' יוח' בן נורי דר' יוחנ'
בן נורי או' בואו ונתקין שיהו צרות חולצות ולא
מתיבמות והתקינו: לא כן תני לא הספיקו להתקין
עד שנטרפה השעה אלא בבית שמאי מתירין
את הצרות לאחין אין כבית שמאי יבם: א' ר'
פנחס קומי ר' יסה אין כבית שמי אפי' חלצו הצר'
40 הצרות לא נפטרו אחיות: ותנינן ר' לעזר או'
משום בית שמי יקיימו ובית הלל או' יוציאו
הוו תרין תנאין אינון על דבית שמאי חד אמ' ז'
חלצו צרות נפטרו אחיות וחרגה אמ' חלצו צרות
לא נפטרו אחיות: תני אבא שאול או' קול הווי ז'
לבית הלל כדבר זה: מה לגניי לשבח מליין מה
אסור ישכן אשכח: תני בשם ר' שמע' אם
קדמו וכנסו ויקיימו שבעלו שניהם באחת:
על דעתיה דא בא שאול מותר לבעול ב ז'
50 כתחילה על דעתיה דר' שמע' והוא שעבר
ובעל או' לשיני שיבעול: לא בעל הראשון אסור

טור II2 א

פ"ג ד ע"ג 44 - ע"ד 16

לבעול בעילה שנייה שמא ימות אחד מהן ונמצא
כבא על אחות יבמתו: תני מת השיני הראשון מו:

30 שהיא/ כשיהא. 31 צרה/ נ' <14> כאן - צרה. 32 אחיות/ נ' לא. 38 בבית שמאי/
נ' דב"ש. 39 אין - יבם/ ל'. 48 ויקיימו/ יקיימו הן. 51 ובעל/ נ' <3> כנס - ובעל.

- מוציא את אשתו בגט ואת אחיו בחליצה אפי'
מת השיני לא ר' שמע' פוטר את השנייה מן החליצה
ומן הייבום: א' ר' זעירה קימתיה כל יבמה שנראת
ליתור בחליצה אינה ניתרת בלא חליצה: היתה
לראשונה צרה חלץ לה נפטרה צרתה ובא עליה ביא
ביאת איסור הו[י]א ולא נפטרה צרתה: ח[נ]בר[ו] [לץ] לה
לחבירתה ובא עליה מה נפשך אם בחליצה היא
תתור: א' ר' יודן קימתיה כהדה הכונס את יבמתו:
ונמצאת מעוברת כמה דתמר תמן צרתה לא תינשא
עד שתדע במה היא ניתרת אם בחליצה אם כבאה:
היה לשנייה צרה כונס את הצרה ומקיים את
אשתו אסור בשנייה הדה היא מותרת הוא אדם
באותות צרת חלוצתו ויהא אסור בצרה משום קרובת
אותות חלוצתו א' ר' יודן אילו ביקש לבעול את הצרה
עד שלא כנס שמא אינו מותר בה כתחילה מותר
ולכסוף הוא אסור אם א' את כן נמצאת עשה את
הצרה לאחר מיתה: ואין צרה לאחר מיתה: היו
חמשה אחים שלשה מהן נשואין לשלש אחיות
ומתו רבא זה חולץ לאחת וזה חולץ לאחת והשלישית
חולצת מאי זה מהן שתצא שמוא' א' זה חולץ לאחת
וזה חולץ לאחת והשלישית חולצת משניהם רבא
חליצה קניין שמואל א' חליצה פטור: ר' זעירה א'
חליצה קניין ר' הילא א' חליצה פטור: מיליהן דרבנן
אמרין אלץ פטור: שמע' בר בא בעא קומי ר' יוח'
מה בין חולץ מה בין מגרש אמ' ליה מה את סבור
חליצה קניין: אינה אלא פטור אין האחין חייבין:
עליה משום אשתו של חולץ אבל חייבין עליה מש'
משום אשתו של מת לוי א' זיקה קניין וכל אחת ואחת
צריכה חליצה משניהם: מתניתה פליגה על שמוא'

4 שמע' נ' <3> היא - שמעון. 6 ליתור/ לצאת; היתה/ הא. 9 לחבירתה/ ל'. 10 תתור/
נ' <4> אם - תתיר. 12 ניתרת אם/ נ' <14> בעובר - ניתרת אם. 15 קרובת/ צרת.
17 מותר/ הוא מותר בה. 21, 23 רבא (2x)/ רב אמר, רבי אומר. 28 חליצה/ נ' אינו.

החולץ ליבמתו הוא אסור בקרובותיה והיא אסורה

בקרוביו שנייה היא הכה שכבר נראה לפטור בה:

מתניתה פליגה על רב החולץ ליבמתו ונשא אחיו :

את אחותה ומת חולצת ומתיבמת: הדה מסייעא

למאן דא' חליצה פטור: ברם כ(א)מ[אן דאמ' חליצה

קיניין ויש אדם מתכוין לקנות שתי אחיות כאחת: פתר

לה לאחר מיתה: אין לאחר מיתה ייבום פתר לה כר' לעזר

דר' לעזר א'ע'פ' שבטל הגורם האסור במקומו מתניתה

פליגה על רב שלשה אחים שנים מהנשואין לשתי

אחיות ואחד מופנה מת אחד מבעלי אחיות ועשה בה

המפנה מאמר ואחר כך מת אחיו השני בית שמי

או' אשת עמו והלו תצא משום אחות אשה בית הילל

או' מוציא את אשתו בגט ובחליצה ואת אשת אחיו

בחליצה הדה מסייע למאן דא' חליצה קיניין ברם

כמן דא' חליצה קיניין יש אדן מתכוין לקנות שתי

אחיות מאחת פתר לה לאחר מיתה ואין לאחר מיתה

ייבום: פתר לה כר' לעזר דר' לעזר א' א'ע'פ' שבטל

הגורם האסור במקומו מתניתה פליגה על רב:

שומרת יבם שקידש אחיו את אחותה משום ר'

יהודה בן בתירה או' לו המתן עד שיעשה מעשה

Darmstadt Hs 407

טור 113

פ"ד ה ע"ג 14 - 32

מן החלוצה פטור וביאה פטור כמה דתמר בביאה

איתמר בחליצה: שמוא' א' זכין בעוברין ר' לעזר א' :

אין זכין לעוברין: א' ר' יונסה א'ע'ג' דשמואל אמ' זכין

35 ומתיבמת/ ולא מתיבמת. 36 ברם/ נ' הכא. 39 לעזר/ נ' אמר. 40 מהנשואין/ מהן נשואין. 43 אשת/ אשתו; והלו/ והלזו. 44 ובחליצה/ ל' (נמחק). 45-46 ברם - קיניין/ ל'. 47 מאחת/ כאחת. 51 בתירה/ נ' אמרו.

לעוברין מודי והוא שיצא ראשו ורובו בחיין די
מתניתה החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת כמה
דאת א' תמך בין הוא למיפרע לא נגעה בה חליצה
והכה בין הוא למיפרע והוא שיזכה: [תמן] תנינן האאך
אם ילדה אשתי זכר יטול מנה ילדה זכר נוטל מנה
ואם נקבה מאתים ילדה נקבה נוטלת מאתים אם זכר
מנה אם נקבה מאתים ילדה זכר ונקבה הזכר נוטל
מנה והנקבה נוטלת מאתים: א' ר' לעזר לא א(ל)[מ] אלא
בנו הא אחר לא ר' יוסה א' אפילו אחר על דעתיה דר'
לעזר בלבד שכיב מרע הא בריא לא ובלבד במטלטלין
הא קרקעות לא מתניתה פליגה על ר' לעזר גר שמת
וביבובו ישר' את נכסיו ונודע שיש לו בן במדינת הים
או שהיתה אשתו עוברת הכל חייבין להחזיר ומה עבד
לה ר' לעזר שנייה היא והכה שהוא בנו וסופה פליג' על
שמואל מן הדה דר' יוסה החזירו הכל ואחר כך מת הבן
או שהפילה אשה כל הקודם באחרונה זכה בראשונה
לא זכה ואפי' בראשונה לא יזכה: לא כן א' ר' יוסה
א'ע'ג' דשמואל א' זכין לעוברין מודי והוא שיצא
ראשו רובו בחיין הרי אני בן קיימה א' ר' לעזר משום
ר' יאוש רבנן דקיסרין ר' חייה בר יוא בש' אבא בר
[42]
[42]

תני בר קפרא בן יומו זכין לו: א' ר' יוסה כל ש
שאיפשר לך לעמוד על ודאו חייבין על ספיקו אשם
תלוי וכל שאי אפשר לך לעמוד על ודאו אין חייבין
[חסרות כ23 שורות]

25-24 חסרה רצועה.

6 בן/ כאן. 9-11 אם זכר - מאתים א' / ל'. 16 אשתו/ ל'. 19 אשה/ ל'. 22 אני/
אינו; ר' נ' יצחק בר. 23 ר' / ל'. 27 חייבין/ אין חייבין. 28 וכל שאי אפשר לך - אין
חייבין/ ל' ??, נ' <63> היך - אמר ??.

טור ב11

פ"ד ה ע"ג 48-62

- זה מביא אשם תלוי וזה מביא אשם
תלוי: ניחה הראשון מביא אשם תלוי זז
שיני למה (ל') א' ר' יוסה תיפתר שהתירו שם
שם חתיכה אחת גדולה ואכלה חצייה והניח
חצייה מתניתה פליגה על רב ספק בן תשעה
לראשון בן שבעה לאחרון יוציא והוולד כשר:
וחייבין אשם תלוי הרי איפשר לך לעמוד
על וודאו ואת אמ' חייבין על ספיקו אשם תלוי
א' ר' יוסה קיימה ר' זעירה קומי ר' חייה בר ווא
ר חזקיה ר' חייה בר בא קיימה ר' זעורה קימנן ז
מאחר שהוא יכול להערוש ולפרוש ולידע אם
ממנו הוא אם מאחר הוא כמי שהוא יכול
לעמוד על וודאו: מה אנן קיימין אם בשבא
עליה לאחר מיתת בעלה מיד הוכר עוברת
לאחר שני חדשים ניתנו ביקר[ן] תשעה לזה
בין שבעה לזה ולזה אלא כן אנן קיימין בשבא
עליה לאחר שני חדשים והוכר עוברת לא
לאחר שלשה חדשים: נתנו היבמה לא
תחלוץ ולא תיבם עד שיהוא לה חמשה ק ז
קדשים לא כן אנן קיימין כשבא עליה לאחר
ארבעים יום והוכר עוברת לאחר חמשים
יום הרי יש כן שלימים לראשונים ומקוטעין
לשיני את שמע מינה שהאשה יולדת
לחדשים שלימין שמע מינה שהן שתי
35]]

25 חסרה רצועה.

3-4 שהתירו/ שהיתה. 4 אחת/ ל'. 8 ואת אמ' חייבין/ וחייבין. 12 כמי שהוא/ במשהו.
16,15 בין (2x)/ בן. 15 לזה/ נ' ולזה. 20 קדשים/ חדשים.

לחדשים מקוטעין את שבע מינה מעוברת
וחוזרת ומת(עוברת) את שבע מינה (מתעוברת) שא
שין האשה מ[9xxxxxxx] [[
[[חסרות כ23 שורות]]

טור ב2

פ"ד ה ע"ד 10 - 28

אחי האב בוודאי ואב בספק מת אחד מן :
האחין הרי יש כאן [[xx]] בוודאי וכן אח בספק מי
מיתה אמו של אמו הרי יש כאן בוודאי ובעל
בספק מת הספק ואחר כך מתה אמו הרי יש :
כאן אחי אם בוודאי ובעל בספק מת היבום :
ובא הספק ליטול חלקו של אביו אין הוה :
קדמיא מם בן: אמרין ליה היינו אביך: :
א[י]ן הוה עתיד אמרין ליה כולן אחין בני
אחין בואו ונירש חלקו של אבינו וחלקו של
אחי אבינו: תני הראשון כשר להיות כהן :
גדול והשיני ממזר בספק ר' ליעזר בן יעקב
או' אין ממזר בספק מודי ר' ליעזר בן יעקב
בספק כותים ובספק חללים בהדיא תנינן תו
(כ[ת])מן עשרה יחסים עלו מבבל על דעתיה
דר' ליעזר בן יעקב שמונה על דעתיה דרבנן
גמליאל ור' ליעזר תשעה על דעתהון דרבנן
עשרה: הל' ב': שומרת יבם שנפלו
לה נכסים כול':תל': הכה את א' מוכרת ונותנא
וקיים והכה את או' יחלוקו יורשי הבעל עם י
יורשי האב א' ר' יוסה בן חנינה הן דאת או' מ2

27,26 שבע (2x) / שמע. 26 מינה / נ' שהאשה.

1 ואב/ ואם. 2 כאן [[II / בן; וכן/ ובין. 3 אמו/ ספק. 5 כאן/ בן. 7 מם בן/ מיסכן;
היינו/ הני. 10 כשר/ ראוי. 19 וקיים/ נ' <4> מתה - בכתובתה.

מוכרת ונותנת וקיים כשנפלו לה עד שלא
 נעשת שומרת יבם כמו שנפל משנעשת
 שומרת יבם: נפלו לה א'ר' זעירה ההן יבם
 דהכא צריכה דבית שמי כְּבַעַל הוּא אִי אֶל
 34]]
 לא יורש כלום: מספק יחלוקו יורשין הבעל
 עם יורשי האב: בית הילל פשי' לון שי ז
 3]] 5]] אֶל]] xxx1x]] אֶפִי' אחיו אין לו
 [[חסרות כ23 שורות]]

טור ב21

פ"ד ה ע"ד 43 – 62

הל' ד': מצוה בגדול לייבם כול': הל' ה':
 תלה בקטן עד שיגדיל כול': הל' ו': ז
 החולץ ליבמתו הרי הוא כאחד מכל האחין כול':
 תל': לג הל' שלא תאמר חליצה פטור וביאה
 פטור כמה דתמ' הכונס את יבמתו זכה בניכם
 אחיו לפם כן צריך למימר הרי הוא כאחד מכל
 האחין בנחלה רב יהודה בש' שמואל העושה
 מאמר ביבמתו לא זכה בניכם אחיו ואף בית
 שמי מודיי בה ואף ר' שמע' מודי בה ולא כִּדְר'
 לעזר בן ערך או המאמר קונה קניין גמור ביבמה
 10
 היו שתי יבמות עשה מאמר בזו ובעל לזו מה
 נפשך אם במאמר יזכה אם בביאה יזכה: א'ר' ז
 יוסה מאחר שלא יכול לקיים את אחת מהן לא זכה
 בנכסי אחין ר' יצחק בר' טבליי בשם ר' לעזר טעמ'

21 עד שלא/ נ' <21> היתה – עד שלא. 22 שומרת יבם/ נ' <5> ועשו – שומרת יבם; שנפל/
 שנפלו לה. 23 נפלו לה/ ל'. 24 או/ נ' אינו. 27 לון/ ליה כבעל.

8,5 בניכם (2x)/ בניכסי. 5–6 בניכ' אחיו/ נ' <6> ודכוותה – בנכסי אחיו. 10 בן ערך/
 נ' <4> דרבי – בן ערך.

A

מוד ג 11

א' ר' יוחנן' זו דברי ר' לעזר אבל דברי חכמ' מתה
 יבמתו מותר באשתו מתה אשתו מותר ביבמתו
 א' ר' יוחנן' דברי חכמים כל דבר שהוא בא מחמת
 הגורם בטל הגורם ובטל האסור דברי ר' לעזר א'
 א' ע'פ' שבטל האסור (א) [ב] מקומו: הל' י':
 היבמה לא תחלוץ ולא תיבם כול': תל': עד
 כמה היא הפרת עוברה סומכוס אמ' משום ר'
 מאיר עד שלשה חדשים א' ע'פ' ש'אין ראייה לד'
 לדבר וזכר לדבר ויהי כמשלש חדשים: א' ר' יודן
 אפי' מעוברת רוח שנ' הרינו חלנו כמו ילדנו רוח

20 עוד אינו יורש/ ל'. 21 לירש/ נ' עוד. 26 הוי שמיע/ דו שמע.

5 שבטל/ נ' הגורם. 7 הפרת עוברה/ הכרת העוב'.

תהרו חשש תלדו קש: ר' זעירה ר' בא בר זוטרא
 א' ר' חנינא בשם ר' חיה רובה אפי' רובו של ר' אשון
 ורובו של אחרון והאמצעי שלם: ר' אסי א' תשעים
 יום שלימין שמוא' א' הן עיבוריהן: אתא עוברא
 קומי רבנן דתמן ולא ידעין אם שלשה עשר מן
 הראשון ושבעה עשר מן האחרון או שבעה
 עשר מן הראשון ושלשה עשר מן האחרון:
 ושלשה שלימין באימצע וביקשו ליגע בו ולד
 משום ספק ממזרות: א' לון רב נחמן בר יעקב
 בההן עובדא אתא קומי אבא כרווא ואכשר אב:
 אבא כרווא פלג על שמואל בריה: א' רבה (ב') [ש]נייה
 היא הכרת העובר שנייה היא לידתו הכרת העוב'
 העובר לחדשים שלימין ולידתו לחדשים
 מקוצעים: תמן תנינן וכלהּ היא ק(ו) [י]שויה ר'
 מאיר או אפ' ארבעים יום אפי' חמשים יום ר' יודה
 א' דייה חדשה ר' יוסה ור שמעון או אין קישוי:
 יותר משתי שבתות ר' יוסה בשם ר' (שמע) בא:
 זאת אומרת שהאשה יולדת לחדשים שלימין
 דתנינן דייה חדשה: ר' יודן בעי סוף דבר עד
 ש(לד) [אל]ד לא אפי' הפילה א'ר' מנא שמעת בש' ש
 20
 30
 [[חסרות כ21 שורות]]

טור ג111

פ"ד ו ע"א 45 – 64

אינה פותחת מימות הלבנה והמוספת אינה
 מוספת על ימות החמה מילתיה דר' יהושוע
 בן לוי פליגה דא' ר' יהוש' בן לוי בקורת מש(מ) [ל]:
 מלכות עברה והרביעי של בית ר' ממנה שוו:

12 ר' אשון/ ראשון. 15 ולא/ דלא. 17 הראשון ... האחרון/ האחרון ... הראשון.
 18 ושלשה/ וחמשה; בו ולד/ בוולד. 20 אבא כרווא/ רבה בר בא. 24 מקוצעים/ מקוטעין.
 28 לחדשים/ נ' <18> מקוטעין – לחדשים.

- שוורים ויש מהן שילדו עכשיו ויש מהן:
שילדו אחר זמן כן בבהמה טמאה וכן בבהמה
טהורה והא כת' הידעת עת לדת יעלי סלע ?
תספור ירחים תמלאנה וידעת עת לדתנה:
הידעת עת לידת חיה טהורה מבהמה טמאה
ר' מאיר חשש לגיטין ולולד ארוסת עשאו ?
מיד ר' זעירה בשם גדולה ממאנת אינה
צריכה להמתין שלשה חדשים היוצא בגט
צריכה להמתין שלשה חדשים הדה מסייעה
לר' מאיר דר' חשש לגיטין ר' בא בשם ראבא
בר ירמיה אנוסה אינה צריכה להמתין של
שלשה חדשים הדה מסייעה לר' יוסה דר יוסה
חשש לגיטין ולולד: תני ר' חיה הגיורת
והשבויה והשפחה שנפדו ושנתגיירו וש?
ושנשתחררו צריכות להמתין שלשה חדש
חדשים דברי ר' יודה ר' יוסה או אינו צריכות
להמתין ובדמים ר' יודה או' מטמא מעת:
ר' יוסה או' דייה שעתה או' נראין דברי ר' יהודה
בדמים ודר' יוסה בוולד: א' ר' חנינה בריה דר'
אבהוא אבא הוה ליה עובדא ושלח ושאל
לר' חיה א' ר' יוסה^(י) [ה] ולר' אימי והורון ליה כר' יוסה
בוולד דלא כן מה אנן אמרין ר' יודה ור' יוסה
הלכה כר' יוסה אלא בגין דאמר' נראין ולא כן ?
א' בא בש' ר' זעירה כל מקום ששנה ר' נראין
עדיין המחלוקת במקומה חוץ מעיגול של
דבילה דדין מורי לדן ודין מורי^ו לדין: א' ר'
[[חסרות כ1 שורות]]

10 חשש לגיטין ולולד/ נ' <17?> רבי יודה – חושש לגיטין דתנן; עשאו/ ינשאו. 11 בשם/
נ' רבי. 14 דר'/ נ' מאיר; ראבא/ ר' אבא. 17 ר' חיה/ ל'. 21 מעת/ נ' לעת.
25 א'ד/ ולרבי. 26 יוסה/ נ' אין.

אחא הדה דתמר יחיד אצל יחיד אבל יחיד צ2
 (צ2)אצל חכמים לא ברא הלכה כסתם: א' ר' יוחנן
 כל סתם משניות דרבנן עד שיפרוש לו רבי
 דר' שמעון בן לקיש א' כל סתם משניות ר' מאיר
 עד שיפרוש לו ר': א' ר' זעירה קומי ר' יוסה לא
 דר' שמעון בן לקיש פליג אלא תחומי: רוב סתם
 מששת דר' מאיר: ר' זעירה בעה קומי ר' מנה
 הידינו רבה דבה דמתנינה רבה דאולפנא מ2
 מילתה דר' לעזר אמרה רבה דמתנינה מר
 שמע דתני לה ר' חייא בש' ר' מאיר א' יאות 10
 סבא ידע פירקי גרמה נאמר אולפן קבל מן
 דר' ינאי רבה החולצת משעת מיתה היוצא
 בגט מונה משעת נתינת גיטה ר' חנינה א' מ
 משעת כתיבה ר' יוחנן א' משעת נתינה: רב
 ושמוא' רב בר' חנינה ושמוא' בר' יוחנן: מתיב
 שמואל לרב על דעתך דאת א' משעת נתינה
 משום מה את חושש משום שנתייחדה
 בינתיים וניחוש לה לגט ישן: מתיב ר' חנינה
 לר' יוחנן על דעתך דאת א' משעת נתינה:
 היו שתי גיטין (ל)אחד נכתב עכשיו ואחד נכ2 20
 נכתב לאחר זמן וניתנו שניהם ביום אחד
 לזו את אוסר ולזו את מתיב: הוא דהוה רב
 מתבה רב לשמואל התיב ר' חנינא לר' יוחנן
 מן דהוה ר' יוחנן מתבה לרבי חנינה התיב ש2
 שמואל לרב: והלכה מונה לגט משעת

3 כל/ נ' מקום ששנה. 5,3 שיפרוש (2x)/ שיפרש. 3 רבי/ רובו ("רובו" והוגה "רבו").
 6 תחומי/ דו חמי. 7 מששת/ משניות. 8 דאולפנא/ נ' לית. 11 גרמה/ גיטה. 12 דר'
 ינאי/ ל'; רבה/ נ' <10> דמתנינה – רבי מאיר; החולצת/ נ' מונה. 14 כתיבה ... נתינה/ נתינת
 גיטה ... כתיבה. 19 נתינה/ כתיבה. 22 הוא/ מן; רב/ ל'.

כתיבה ואם לא נתייחד עמה חוץ מן האלמנה
 מן האיבול וכמה הוא האיבול שלשים יום
 היה דתמר בנשים אבל באנשים שלשה
 רגלים בשיש לו בנים אבל אם אין לו בנים מיד
 XXXX לֹו מִי [שי]שמשנו: אבל אם אין לו מי שֵׁ
 30 [[חסרות כ21 שורות]]

טור II2ג

פ"ד ו ע"ב 44-60

לעבודה ששים ושנים לעו דהות כל חדא מ?
 מינהין ילדה תריי בכל ירחא הא כיצד טמאה
 שבעה וטהרת שבעה וילדה טמאה שבעה
 וטהרת שבעה וילדה שש עשר בכל ירח לתלת
 ירחין הא ארבעין ותמניא והוא אשתא הא
 חמשין וארבעה ותמנִוִתיהון הא אשתין ותריי
 הדה היא ששים ושנים לעובד אדום: א' ר' בא
 בר זבדא כת ונקרא שמו בישראל בית חלוץ:
 הנעל בית שהוא (שלום) ניתר בחליצה אחת: אף
 בביאה כן חליצה פוטר וביאה פוטר: כמה דתא
 בחליצה כן את א' בביאה: ומה הוא להערים: וכי
 ר' טרפון אביהן של כל ישר' לא הערים קידש:
 שלש מאות נשים בימי רעבון על מנת להאכילן
 בתרומה תמן הן כל אחת ואחת ראויה לאכול בתר'
 בתרומה ברם הכה כל אחד ואחד ראוי ליבם ר' יודן
 בר' ישמע' עבדין ליה כך: הל' י'ב': המחזיר
 את גרושתו והנושא את חלוצתו והנושא את
 קרובת חלוצתו וציא והולד ממזר דברי ר' עקיבא
 וחכמים אומ' אין הולד ממזר: מודים בנושא את

27 מן/ מפני. 28 היה/ הדא.

1 לעו/ ל'. 5 אשתא/ אשתין ("אשתה" והוגה). 14 הן/ אין.

- 20 קרובת חלוצתו גרושתו שהולד ממזר: תל' ר' חייה
 בשם ר' יוחנ' המחזיר גרושתו משנישאת פסלה
 מן הכהונה אלא פסולה מלאכול כתרומה ר' זעיר
 זעירה בש' ר' יוחנ' המחזיר את גרושתו משנש
 משנשאת בתה כשירה לכהונה מאי טעמ' כי
 (כ) [ת]ועבה היא תועבה ואין בניה תועבה: הל' י' (א) [ג]:
 איזהו ממזר כול': הל' י'ד': א' ר' שמעון
 בן עזיי מאצאתי מגילת יחסים כול': תל': ר' יוסי
 בן חנינה או וכולן מאשת אב למדו לא יקח איש
 את אשת אביו לא יגלה כנף אביו ר' עקיבה דורש
 מה אשת אביו מיוחדת שהיא בלא יבוא והולד
 30 [[חסרות כ21 שורות]]

München 2° Cod. Ms. XVII

טור 117

פ"ה ז ע"א 35 – פ"ו ז ע"ב 37

- שמעון דא' ר' אילא בשם ר' יוחנן ר' נחמיה ור' שמעון
 ור' שמואל שלשתן אמרו דבר אחד דתני שלש יבמ
 יבמות ליבם אחד עשה מאמר לזו ובעל לזו ונתן
 גט לשלישית ר' נחמיה או הראשון (כ) [נה] צריכה גט
 וחליצה ואין אחד בעילה כלום מקול וחומר ומה
 אם חליצה על ידי שיהא פוסלת (ה) מן הכהונה
 אחד בעילה ואחד חליצה אינו אחריה כלום ב"ז
 ביאה שאינה פוסלת מן הכהונה אחד בעילה
 ואחד חליצה אינו דין שלא יהא אחריה כלום
 10 רבנן אמרין אסור בקרובת שלשתן וצריכות ש
 שלש גיטין וחליצה לאחת מהן:
 הדרן עלך: רבן גמליאל: ז
 הבא על יבמתו בין שוגג כול': תלמ' אנן תנינן ז

22 הכהונה/ נ' <6> בלא – הכהונה. 23 זעירה/ נ' רבי חייה. 25 היא/ נ' היא; בניה/ הוולד.

2 שמואל/ ישמעאל; שלשתן/ ל'. 5 מקול/ קל.

- אפילו הוא שוגג והיא מזידה הוא מזיד והיא ש' שוגגת תני ר' חייא אפי' שניהן שוגגין אפי' שניהן מזידין היו בעיין מימר בפיקח שיש בו דעת שהוא קונה בין לדעת בין שלא לדעת אבל חרש שאין בו דעת לא יקנה אלא לדעת אשכחתי ר' חיה אחד חרש ואחד שוטה שבעלו קנו את הצרות יבמה יבוא עליה לדעתו ולקחה לו לאשה שלא לדעתו 20 ויבמה אפיל' על בורחה יבמה יבא עליה מכדרכה ולקחה לו לאשה שלא כדרכה ויבמה אפיל' מן הַצַד יבמה יבוא בִיאה גמורה ולקחה לו לאשה ביאה שאינה גמורה ויבמה אפי' בהערייה איוז הערייה ר' יהודה בשם שמוא' עד כדי שתהא אַצבע נראית בין הספיות ר' יוחנן כדי שתיכנס העטרה ר' חייא בש' ר' יוחנן נכנסה העטרה זו היא גמֶר ביאה מה אנן קיימין אם בשאר כל העריות עשה בהם את המערה כגומר א(ף)(ם) בשפחה חרֶ 30 חרופה עד שיפלוט ומר ר' ירמיה ר' בא בר ממל שכבת זרע עד שיפליט אלא כן אינן קיימין: באל באלמנה לכהן גדול הערה בה חייב משום חללה נכנסה עטרה חייב משום ביאה גמר את הביאה חייב משום לא יחלל זרעו בעמ(ו)(י): תמן תנינן כל הנשים מיטמאות בבית החיצון איזה הוא בית החיצון ר' (ו)(י) יוחנן א' עד מקום שהתינוקת יושבת למים ונראת א' ליה ריש לקיש והלא טמאות ש 30 שהוא מִטמא משום היא מטמא אלא עד בין השינים תני ר' זכאי עד בין השינים ומ(ה)(י) השינים ולפנים ר' יוסה בר בון משום שמואל כל בית הבז 40 הַבֹּשֶׁת קרוי בית החיצון קנה ולא חלק בין ביאה

19 קנו/ נ' ופסרו. 20 לדעתו/ נ' <13> ויבמה - לדעתה. 27 ר' / נ' בא בר. 30 ממל/ נ' בשם רב. 31 אינן/ אנן. 32 גדול/ נ' <5> ואמר - ממל. 37-38 והלא טמאות - מטמא/ <8> והלא כל הטמאות - מטמא. 38, 39 בין (2x) בית. 41 חלק/ חלק.

לביאה: מה קנה שמוא' א' לא קנה אלא דברים
 האמורים בפרשה ולירש נכסי המת ולהתיר צרה
 לשוק ר' יוחנן א' יקנה הוא כל הדברים א' ר' יצחק
 בר' לעזר מה פליגין בשערה בה אבל אם גומר
 את הביאה כל עמה מודיי שקנה הוא כל הדברים
 א'ר' מתנייה תיפתר שבא עליה והיא בבית אביה
 אבל בא עליה והיא בבית בעלה מודי שקנה
 הוא כל הדברים א' ר' יוסה מתניתה אמרה כן כנסה
 הרי היא כאשתו לכל דבר: מה היא שתאכל בתר' 50
 בתרומה ר' בא בשם שמואל' נראים דברים אם

טור ד III

פ"ו ז ע"ב 37 – ע"ג 5

היתה אוכלת בתרומה בַּעֲ[א] 3א[א] 4 לא[א] 4 א[א] ז
 אינה אוכלת ר' יוחנן א' אפי לא אכלה אוכלת
 א'ר' יוסה אָפִי מראית לאוכלות מתני' מסייעה
 לשמואל בת ישראל' פקחת שנישאת לכהן חרש
 אינה אוכלת בתרומה ונפלה לפני היבם אם היה
 פיקח אוכלת חרש אינה אוכלת: מתניתין ז
 מסייעה לר' יוחנן בת ישראל' פיקחת שנפלה
 לכהן פיקח לא הספיק לכונסה לחופה של
 נישואין עד שנתחרש הוא או עד שנתחרשה
 היא אינה אוכלת בתרומה מת ונפלה לפני ז 10
 היבם א'פי' חרש אוכלת בזה ייפה כח היבם
 מכח הבעל שהיבם חרש מאכיל והב(ש') [על] חרש
 אינו מאכיל: הל' ב': וכן הבא על אחת כול'

43 המת/ נ' ולארסה לאחריו. 47 תיפתר/ מה פליגין. 48, 47 והיא (2x) / עודה. 48 בעלה/
 נ' כל עמא. 49 כן/ ל'.

1 בתרומה/ נ' בחיי. 3 מראית לאוכלות/ נראית לאכול; מסייעה/ נ' <6> לדין – מסייעא.
 5 בתרומה/ נ' מת. 7 שנפלה/ שנתארסה.

- תל' אלמנה לא יקח יכול אפי' אוגס תל' לא יחלל זרעו בעמיו יכול אפי' הערה תל' לא יחיל ולא יחלל אפי' אוגסים לא יחיל ולא יחלל אפי' הערה עד כרון כר' עקיבא כר' ישמע': תני ר' ישמע' נא כאן לקיחה ונא' להלן לקיחה בשאר כל העריות מה לקיחה שנאמ' בשאר כל העריות עשה בהן את המערה כגומר אף לקיחה שנ' כאן נעשה את המערה כגומר הוולד ממזר אף לקיחה שנא' להלן נעשה את המערה כגומר והוולד ממזר אר' ליידה מילה אתמר חלל לא דממזר רוב מן חלל אתא ר' אבון ר' חנינה בשם ר' בא בר' ממל נאמ' כאן לקיחה ונא' בשומרת יבם לקיחה מה לקיחה (ב)[שנ] בשומרת יבם עשה בה את המערה כגומר והוולד כשר אף לקיחה שנ' כאן נעשה בה את המערה כגומר ויהא הוולד כשר ומר ר' בא בר' ממל הערה בה חייב משום חללה נכנסה העטרה חייב משום ביאה גמר את הביאה חייב משום לא יחלל זרעו בעמיו ז הל' ג': אלמנה לכהן גדול כול' תל' מה טעמן דרבנן נאמ' כאן הווייה ונאמ' להלן כי יהיה נערה בתולה וגו' מה הווייה שנ' להלן אירוסין אף כן אירוסין מה טעמ' דר לעזר ודר' שמע' נאמ' כאן הווייה ונאמ' להלן הווייה ובת כהן כי תהיה לאיש זר מה הווייה שנ' להלן נישואין אף כאן נישואין א' ר' יוסה לר' לעזר ולר' שמעון בת כהן שנשאת לישראל אינה אוכלת בתרומה לא מן הדן קרייה ובת כהן כי תהיה לאיש זר: הכא אינין עבדין לה אירי

21 כגומר/ נ' <15> רבי חגיג' - כגומר. 22 להלן/ כאן. 23 ר' נ' יוסה. 25 ר' חנינה/ בר ביסנא. 26 ונא' נ' להלן לקיחה; לקיחה/ ל'. 29-30 ומר ר' דא"ר. 35 בתולה/ מאורס'. 39 יוסה/ נ' מנא. 40 שנשאת/ שנתארסה.

אירוסין ומה אינן עבדין לה נישואין ומה
טעמון דרבנין לאיש המאכיל הלא דין הוא
ומה אם ישר' שאין ביאתו פוסלתה מן הכהונה
ביאתו פוסלתו מן התרומה כהן גדול שבי'
שביאתו פוסלתו מן הכהונה אינו דין שתהא
ביאתו פוסלתה מן התרומה לא אם אמרת
בישר' שאינו מאכיל את אחירות תאמר
בכהן גדול שהוא מאכיל את אחירות הואיל
והוא דאכיל את אחור' לא תהא ביאתו פוס'
50

טור ד12

פ"ז ז ע"ג 5 – 34

פוסלתה מן הכהונה: נשבר קל וחומר ו
וחזרת לך למיקרא לפום כן צריך מימר לאיש
(לאיש) המאכיל מאי טעמ' דר' לעזר ודר שמעו' מ?
משום ראוי הוא לאכול או משום ראוי להאכיל
נשמענה מן הדה אם לא ידעה משנעשה
פצוץ דכא וכרות שפכה הרי אילו יאכילו א'ר'
לעזר דר' לעזר ור' שמעון הוא אית לך מימר
הכא משום שהוא ראוי להאכיל והכא משום
שאינו ראוי להאכיל א'ר' יוסה בר' בון לא סוף
דבר מן הא(ס)ר[וסין] ולא סוף דבר מן הנישואין:
10 נבעלו בין מן האירוסין בין מן הנישואין
פוסלות לא נבעלו בין מן האירוסין בין מן
הנישואין כשירות: : הל' ד': (א) כהן גדול לא
ישא: הל'ה': לא ישא את מובת עץ:

43 ומה/ והכ'. 44 לאיש/ נ' לאיש. 51 דאכיל/ מאכיל.

1 הכהונה/ התרומה. 3 מאי טעמ' דר' לעזר/ <16?> נ' לא – רבי לעזר ("לא" ל'). 4 משום/
נ' שאינו. 8,6,4 להאכיל (2x), יאכילו/ לוכל, יאכול, לאכול. 5 משנעשה/ משום מה
נעשה. 9 שאינו/ שהוא. 10 הארוסין – דבר מן/ ל'.

- אלמנה לא יקח בין מן הארוסין בין מן הנישׁ
הנישואין גרושה לא יקח בין מן הארוסין ;
בין מן הנישואין לא ישא את הבוגרת ר' לעזר
ור' שמעון מכשירין בבוגרת ושון שלא
ישא את מוכת עץ מה בין בוגרת למוכת
עץ בוגרת כלו בתוליה במעיה מוכת עץ 20
בתוליה לחוץ ואית דמחלפין לא ישא את
מוכת עץ ר' לעזר ור' שמעון מכשירין במ'
במוכת עץ ושון לא ישא את הבוגרת מה
בין בוגרת ומה בין מוכת עץ בוגרת עברו
ימי נעימים מוכת עץ לא עברו ימי נעמ'
נעימים ר' מאיר ור' שמעון או' אל יטמא לה
וחכמים אומ' יטמא לה יאות א' ר' מאיר ור'
שמעון על דעתן דאילין תניי מחלפה
שיטתין דרבנן: תמן אינון אמרין נערה
ולא בוגרת בתולה ולא מוכת עץ ובה אינון 30
אמרין הכן: א'ר' אילא כל מדרש ומדרש
דעישנו תמן דלאחותו הבתולה פרט לאנו'
לאנוסה ולמפותה או יכול שאני מוציא
את מוכת עץ: אשר לא היתה לאיש את
שהווייתה בידי איש ולא שהווייתה בדבר
אחר הקרובה לרבות את הארוסה אליו לרכות
את הבוגרת מחל(אן)[פה] דרבנין: תמן אינון ;
אמרין קרוב לא ארוסה אל(ו)[י]ן ולא גרושה
וכה א(מ)[אנ]ן אמרין אכן א'ר' אילא כל מדרש ;
ומדרש בעיניינו תמן דלאחותו לעולם 40
היא בפניה עד שתצא לחוץ כלתו לעולם
היא בחוץ עד שתיכנס לפנים ארוסתו ומ

20 עץ/נ' יצאו. 23 לא/שלא. 26,25 נעימים (2x)/ הנעורים, הנעורים אחות מוכת עץ.
27 א'ר' ל'. 40,31 ומדרש (2x)/ ל'. 32 דעישנו/ בעניינו. 33 שאני/ שאינו. 34 עץ/
נ' תלמוד לומר. 37 מחלפה/ נ' שיטתין. 38 אמרין/ נ' <7> נערה – עץ (ע"א).
40 תמן/ ל'. 41 בפניה/ בפנ' (בפנים); כלתו/ ארוסתו. 42 ארוסתו/ אנוסתו.

ומפותתו לא יכנוס ואם כנס אין מוציאין
 מידו: אנוסת חבירו ומפותת חבירו לא
 יכנוס ואם כנס מוציאין מידו לא ישא
 את הקטנה אבל נושא הוא את המאמנת
 וממאנ(נ) [מ]נת לא קטנה היא ממתנין לה עד
 שתגדיל אירס את האלמנה ונתמנה להיות
 כהן גדול יכנוס ודכוותה אירס את הקטנה
 ונתמנה להיות כהן גדול יכנוס קורא אני
 עליה אשה לא קטנה הערמה עשה שאיל

50

טור ד' 22

פ"ו ז ע"ג 35 – ע"ד 2

בדיומה ואייתב לאימיה בגווה שמעת וקבלת
 עליה ותנינן יצא שמה בעיר מקודשת הרי
 זו מקודשת אוף בית שמאי מודיי בה אף לשמע
 מוד(ו) [י]י בה: כר' לעזר בן ערך דר' לעזר בן ערך
 המאמר קונה קיניין גמור ביבמה כהן גדול שמת
 אחיו חולץ ולא מייבם ודא מסייעה למן דמר
 חליצה פטור ברם כמאן דמר חליצה קיניין או
 לו עבד על דברי תורה: הל' ו': כהן הדיוט
 לא ישא את איילונית כול': תל' האיש שאין לו
 אשה ובנים מותר בה: עוד הוא אסור אלא בגין
 דתנינן אין זונה האמורה בתורה גיורת ומשז
 ומשוחררת ושנבעלה בעילת זנות וכולהו בכז
 בכהן לפס כן (ת) [ל]א תניתה: א'ר' יודה בן פזי כתב'
 בין שורותם יצהירו ולא יפנה דרך כרמים שלא
 היתה בעילתן לשם בנים: א'ר' סימון כת' אכלו

10

46–47 המאמנת וממאמנת/ המאמנת וממאנת.

- 1 בדיומה ואייתב/ פיריו מהו ייתב. 3 לשמע/ רבי שמעון. 4 בה/ נ' ולא; ערך, נ' אומר.
- 9 האיש/ הא ישראל (הא יש'). 11 דתנינן/ נ' תמן; בתורה/ נ' אלא.

ולא ישבעו הזנו ולא יפרצו שלא היתה בעילתן
 לשם בנים: כת' ויקח לו למך שתי נשים שם
 האחת עדה שהיה מתעדן בגופא ושם השניית
 צילה שהיתה יושבת בצילן של בנים: מתיבין
 לר' יהודה הגע עצמך שהיתה זקינה עבדה ואין 20
 סופה לילד הגע עצמך שהיתה זקינה: תני ר'
 לעזר או' אף הפנוי הבא על פנוייה שלא לשם
 אישות הרי זו בעילת זנות: אר' בא בר ממל
 הדה אמרה כהן גדול שקידש אשה בבעו(ו)[י]לה
 אינו כבא על הבעולה: הל' ו': לא יבטל אדם
 מפרייה ורבייה: בית שמאי או' שני זכרים מ'ו
 ממשה ובני משה גרשום ואליעזר בית הילל
 או' זכר ונקבה מבריתו של עולם זכר ונקבה
 בראם: א' ר' אבין לכן צריכה ואפי' זכר ונקבה ד' ז'
 דלכן היא: מתניתה מקולי בית שמאי [ו]מחמורי 30
 בית הילל בני(ס)[ב]נים כבנים בני בנות אנן כבנים [[x]]
 בן בן ובת בת עולים בן בת ובן(ת)[ת] בן אינן עולים:
 איילונית והסריס שאינן ראויין לילד א(ז)[י]ן עולין
 ר' אמי בש' ר' שמע' בן לקיש טעמ' דהן דכת' מקץ ז'
 עשר שנים לשבת אברם צא מהן שנים שעשה
 בארץ לארץ ופני כן חולה הוא או שחלת היא או
 שהלך לו למדינת הים אינן עולין נישאת לרא'
 לראשון ולא ילדה יש לה כתובה לשיני יש לה
 כתובה לשלישי יש לה כתובה לרביעי ולחמישי
 אין לה כתובה ר' חנינה בר עגול בש' חזקיה לשלישי 40
 עצמו אין לה כתובה נישאת לרביעי ולא ילדה
 מהוא דייחזותון קדמאי עליה יכולה היא למימר
 בגין דאת עקרתה לה היא איתתא נישאת לחמישי
 וילדה מהוא תחזור על רביעיא או' לה שתיקותך

20 זקינה עבדה/ עקרה. 32 בן בת ובת בן/ בת בן ובן בת ("בת ובן ובת" והוגה).

34 דכת' תנייא. 36 בארץ לארץ/ בחוצה לארץ; ופני/ ותני. 41 לרביעי/ נ' ולחמישי.

42 דייחזותון/ דיחזורון. 43 בגין דאת עקרתה לה/ כדון איתעקרת.

- יפה לך מדיבוריך נבעלת וראת דם אתו תני:
 תני שנייה תיבעל ושלישית לא תיבעל אית
 תני תני שלישית תיבעל רביעית לא תיבעל ה"ז
 הוון בעיי מימר מן דמר שנייה תיבעל ושליש
 וש(א)[ל]ישית לא תבעל כמאן דמר שלישית אין
 לה כתובה מן דמר שלישית תיבעל רביעית
 לא תיבעל כמן דמר לשלישית יש לה כתובה

50

Darmstadt Hs 898

טור ה11

פס"ו טו ע"א – ע"ב 22

- לא בטלה עדות אילו או' לדרום פנה ואילו ז
 או' לצפון פנה דברי הכל הכחש עדות לא ז
 בטלה עדות חיילי דרב מן הדא ר' יודה ור' ז
 שמע' או' הואיל זו וזו מודית שאינו (מודית) [קיים]
 הרי אילו ינשאו ולא שמוע דמר ר' לעזר מו:
 מודה ר' יודה ור' שמעון בעדים מה בין עדים
 מה בין צרה לא עשו דברי צרה (צ)[א]צל חברתה
 כלום דמר ר' יוחנן אם אמנה(ה)[ר]ה ר' לעזר מיני
 שמעה ואמרה מתניתה פליגה על רב אחד
 חקירות ואחד בדיקות בזמן שהן מכחישות
 זו את זו עדותן בטילה מה עביד ליה רב
 עד בעד א' ר' אבון אפי' תומר בת בבת שנייה
 היא בדיני נפשות שנ' צדק צדק תרדוף:
 הל' ז': האשה שהלכה: ג(ו)[י]דול בר
 ב'נימין בש' ר'ב בכל מקום שהכשירו עדות
 האיש(כ)[ה] כאיש האיש מכחיש את האשה

10

45 וראת/ נ' <3> דם – ורואה; אתו/ אית. 50 מן/ ברם כמאן.

2 עדות/ נ' לאחר עדות. 5 הרי אילו/ לא. 8-9 דמר – ואמרה/ ל'. 11 בטילה/ נ' <3>
 אמר – מנא; מה עביד/ פתר. 14-24 הל' ד' האשה שהלכה ... הל' ח' אמרה מת בעלי/ מתנית' /
 אמרה מת בעלי ... מתנית'.

ואשה מכחשת את האיש: מתני' עד או' ז
 מת ואשה או' לא מת אשה או' מת ועד או'
 לא מת ותני דבית ר' כן תנא בש' ר' נחמיה ז
 הולכין אחר דיעות היך עבדה שתי נשים
 ואיש עשו אותם כשני עדים ועד אחד הדא
 אמרה באיש ואשה אבל היו מאה נשים ז
 ועד אחד עד בעד אינן: הל' ח': אמרה
 מת בעלי חשודה היא לקלקל את עצמה
 כדי לקלקל צרתה מעתה אפי' על עצמה
 לא תהא שהיא יודעת שלא עשו דבריה
 אצל חברתה כלום אף היא אומרת אמת x ז
 מעתה אפי' על צרתה תתה נאמנת אר' אילא
 חוזר לקילקול הראשון חשודה היא לקלקל
 את עצמה כדי לקלקל צרתה: הל' ט':
 קידש אחת: ותהא נאמנת לו' מת חמי
 לא כן סברין מימר כש' שאינו נאמן עליה
 כך אינה נאמנת עליהן אר' חנינה תיפטר
 שהיה חמיה כן וסיימה: הל' י': גזל
 אחד מחמשה אר' אבון מתניתה בשקדשה
 בשטר אבל אם קדשה בכסף כל עמא מודיי
 שיתן גט וכתובה לכל אחת ואחת: הל' יא':
 האשה שהלכה מתניתה דר' עקיבא
 ודלא כר' טרפון תתנינן תמן א' לשנים גזולתי
 את אחד מכם מנה ואיני יודע איזה מכם ז
 הוא: אביו של אחד מכם הפקיד אצלי מנה
 ואיני (ו)[י]ודע איזה מכם הוא נותן לזה מנה ולזה
 מנה שהודה מפי עצמו ר' יעקב בר אחא ז
 בש' ר' יוחנ' דברי הכל היא או' לו צא לצאת

17 ואשה - האיש/ ל' (והאשה מכחשת את האיש); מתני' ניתני. 20 דיעות/ רוב העדות.
 21 ואיש/ ואשה אחת. 22 באיש ואשה/ באשה ונשי'. 23 עד בעד/ כעד. 26 תהא/ נ'
 נאמנת מתוך. 32 שאינו נאמן/ שאינן נאמנו'. 35 אבון/ אסי. 38-35 מתניתה -
 מתניתה/ מתניתין. 39 א'/ ל'. 44 לצאת/ ל'.

- ידי שמים: ר' בא בש' רב יהודה כאן בשיש
 עדים יודעים כאן בשאין עדים יודעים:
 ר' אילא בש' ר' לעזר כאן בשותקין כאן במ'
 במדברים רב ירמיה בש' רב כאן בשנשבע
 כאן בשלא נשבע: תמן אמרין בש' רב
 כאן בשנשבע כאן בשלא נשבע: תמן א' 50
 (א)מרין בש' רב כאן בשנשבע כאן בשלא נשבע:
 ר' אחא בר חננה בשם רב כאן בשנשבע כאן
 (ל)[ב](י)[ש]לא נשבע: ר' ירמיה בעי אם בשנשבע 1
 היה לו לשתוק ולא לישבע: ר' יוחנ' א' אם
 בשנשבע היה לו לעשות שליח (ציבור) בית
 דין ולמסור ר' יוחנ' סבר שליח בית דין שזז
 שעשאו גזול לא תניי חורו תני שליח בית
 דין שעשאו גזול לא שליח בית דין שעשאו
 גזול לא בית דין בשעשאו גזול: רב א' בית דין

טור ה11

פס"ו טו ע"ב 22 – פס"ו טו ע"ג 34

- שעשאו גזול לא בית דין שעשאו גזול
 לא בית דין שעשאו גזול חיליה דרב מן 1
 הדה דמר ר' שמעון בן לעזר בית דין שעש
 שעשאו גזול לא בית דין שעשאו גזול
 ואם לאו לא היה לו לשתוק ר' ירמיה סבר מימר
 היה לו לשתוק ולא להודות: ר' יוסה סבר מי
 מימר היה לו לשתוק ולא להשבע: א' ר' יודן
 ואפי' תימר דאינון אמרין הן שותקין והן 1
 מדברין בגילה מודיי בפקדון דשתק מ2

49–55 נשבע – בשנשבע/ נשבע. 56 סבר/ נ' מימר; שליח/ ל'. 59–57 גזול – גזול/ גזול.

1–2 גזול – גזול/ גזול. 5 לאו/ ל'; לו/ ל'.

- 10 מיתגר ודמשתעי מפסד דשתק מיתגר
מן הדא שנים שהפקידו אצל אחד זה
מנה וזה מאתים זה או מאתים שלי וזה או'
מאתים שלי נותן לזה מנה ולזה מנה זה ?
והשאר יהא מונח עד שיבוא אליהו דמ ?
• דמשתעי מפסד מן ה(כ)ד[ה] אמ' גולתי את
אחד מכס מנה: הל' י'ב': ניתן לי בן
במדינת הים: ר' חנניה בעה קומי ר' אילא
מן תנה חוששין לדבריה חולצת ר' טרפון
דלא כר' עקיבא א' ליה דברי הכל היא הכה
אוף ר' עקיבא מודה בה מה בינה לקדמייתה
20 הל' י'ג': ניתן לי יבם: הכה תמר
נאמנת והכא תמר אינה נאמנת הן דתמר
אינה נאמנת בשלא יצאת מכלל היתר לייבם
אז' יוסה מתניתה אמרה כן שלא עשו ?
• דבריו כ(ג)נ[ק]יבות דתנינן שאין האשה נא
נאמנת לזמ' מת יבמי שתנשא ולא מת
האחותי שתכנס לביתיה מפני שאין לה
בנים הא אם יש לה בנים נאמנת:
הדרן עלך: פרק י"ו:
30 האשה שהלך בעלה (וצרתה) למדינת הים:
רב שאיל לר' חייא רובה ותמתין שלשה
ותחלוץ מיד מה נפשך אם ב(א)ר[ק] קיימה הוא
לא נגעה בה חליצה אם אינו בן קיימין הרי
חליצתה בידה א' ליהלא שנו שלשה חדשים
אלא אצלה הא [א]צל צרתה אפי' במה תמתין
• תשעה חדשים ותחלוץ מיד מה נפשך
אם בן קיימה הוא לא נגעה בה חליצה

15,10 מפסד (2x) / מספר. 16 מנה / ואינו יודע איזה מכס וכו'. 21 תמר / ב' אינה.
22 אינה נאמנת / נאמנת ונ' <4> בשיצתה – לייבם. 26 שתנשא / תנשא. 29 הדרן עלך /
סליק פירקא. 35 אפי' ל'. 37 הוא / ב' הא.

אם בן קיימה חליצתה בידה אתא יהודה בן
כִּינִי ר' לעזר בש' ר' חייה רובֵה שלא תהא ז
צריכה כדון לכהונה חברייה בש' ר' יוחנן 40
טעמון דרבנן כי ישבו בוודאי ולא בספק
יצאת מליאה חוששת שהוא ספק אחר
ספק זכר ספק נקבה ספק מדבר תורה להחמיר
ר' יהושוע או' אינה חוששת שהן שני ספיקות
ספק זכר ספק נקבה ספק בן קיימה ספק אינו
בן קיימה שתי ספיקות מדברי תורה:
הל' ב': שתי יבמות: לזו בנים עדים
ולזו אין כלום זו ניתִּירַת הבנים וחבירתה ז
ניתירת בעידיה מה טעמ' דר' לעזר' משום
שאינה חשודה לקלקל עצמה ולקלקל צ 50
צרתה לאחר זמן או משום שאינה חשודה
לקלקל צרתה כל עיקר נשמענה מן הדא
האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים
באת ואמרה מת בעלי תנשא ותיטול כתובה
וצרתה אסורה וסברין מימר חשודה
היא לקלקל עצמה כדי לקלקל צרתה ולית
ר' לעזר פליג הווי לית טעמ' דלא משום
שאינה חשודה לקלקל צרתה כל עיקר וחש
לומר שמא ששילח לה גיטה למדינת

טור ה12

פט"ו טו ע"ג 34 – ע"ד 1

הים הגע עצמך שהיה בהן א' אבא בר'

38 אם/ ב' אין; קיימה/ ב' הוא הרי; אתא/ ב' רבי. 38–39 בן כיני/ בשם. 40 כדון/ כרוז.
43 ספק/ ל'. 46 תורה/ ב' להקל. 48 וחבירתה/ וזו. 50–52 לקלקל – לקלקל/ לקלקל.
57 דלא/ ולא.

1 בהן/ כהן.

- ומנא חשודה היא לעשות כמה חללים
 כדי לעשות בני צרתה ממזירין: הל' ג':
 אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם
 החוטם: רב יהודה או' החוטם עם הלסתות
 ותייה בחי דמר ר' ירמיה בשם רב הכרת X ז
 פניהם ענתה במ זה חוטם א'ר' חייא בר בא
 מאן דבעי דלא מתחכמה יחייב אים פלוני
 על נחיריה ולא מתחכם בהדר ביומיו ז
 דארסקינס מלכא הוון ציפוראי מתבעין ז
 והוון יהבין איספלני על נחיריהון ואינון לא
 מתחכמין ובסיפה איתמר עליהון לישן
 ביש ואיתצדון כולהון מן כידו כת' ויכו בהם
 אביה ועמו מכה רבה מהו רבה א' רבה א'ר'
 בא בר בר כהנא שהעביר הכרת פניהם
 של ישראל' הדחי דכת' הכרת פניהם ענתה
 במ זהו החוטם ר' אמי אמ' (X) שהושיב עלי
 עליהן שומרין שלשת ימים עד שנתקלקלה
 צורתן הדח היא דכת' עצמו לי אלמנותיו
 מחול ימים ותני כן אין מעידין אלא על
 (מכ) [פר]צוף פנים עם החוטם: כת' ולא עצר
 כת עוד ירבעם בימי אביה ויגפהו י' וימת:
 א'ר' שמואל את סבור שהוא ירובעם ואינו
 אלא אביה ולמה ניגף ר' יוחנ' א' על שחיסד
 את ירבעם ברבים הדחי דכת' ואתם המון
 רב ועמכם (הא) [עג]לי זהב אשר עשה לכם
 ירבעם לאל(ל) [ה]ים ר' שמעון בן לקיש א' על
 שביזה לאחיה השילוני רביה הדחי דכת'
 ויקבצו אליו אנשים בני בליעל על דצז
 דצוות לאחיה בליעל ורבנין אמרין על

6 בחיי/ ל'. 8 יחייב אים פלוני/ יחייב איספלני. 9 בהדר/ כהדה. 14 מהו רבה/ ל'.
 15 בר' / ל'. 18 שומרין/ משמר'. 24 שחיסד/ שחישד. 28 רביה הדחי/ רב יהודה היא.
 30 בליעל/ השילוני.

ידי שבאת (ל)[ע]ז' על ידו ולא ביערה דהדי
 דכת' וירדף אביה אחרי ירובעם וילכד
 ממנו ערים את בתאל ואת בנותיה וכת'
 וישם את האחד כבית אל ואת האחר נתן
 בן: אר(י)[ף] ע'פ' שיש (כ)[ס]ימנין ב(כ)[ג]ופו ובכליו
 שנייה היא שהסימנין דרכן להשתנות
 כיני מתניתין אין מעידין אלא על(ל)[ד] לא:
 לאחר שלשה ימים: ר' בא בש' רב פפי
 ר' יהושע דסיכנין בש' ר' לוי כל תלתא ז
 יומין נפשה (X)[ט]ישה על גופה סברא
 דהיא חזרא לגוויה כיוון דהיא חמית
 ליה דאישתני זיוהון דאפוי היא שבקה
 לה ואזלה ומן תלתא יומין ולהלן הכרם
 נבעק[קע]ת על פניו ואומרת לו הא לך מה
 שגזלת וחמסתה ונחת בי ר' תגיי בש' ר'
 (ו)[י]שיה מיתי לה מן הדין קירייה ווריתי
 פרש על פניכם אפי' פרש על תגיכם
 באותו שעה אך בשרו עליו יכאב ונ ז
 ונפשו עליו תאבל: אפי' ראהו מגוייד
 אני או' בחרב מלובנת נכוה וחיייה וצלו
 על הצל(ו)[י]בה אני או' מטרונה עברה עליו
 ופדאתו: והחיייה אוכלת בו אני או' נ ז
 נתרחמו עליו מן השמים: נפל לבור
 אריות אין מעידין עליו אני או' נעשה לו
 ניסים כד(א)ניאל: נפל לכבשן האש ז
 אין מעידין עליו אני או' נעשה לו ניסים
 כחנניה מישאל ועזריה: נפל לבור מלא
 נחשים ועקרבים אין מעידין עליו ר'
 יודה בן בבא או' אני או' חבר היה: נפל

40

50

טור ה'2

פס"ז טו ע"ד 1-29

- ליורה בין של מים בין של שמן אין מ
מעידין עליו ר' אחא או' של שמן אין
מעידין עליו של מים אין מעידין עליו:
הל' ד': ר' יודה בן בבא: ר' זעירה
ר' חננאל בשם רב הלכה כר' יודה בן בבא
ומיליהון דרבנן פליגין דמר ר' ירמיה
(מעשה) מעשה באחד שנפל לירדן
ועלה לאחר שבעה עשר יום והכירוהו
שצפרתו הצינה והשיאו את אשתו:
נפל למים בין שיש להן סוף בין שאין 10
להן סוף אשתו אסורה דברי ר' מאיר וחכמ'
אומרים מים שאין להם סוף אשתו אסורה
ושיש להן סוף אשתו מותרת: א'ר' מ'
מאיר מעשה שנפל לבור הגדול ועלה
לאחר שלשה ימים אמרו לו אין מזכירין
מעשה ניסים: א'ר' מעשה בשנים שי'
שירדו לכמור מכמורת בירדן לעיתותי
ערב ראה אחד מהן מחילה של דגים ונכנס
לתוכה וביקש לצאת ולא היה מוצא
פתחה של מערה ובא חבירו ועמד על 20
פתחה של מערה ושהה כדי שת(ה)צא
נפשו ובא והגיד בתוך ביתו ובשחרית
זרחה החמה והכיר פתחה של מערה
ויצא ובא ומצא הספד קשור בתוך ביתו
א'ר' עקיבא מעשה שעשיתי מפרש בים
הג(ח)ד[ד] ולראיתי ספינה אחת ששקעת
בים והייתי מצטער על תלמיד חכם אחד

שהיה בתוכה וכשבאתי למזיגת של ז
 קפו[ט]קיא והתחיל מקדמיני ושואל לי ז
 שאילת נימותי לו בני היאך פלטתה נומה 30
 לי ר' טרפני גל לחבירו ותבירו לחבירו עד ז
 שהקיאני ליבשה באותה שעה אמרתי (ל)[ג](ו)[ד]
 גדולים הן דברי חכמים שאמרו מים שאין
 להן סוף אשתו אסורה ומים שיש להן ז
 סוף אשתו מותרת: א'ר' אבהו אם הים
 גליני והביט לארבע רוחותיו וראה שאין
 שם בריה משיאין את אשתו ושוב מע ז
 מעשה באסייא ששילשלוהו לים ולא
 עלת בידם אלא (ידם)[רגל] תני לחתוך ספוגים
 ובאו ומצאו אותו שולחני בעכו: ר' חגי ז 40
 בעה קומי ר' יוסה לא מסתברא נותנין לו
 שהות כדי טריפה א'ל' אוף אנא סבר כן:
 הל' ה': אפי' שמע מן הנשים:
 שמע קול המקוננות מייבתתו בין
 המתים אין עדות גדולה מזו מיקמנטריס
 המלך מת פלוני נהרג פלוני אין משיאין
 את אשתו מבית דין של ישר' מת פלוני
 נהרג פלוני משיאין את אשתו אבל פל'
 נתרן פלוני פלו' אינו בעולם אבד פלוני
 אינה יבד מן עלמא נתרי פל' אנה א' א ז 50
 פל' מאכל פל' אינו בעולם טפח אחיה ע ז
 עליה שקעה ספינתו בים יבה כהדה דמ ז
 דמר רבא בר זבדא בש' רב מעשה באבא
 סימיי ששקעה ספינתו בים והוא לא

28 למזיגת/ למזיגה. 30 בני/ ל'. 38 באסייא/ נ' באחד. 39 תגי/ נ' רצו. 46 מת/
 בית. 47 אשתו/ נ' <אבד - פלוני; של ישר' שלישי. 48 אבל/ אבד. 49 נתרן/
 נהרג; פלו'/ ל'. 50 יבד/ א' רבך. 51 אחיה/ רוחיה. 52 יבה/ אתיא.

- היה בתוכה דהכה כן איזו היא מתכון ר' יוחנן א' כל שמזכירין לו אשה ר' שמעון בן לקיש א' כל ששואלין אותו והוא מש' משיב: ר' חגי' לר' יהושוע בן לוי זכיר ר' בשלשין וכמה זקנים שהיו מתריסין:

קידושין

טור II

פ"א נט ע"א 21-52

Darmstadt Hs 898

- נמצא למד מלמד: עד כדון כר' עקיבא למד מן הלמד כר' ישמע' (א'') לית ליה למד מן הלמד אשכח תני ר' ישמע' לה מילה וחופשה מלהחופשי מחופשה: בכל אתר לית ליה לר' ישמע' (ל) א' למד מן הלמד: 10 והכא אית ליה: ר' ישמע' תני לה בש[ם] ח כמ' מנן תיתי ר' ישמעא' שילוח שילוח: מה שילוח שנ' להלן בש(ר) ט] ר' אף כאן בשטר: ולא דמיה תמן להקנות לה(ה) [ע] צמה: ברם הכה להקנות לאחרים: א'ר' מתניתה מכירה מכירה מה מכירה שנ' להלן בז בשטר אף כאן בשטר: או מה להלן בחזקה אף כאן בחזקה: א'ר' חייה בר אבא הוא עז עברי הוא עברייה בכסף והיה כסף ממכרו בכסף הוא נגאל ואינו נגאל בתבואה ולא בכלים: בכל אתר את עבר' כסף בשווה כסף: א'ר' אבא מרי שנייה היא ששינה

55 דהכה/ והכא. 58 ר' / א'ר. 59 בשלשין/ בשלישי.

1 עקיבא/ נ' דאית ליה (ע"א). 6 ר'/ לרבי (ר'). 10 מתניתה/ מתנייה. 13 אבא/ אדא. 16 עבר כסף בשווה/ עבר שוה. 17 כסף/ נ' <8> כסף - ככסף.

- עליו הכתוב כסף כסף: א'ד' חייה בר אדא
 שאם ביקש לגרוע מגרע ויצא אפ' כ ז
 כְּתוּבָאָה אפ' בכלים: א'ר' יודן אבוי דר' 20
 מתנייה ההך דתמר בשלא עשאן דמים
 אבל עשאן דמים ככסף הוא: בשטר
 ר' אבהו א' בשטר של כסף הא בשטר
 של מתנה לא שמא יחזור בו בעבד:
 מעתה אפיל' בשטר של כסף א יכול הוא
 לחזור בו א' לו שמא תבא שנת רעבון ז
 ויחזור בו רבו: סדר מכירה כך היא ז
 אני פל' מכרתי בתי לפלני: סדר קידושין
 כך היא אני פלו' קדשתי בתי לפ': ר' חגי
 בעה קומי ר' יוסה החליף וא' אני פל' ז 30
 לקחתי בתו של פל'א אני פל' קדשתי בתו
 של פלני: א'ל' ומה בכך אבל אם החליף
 לשון מכירה בלשון קידושין או לשון
 קידושין בלשון מכירה לא עשה כלום:
 כת' שש שנים יעבוד הא כיצד עובד
 כל שש בסוף שש ת'ל' ובשביעית יצא
 יכול יצא בסוף שבע: ת'ל' שש שנים
 יעבד: כיצד עובד כל שש ויוצא ב ז
 בתחילת שבע: ובשביעית יצא ש ז
 שביעית של מכירה ולא שביעית של 40
 עולם: אתה או' שביעית של מכירה
 או אינה אלא שביעית של עולם: ומה
 שהוא או' שש שנים יעבוד הרי שש ז
 שנים אמורות: הא מה אני מקיים
 ובשביעית יצא לחפשי שביעית של
 מכירה ולא שביעית של עולם: או ז

18 א'ר' / אף רבי; אדא / נ' יודה. 24 בעבד / העבד. 36 כל שש / ל' (נמחק). 37 יכול / נ' יוצא ("ויוצא" והוגה). 46 או / אימא.

חילוף: ר' זעירה בש' רב חונה: ובשביעית
 ובשביעית כתב: א'ר' חונה אם או' את
 שביעית של עולם אם כן מה היובל
 בא ומוציא: א'ר' יוחנ' בר מרייה אתייה
 כמאן דאמ' אין היובל עולה ממ(ו)[י]ניין ?
 שני שבוע ברם כמאן (כ) דא' היובל עולה
 ממניין שני שבוע: פעמים שהוא
 בא באמצע שני שבוע: רבנין דקיסרין
 אמרי אפי' כמאן דאמ' היובל עולה
 ממניין של שביעית: יכלין אנן מפקין
 לה מן הכה שביעית מוציאה מן העבדים
 ויובל מוציא את הנרצעים: מניין אפי'
 חלה: ת'ל' ובשביעית יצא לחפשי חנם

50

טור א II1

פ"א נט ע"א 53 - ע"ב 19

יכול אפי' ברח ת'ל' (ל)[ש]ש שנים יעבוד
 מה ראית לרבות את זה ולהוציא את
 זה אחר שריבה הכתוב מיעט מרבה
 אני את זה שהוא ברשותו ומוציא אא
 את[1] זה שאינו ברשותו: רבון בר חייה
 א' (ר)(א)[ב] הושעיה בעה ניחה חלה ואחר כך
 ברח משלם: ברח ואחר כך חלה: א'ר'
 חייה בר אדא נשמענה מן הדא המ?
 המורדת על בעלה כותבין לו איגרת
 מרד על כתובתה: והא תני ר' חייה ?
 נידה וחולה ארוסה ושומרת יבם
 כותבין לו איגרת מרד על כתובתה:
 מה אנן קיימין אם כשמרדה עליו ?
 והיא נידה ותורה המרידתה עליו:

10

56 של שביעית/ שני שבוע. 57 מן/ את.

- אלא כן אנן קיימין כשמרדה עליו עד
שלא באת לנידה ובאת לנידה: הרי אינה
ראויה למרוד: ואת או' כותב: אוף הכא
ברח ואחר כך (ואחכך) חלה משלם דו יכיל
הוא מימר לית אילו הוויתה גב לא א?
איב(ע')א[שתא: א'ר' חננא אפי' ע'ל קדמיתה 20
אתייהא היא חלה ואחר כך ברח משלם דו
יכיל מימר ליה אילו הוויתה לגבי אי ?
נשמתה בו פריע: וקונה את עצמו ?
בשנים אית תני תני נמכר בפחות מ?
משש ואינו נמכר יותר על שש: ואית
תני תני אינו נמכר לא בפחות משש
ולא יתר שבע: א'ר' ירמיה טעמ' דהדן
תנייה פעמים שהוא נמכר שתים או
שלוש שנים לפני היובל והיובל בא ומו'
ומוציא על כורחו: וביובל דכת וביובל 30
יצא: ובגירעון כסף דכת' אם עוד רבות
בשנים: ואם מעט נשאר בשנים וכי אין
אנו יודעים שאם יש רוב אין מיעוט ?
ואם יש מיעוט אין רוב: א'ר' הילא פעמים
שהשנים מרובות על השכר ופעמים
שהשנים מעוטות מן השכר: אמניין
אתה או' נמכר ממנה והשביח והרי הוא
ממאתים מניין שאינו מחשב עמו
אלא ממנה ת'ל' כפי שניו ישיב את
גאולתו: למדנו בנמכר לגוי כשהוא 40
נגאל ידו לעליונה: מניין כשנמכר
לישר' כשהוא נגאל ידו לעליונה שכיר
שכיר לגזירה שוה מה שכיר האמור

19 לית/ ליה. 23-22 אי נשמתה בו פריע/ אינשמת בפריע. 27 יתר/ נ' על.
39,37 ממנה/ נ' מנה (2x). 38 ממאתים/ נ' מאתים.

- לגוי כשהוא נגאל ידו לעליונה: ר' או' מה תל' יגאלינו יגאלינו שלשה פעמים לרבות כל הגאולות שיהו כסדר הזה: ואם לא יגאל באלה ר' יוסה הגלילי או' באלה לשחרור וכשאר כל אדם: לשיעבוד: ר' עקיבא או' באלה לשעבוד וכשאר כל אדם לשיניעב) [תר] ו(ד) [ר]: ר' אבהו בש' ר' יוחנן ושניהם מקרא אחד הם דו: דורשין ואם לא יגאל באלה ר' יוסה הגלילי דריש ואם לא יגאל באלה אלה באחרים משעבד ויוצא: ר' עקיבא דריש ואם לא יגאל באלה באלה משלים ויוצא דברי חכמים: ר' יסא בש' ר' יוחנן בין זה בין זה לשחרור ותני כן: והשיגה ידו יד עצמו ומצא כדי גאולתו: מה השגת ידו של עצמו אף השגת ידי

טור 12א

פ"א נט ע"ב 19 - 50

- אחרים לעצמן ר' יעקב בר אחא בש' ר' יוחנן בר ברי מי שהוא או' לשעבד משלם ויוצא: והתני אם משגאלו הר"י כנמר לו משעבד ויוצא: א"ר' אבא מרי לית כ כאן משעבד ויוצא אלא משלים ויוצא: רצו קרוביו של ראשון להגאל מגאילין להם רצו קרוביו של שני להגאל אין: מגאילין להם: ר' יסא בש' ר' יוחנן אתייה

44 ידו לעליונה/ נ' <8> אף - ידו לעליונה. 55,53 אלה, באלה/ אלא, אלא כיוצא (אלא ביוצא).

2 בר ברי/ כדברי. 3 כנמר/ כנמכר.

- כמאן דאמ' באלה (וב)[ל]שחרור ובשאר כל
 אדם לשיעבוד: שמואל בר אבא בעה 10
 קומי ר' יסא הכא כת' וחשב ולהלן כת' וחז
 וחשב: הכה את מחשב חדשים ושנים
 ויוצא: א"ל' הקישתו התורה לשכיר מה
 זה מחשב חדשים ושנים ויוצא אף זה
 מחשב חדשים ושנים ויוצא: ויצאה
 חנם אילו ימי הבגרות אין כסף אילו הסי'
 הסימנין: ויאמר כאחת מהן הייתי או' ?
 בסימנין היא יוצאה לא כל שכן בימות ?
 הבגרים אילו כן הייתי או' הן הן ימות ?
 הבגר: והדין גותן הואיל והיא יוצאה 20
 מרשות האב יוצאה מרשות האדון מה
 מרשות האב אינה יוצאה אלא בסימנין
 אף מרשות האדון לא תצא אלא בסימנין:
 לפום כן צרך מימר ויצאה חנם אילו
 ימות הבגר אין כסף אילו הסימנין: או
 חילוף: ר' תנחומה בש' ר' תונה אין כסף
 בכל מקום שיש כסף לאב אין כסף לאדון:
 אשר לו יעֲדָה והפדה מלמד שאינו
 מיעדה לו עד שיהא ביום כדי שהות
 לפדותה ובמעשה ידיה שוה פרוטה 30
 ובגירועית שוה פרוטה דברי ר' יוסה בר
 יהודה וחכמים או' מִיֵּיעֵד והולך (אפילו) עד
 דמדומי חמה: א' ר' חייה בר אבא
 הכל מודים בעבד עבדי עד שיהא שם
 שוה פרוטה: יאות א"ר' יוסה בר יהודה:
 מה טעמון דרבנין כסף אין כאן מעשה
 ידים אין כאן במה הוא מיעדה א"ר' זעִי

11 ולהלן/ והכא. 12-13 חדשים ושנים ויוצא/ נ' <7> והכא - חדשים ושנים ויוצא.
 13 א"ל/ נ' שנייא היא. 14 ושנים/ ל' (ושנים). 17 ויאמר/ נ' <4> באחת - נאמר.
 29 שהות/ ל'. 32 אפילו/ ל'. 33 אבא/ אדא.

א'ר' זעירה מיעדה בדברים: תני ר'
הושעיה כיצד הוא מיעדה או' לה
40 בפני שנים הרי את מיעדת לי: על
דעתיה דר' יוסה בר יהודה בסוף ג'ותן ז
כסף לייעודים: על דעתון דרבנן מש'
משעה ראשונה נותן כסף לייעודים
מעשה ידיה של בעלה: מאן דאמ' ז
משעה ראשונה ניתן כסף של ייעודים
מעשה ידיה של אביה: אפי' כמאן ד(א) [ז]
דאמר משעה ראשונה ניתן כסף לייעוד'
לייעודים מעשה ידיה של בעלה נעש'
נעשה כאומר לאשה הרי את מקודשת
50 לי על מנת מעשה ידייך שלי: היה
נשוי את אחותה ומתה מאן דאמר בסוף
ניתן כסף לייעודים צריכה כסף אחר
ומאן דמר משעה ראשונה ניתן כסף
לייעודים אינה צריכה כסף אחר אפי' כמן
דמר משעה ראשונה ניתן כסף לייעודים
צריכה כסף אחר כל עמא מודיי שאין ז
קידושין תופסין בעריות: מסבור סבר
ר' יוסה בר' יודה אילין ייעודין דהכה ז
קידושי תורה הן: א'ר' אבון אתיא דר' יוסה

טור II2א

פ"א נס ע"ב 50 - ע"ג 16

בר' יודה כר' שמעון בן אלעזר דתני בפי ז
בפיקדון שישליך בידי והלכה ומצאתה

38 מיעדה/ מיחרה (מיעדה). 43 לייעודים/ נ' <12> מה נפקא - לייעודים (עי"א).

2 שישליך בידי/ שיש לי בידך.

- שנגנב או שאבד אם נשת(ר) [י]יר שם שוה
פרוטה מקודשת ואם לאו אינה מקודשת
מלוה שיש לי בידך והלכה ומצאתה ז
שנגנב(ב) [נ]בה או שאבדה אפ' לא נשתייר
שם אלא שוה פרוטה הרי זו מקודשת
ר' שמעו' בן לעזר משום ר' מאיר מלוה
בפיקדון אם נשתייר בה שוה פרוטה מ ז
מקודשת ואם לאו אינה מקודשת: במה 10
דר' שמע' בן לעזר עבד מלוה כפיקדון כן
ר' יוסה בר' יודה עבד ייעודה כמלוה:
ואם לבנו ייעדנה לבנו מייעדה ואינו
מייעדה לאחיו ויעדנה לאחיו מקל וחומר
ומה אם הבן שאינו קם תחתיו בחליצה ולי ז
ולייבום הרי הוא מייעדה לו לאחיו שהוא
קם תחתיו לחליצה ולייבום אינודין שיעדנה
לו: לא אם אמרת בבן שהוא קם תחתיו
בשדה אחוזה תאמר באחיו שאינו קם ת ז
תחתיו בשדה אחוזה דין הוא שיעדנה 20
לו ת'ל' ואם לבנו ייעדנה לבנו הוא מייעדה
ואינו מייעדה לאחיו ואם לבנו ייעדנה
לבנו הוא מייעדה ואינו מייעדה לבן בנו
ר' שמואל בר אבא בעה קומי ר' זעירה
בפרשת נחלות את עבד בן בן כבן והכה
לית את עבד בן בן כבן: א'ר' זעירה מאן ז
דאמ' לי הדה מילתה היא אנא משקי ליה
קונדיטון: התיב ר' נחום הרי פרשת נחלות
הרי עשיתה אח כבן ושאר כל הקרובים ב ז
כבן את עושה בן בן כבן וכן שלא עשיתה 30
אח כבן ושאר כל הקרובים כבן אין את עוש'
עושה בן בן כבן: התיבון רבנין דקיסרין

- הרי פרשת הטומאה הרי עשיתה אח כבן
ושאר כל הקרבים כבן ואין אתה עושה
בן בן כבן אמרין הא אזיל קונדיטון: ואם
לבנו ייעדנה לדעת: א'ר' יוחנ' לית כאן ז
לדעת: א'ר' יעקב בר אחא אית כאן כר' יוסה
בר' יודה: א'ר' שמואל בר אבדמא אפילו
תימר אית כן כר' יוסה בר יהודה ולא קטן ז
הוא: ואם לבנו ייעדנה לדעת: ר' יוחנן
א' מייעדה בין לבנו גדול ב[י]ן לבנו קטן בין
לדעת בין שלא לדעת: ר' שמעון בן לק
לקיש א' אינו מייעדה אלא לבנו גדול ז
ובלבד לדעת: בן תשע שנים ויום אחד
עושה אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה
לכהן הדיוט: על דעתיה דר' שמעון בן
לקיש דו פתר לה בנישואין תהא פטורה
מן החליצה ומן הייבום: ותנינן נשא
אשה ומת הרי זו פטורה: א'ר' אבון אתייה
דר' שמעון בן לקיש כר' יוסה בר' יודה דתנ'
בן תשע (ב)[ש]נים ויום אחד ועד בן שתים ע'ש
עשרה שנה ויום אחד שהביא שתי שערות
הרי זו שומה: ר' יוסה בר' יודה או' הרי אילו
סימנין: ר' יעקב בר בון בש' ר' יוסה בר'
חגינה והן שעמדו בו בשעת סימנין: ר'
יוסה בעה עמדו בו בשעת סימנין למפרע
הוא נעשה איש או מיכן ולבא א'ר' אבון ז
פשיט' ליה למפריע הוא נעשה איש ז
כל שכן לבא דופתר הדה דר' שמע' בן לקיש

קבץ על יד

דברים שבכתב היוצאים לאור בפעם הראשונה

סדרה חדשה ספר יב (כב)

הוצאת מקיצי נרדמים
ירושלים תשנ"ד